

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Minca Šegula

Žanrotvornost jezikovnih izbir v običajnih poročilih: razvojne spremembe 1988–2010

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Minca Šegula

Mentorica: red. prof. dr. Monika Kalin Golob

Žanrotvornost jezikovnih izbir v običajnih poročilih: razvojne spremembe 1988–2010

Magistrsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici red. prof. dr. Moniki Kalin Golob za pomoč in razumevanje pri pripravi magistrske naloge.

IZJAVA O AVTORSTVU magistrskega dela

Podpisani/-a Minca Šegula, z vpisno številko 21090957, sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:
Žanrotvornost jezikovnih izbir v običajnih poročilih: razvojne spremembe 1988–2010.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo magistrsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (UL RS, št. 16/07-UPB3, 68/08, 85/10 Skl.US: U-I-191/09-7, Up-916/09-16)), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko magistrskega dela ter soglašam z objavo magistrskega dela v zbirki »Dela FDV«.

V Ljubljani, dne 21. 3. 2013

Podpis avtorja/-ice: _____

Žanrotvornost jezikovnih izbir v običajnih poročilih: razvojne spremembe 1988–2010

Magistrsko delo se ukvarja z jezikovnim stilom običajnih poročil. Poskuša najti odgovore na raziskovalna vprašanja, ali je mogoče prepoznati jezikovne prvine, ki so za običajno poročilo žanrotvorne, kako so se te spreminjale skozi čas in ali je mogoče ugotoviti spremembe žanrotvornih prvin jezikovnega stila. Predstavljena so teoretična izhodišča za obravnavo običajnega poročila in ugotovitve današnjih raziskovalcev, ki tem teoretičnim postavkam nasprotujejo. V nadaljevanju so prikazani rezultati jezikovnostilne analize običajnih poročil od leta 1988 do leta 2010 v časnikih *Delo* in *Dnevnik*. Pokazalo se je, da je v običajnih poročilih mogoče prepoznati jezikovna sredstva, ki so žanrotvorna. Ta so se s časom začela spreminjati. Pravi sinopsis je lahko zamenjal nepravi, lahko pa je običajno poročilo izgubilo sinopsis v pravem pomenu besede. Časo-prostorski vhod je zamenjal prostorski, medtem ko so se povzetim izjavam začele pridruževati še citirane. V običajnih poročilih so se začeli pojavljati aktualizmi in vrednotenje, ki so bili glede na teoretične opredelitve neustrezni, frazemska metafora pa se je zaradi pogostega pojavljanja razaktualizirala in začejala približevati avtomatizmu. Ker so se te značilnosti pojavljale konstantno, vsaj eno leto v enem od časopisov, je mogoče govoriti o spremembah žanrotvornih prvin jezikovnega stila.

Ključne besede: jezikovni stil, novinarski žanr, običajno poročilo, avtomatizacija in aktualizacija.

Genre and linguistic choices in newspaper reports: developmental changes from 1988 until 2010

The master thesis focuses on journalistic style of newspaper report and it tries to find the answers to the following research questions: is it possible to determine linguistic units that create the genre, how did linguistic units change through time and whether it is possible to determine that linguistic units creating the genre are changing linguistic style of newspaper report. Theoretical aspects of the newspaper report and findings of today's researches, who contradict this theory, are presented. Furthermore, the master thesis presents the results of linguo-stylistic analysis of newspaper reports from 1988 until 2010 in newspapers *Delo* and *Dnevnik*. It became evident that it is possible to determine linguistic units that are crucial to genre production and these units changed through time. The abstract, which provides the main information about an event, begins to disappear or is replaced by a lead, which brings less information and its function is to attract readers to read further. The time-space entrance is replaced by space entrance only, whereas the indirect speech of source of information is accompanied by direct speech. In newspaper reports actualisms and author's opinions are starting to appear – that oppose the theoretical aspects. Due to the frequent use of journalistic metaphors, these began to lose their status of actualism and started becoming similar to automatism. These changed linguistic units are constantly present at least one year in one of the analysed newspapers; therefore we can conclude that changed linguistic units creating the genre are changing also the linguistic style of newspaper report.

Key words: linguistic style, journalistic genre, newspaper report, actualism and automatism.

Kazalo

1	UVOD	6
2	ZAMEJITEV RAZISKOVALNEGA OKVIRA.....	8
3	METODOLOGIJA/METODE PROUČEVANJA	14
4	KRITERIJI RAZISKOVANJA.....	15
4.1	ZUNANJA ZGRADBA	15
4.1.1	Naslovi	15
4.1.2	Sinopsis	18
4.1.3	Jedro	20
4.2	VSEBINSKE IN STILNE ZNAČILNOSTI	21
4.2.1	Avtomatizacija in aktualizacija	21
4.2.2	Komentiranje in presojanje	23
4.2.3	Kronološki in pomembnostni red	26
4.2.4	Navajanje in povzemanje izjav s sklicevanjem	27
4.2.5	Leksikalne, skladenjske, oblikoslovne in besediloslovne značilnosti.....	29
4.3	KRITERIJI ANALIZE	33
5	RAZISKOVALNI DEL	34
5.1	ZUNANJA ZGRADBA	34
5.1.1	Naslovje.....	35
5.1.2	Sinopsis	43
5.2	VSEBINSKE IN STILNE ZNAČILNOSTI JEDRA	50
5.2.1	Avtomatizacija in aktualizacija	50
5.2.2	Komentiranje in presojanje	53
5.2.3	Kronološki in pomembnostni red	56
5.2.4	Navajanje in povzemanje izjav s sklicevanjem	58
5.2.5	Leksikalne, skladenjske, oblikoslovne in besediloslovne značilnosti.....	61
6	SKLEP	71
7	LITERATURA.....	78

1 UVOD

V sodobnem novinarstvu se pojavlja kopica novinarskih besedil, ki so si tako po oblikovni kot tudi vsebinski plati zelo različna, vendar jih na podlagi njihovih specifičnih značilnosti lahko prepoznamo kot predstavnike določenega žanra. To, da lahko prepoznamo, za kakšen žanr gre, je povezano s temeljno lastnostjo žanra, da je standardiziran. Standardizacijo kot eno od treh temeljnih lastnosti žanra prepoznava Bhatia (2004, 115) in jo pripisuje dejstvu, da žanri temeljijo na skupnih konvencijah. Te se v novinarskih besedilih oblikujejo zaradi podobne ali ponavljajoče se okoliščine, ki jo žanr vsakodnevno upoveduje, in časovne stiske (Kalin Golob 2003, 216; 2005, 90).

Eden od jasno definiranih novinarskih žanrov je tudi običajno poročilo, kateremu bomo pozornost namenili v magistrskem delu. Zanj je identifikacijske značilnosti, torej kakšna je njegova tipična forma, predmet upovedovanja, struktura in izbira jezikovnih sredstev, v *Nastavkih za teorijo novinarskih vrst* predstavila Manca Košir (1988), žanru primerna jezikovna sredstva pa je natančno definirala Tomo Korošec (1998) v *Stilistiki slovenskega poročevalstva*. Toda današnji raziskovalci običajnega poročila (Kalin Golob 2004; Červ 2008; Premrl 2009) ugotavljajo, da so se za običajna poročila prepoznavni elementi, ki sta jih teoretično opredelila Koširjeva in Korošec, začeli spreminjati. Če upoštevamo, da je od izdaje stilistike Toma Korošca minilo petnajst, od izdaje knjige Mance Košir pa petindvajset let, lahko ugotovimo, da na spremembe vpliva tudi časovni dejavnik. Taka ugotovitev pa nakazuje še drugo značilnost žanra, in sicer dinamičnost, ki je posledica razvijanja v času (Bhatia 2004, 115).

Magistrsko delo je zato usmerjeno v raziskovanje sprememb v jezikovnih izbirah žanra običajno poročilo, in sicer z namenom, da bi ugotovili, ali pri današnjih raziskovalcih ugotovljene spremembe izhajajo iz razvojne dinamike žanra. Pri raziskovanju smo se osredotočili na jezikovne prvine kot žanrotvorni element običajnih poročil. Ker ponavljajoča se okoliščina ubesedenega in časovna stiska v poročevalstvu vplivata na izbor jezikovnih sredstev in njihovo specializacijo (Kalin Golob 2005, 90), smo si zastavili prvo raziskovalno vprašanje, ali je mogoče na gradivnem korpusu običajnih poročil zaradi večje frekvence ponavljanja izluščiti tipična jezikovna sredstva, značilna za to besedilno vrsto, in jih šteti za žanrotvorna.

Ker so današnji raziskovalci (Kalin Golob 2004; Červ 2008; Premrl 2009) v običajnih poročilih opazili odstopanja od teorije novinarskih žanrov, ki jo je za slovenski prostor postavila Koširjeva (1988), ter od Koroščeve (1998) stilistike poročevalstva, sodobnejše raziskave jezikovnih prvin v današnjih običajnih poročilih pa se osredotočajo le na en vidik

jezikovnostilne analize, smo si glede na raziskovalna dejstva in neskladje med teorijo in prakso postavili še drugo raziskovalno vprašanje, kako so se jezikovna sredstva v običajnih poročilih spreminjala (glede na zapisani model) in ali je mogoče ugotoviti spremembe žanrotvornih prvin jezikovnega stila.

Odgovore na raziskovalna vprašanja smo skušali dobiti z jezikovnostilno analizo običajnih poročil. Za raziskavo smo analizirali običajna poročila v dnevnikih *Delo* in *Dnevnik*, ker je časovni dejavnik pri spreminjanju značilnosti običajnih poročil pomemben, pa smo izbrali običajna poročila iz štirih let. Jezikovne uresničitve na poročilih smo preverili leta 1988, ko je izšla knjiga Mance Košir (1988), nato pa v letih 1995, 2005 in 2010. V vsakem letu smo pregledali po en izvod časopisa na mesec in v njem analizirali pet naključno izbranih običajnih poročil. Skupaj smo tako analizirali 480 običajnih poročil.

V magistrskem delu je najprej zamejen raziskovalni okvir, kjer je predstavljena in v kontekst uvrščena raziskovalna tematika, natančneje pa so opredeljena raziskovalna vprašanja. Metoda raziskovanja je predstavljena v tretjem poglavju. V nadaljevanju so natančneje opredeljeni kriteriji raziskovanja, ki se osredotočajo na zunanjo zgradbo ter na vsebinske in stilne značilnosti običajnih poročil. V tem delu so predstavljena tudi teoretična izhodišča za proučevanje običajnih poročil. Peto poglavje po posameznih kriterijih raziskovanja prinaša rezultate raziskave, ki so prikazani s pomočjo grafov in primerov iz analiziranih običajnih poročil. V sklepu so ti rezultati interpretirani, s pomočjo ugotovitev pa so podani tudi odgovori na postavljena raziskovalna vprašanja.

2 ZAMEJITEV RAZISKOVALNEGA OKVIRA

Dnevni časopisi vsak dan znova prinašajo novice o dogodkih, ki so glede na svojo naravo upovedeni v vnaprej prepoznavnih oblikah, žanrih. Zaradi dnevniskega izhajanja namreč velja, da podobna ali ponavljajoča se okoliščina, ki jo žanr ubeseduje, in časovna stiska oblikujeta njegove posebne značilnosti jezika in stila (Kalin Golob 2003, 216; 2005, 90). Te značilnosti sta podrobneje opredelila Manca Košir in Tomo Korošec; prva v *Nastavkih za teorijo novinarskih vrst* (1988), drugi pa v *Stilistiki slovenskega poročevalstva* (1998). Danes, več kot dvajset let po postavitvi žanrske klasifikacije in več kot deset let od izida Koroščeve stilistike poročevalstva, raziskovalci opažajo nekatere spremembe pri žanrskih in jezikovnostilnih uresničitvah običajnih poročil.

Da žanri niso stabilne oblike, poudarjajo tudi avtorji, ki se ukvarjajo s teorijo žanra. Bhatia (2004, 58) ugotavlja, da prihaja znotraj kolonije žanrov do kolonizacije žanrov, kar pomeni, da en žanr vpliva na značilnosti drugega, pri čemer nastajajo hibridne oblike. Te se odražajo predvsem v leksikalno-gramatičnih in stilnih variacijah (prav tam, 82). Žanra torej ne moremo dojemati kot stalnega in trdno zamejenega z žanrskimi kodi. Žanr ima lastne vnaprej postavljene značilnosti, toda pisci si lahko znotraj njih vzamejo svobodo glede žanrskih konvencij in fleksibilno konstruirajo besedilo (prav tam, 112; 132). Po besedah Bhatie (prav tam, 115) ima žanr tri lastnosti: je standardiziran, ker temelji na skupnih konvencijah, kompleksen, ker združuje značilnosti več žanrskih oblik, in dinamičen, ker se razvija v času.

O (ne)stabilni obliki žanra je razmišljal tudi Bahtin (v Košir 1988, 29), ki pravi, da se govorna volja govorečega udejanja v izbiri določenega govornega žanra. Govornikova zamisel se s svojo individualnostjo in subjektivnostjo prilagaja izbranemu žanru: formira in razvija se v določeni žanrski obliki, ki je lahko zelo trdna ali pa prožna – to je mogoče svobodno in ustvarjalno predelati. Kot navaja (prav tam), imajo trdno obliko protokolarne izjave, prožno pa umetniški žanri. Frow (2005, 10) prav tako ugotavlja, da prihaja do spreminjanja žanrov, kajti ves čas se pojavljajo novi žanri, obstoječi pa spreminjajo svojo funkcijo. Da bi lahko prepoznali nastale spremembe žanrov, moramo najprej določiti, katere so tiste jezikovne prvine, ki jih lahko označimo kot žanrotvorne.

Manca Košir (1988) je za področje slovenskega novinarstva napravila klasifikacijo novinarskih žanrov, ki so bili tipični za slovenski medijski prostor. Znotraj te klasifikacije je enega od žanrov poimenovala običajno poročilo. Zanj je, podobno kot velja za vse žanre, značilna »določena tipična forma, v kateri je upovedana določena snov (predmet), ki je tipsko

strukturirana in izražena z zanjo tipičnimi jezikovnimi sredstvi» (Košir 1988, 31). Tako dojemanje žanra se sklada tudi s tujimi raziskovalci žanra.

Žanr po pisanju Johna Swalesa (1990, 58) predstavlja obliko sporočanja, za katero so značilni določena sporočanja vloga/namen, struktura, stil, vsebina in javnost. Pri tem poudarja, da je opredelitev žanra v prvi vrsti povezana s sporočnim namenom tvorca besedila. Iz tega je Swales (prav tam, 46) izpeljal, da je žanr le sporočanje sredstvo za doseganje ciljev. Podobno tudi John Frow (2005, 14) ugotavlja, da je žanr le posrednik med družbeno situacijo in besedilom, ki prikazuje določene poteze te družbene situacije ali pa strateško odgovarja na njihove zahteve. Žanr namreč sam po sebi ni dejanje ali predstava, ampak je tipizirano strukturno dejanje.

Strukturalno gledano, je žanr sestavljen iz treh konstitutivnih prvin, in sicer oblikovne, retorične in vsebinske (prav tam, 74–75). Prva prvina med drugim vključuje izbiro jezika, urejanje besedila in slovnico – tej konstitutivni prvini bomo v magistrskem delu posvetili največ pozornosti. Retorična struktura je vezana na besedilne odnose med tvorci in naslovniki besedil. Vsebina pa pomeni izkušnje, kaj je v okviru določenega žanra pomembno in zanimivo. Za vsako od teh prvin veljajo določene značilnosti, različni žanri pa dajejo tem trem vidikom različno težo (prav tam, 77). Frow (prav tam, 10) zato piše, da je žanr »niz konvencionalnih in dobro organiziranih sil za tvorbo in interpretacijo pomena«. Vsak govor in vsako pisanje se namreč tvori z upoštevanjem žanrskih kodov. Toda žanr po njegovem mnenju ne zadeva le kodov in konvencij, ampak tudi sistem uporabe, trdne družbene institucije in organizacijo fizičnega prostora (prav tam, 12).

Vsak žanr je mogoče opredeliti kot samostojno, specifično tvorbo, hkrati pa je treba žanre opazovati tudi v okviru višjih ravni. Viay Bhatia (2004, 57) te višje ravni imenuje žanrske kolonije. Te vključujejo več med seboj sorodnih žanrov, ki jih povezuje skupni sporočni namen. Samosvoja žanrska kolonija so tako novinarski žanri, ki vključujejo več med seboj različnih žanrov, katerih namen je skupen. Manca Košir (1988, 19) namreč pravi, da je funkcija časopisnih novinarskih besedil »ažurno sporočanje o aktualnih dogodkih (pojavih) družbeno konstruirane stvarnosti (...) z določitvijo kraja, časa in nosilcev dogajanja, ki morajo pripadati skupnemu referencialnemu univerzumu sporočevalca in naslovnika«.

Po njeni razdelitvi se žanri uvrščajo v dve zvrsti, tj. informativno in interpretativno, glede na prevladujočo funkcijo (prav tam, 63). Znotraj teh dveh zvrsti pa se na podlagi predmeta upovedovanja razlikujejo še novinarske vrste. K informativni zvrsti po Koširjevi (prav tam) sodijo novinarska besedila, ki se kažejo kot objektivna, saj so avtorji v njih s svojimi mnenji odsotni in se od predmeta upovedovanja distancirajo. Labanova (2005, 33)

poudarja, da ta zvrst vsebuje dejstva in podatke. Del informativne zvrsti so vestičarska, poročevalska, reportažna in pogovorna vrsta (Košir 1988, 65). Na drugi strani se interpretativna besedila kažejo kot subjektivna, ker avtorji k obravnavanemu predmetu pristopajo angažirano in so v besedilu prisotni s svojimi mnenji (prav tam, 63). V takih besedilih je opazno hotenje avtorjev, kako naj bi bila sporočila razumljena. Koširjeva (prav tam, 65) v to zvrst prišteva komentatorsko, člankarsko in portretno vrsto.

Delitev glede na prevladujočo funkcijo sledi že v svetu uveljavljeni ločevalni normi. Ločevalna norma je sprejeta kot del objektivnosti oziroma kot varovalo občinstva, da si lahko samostojno in neodvisno od novinarjevih interpretacij ustvari mnenje (Erjavec 1999, 46). Za ločevalno normo sta značilni dve zahtevi. Prva je vezana na prepoved mešanja dejstev in mnenj, druga pa na zahtevo po informacijah, ki niso le enostranska slika dogodka (prav tam, 46–47). Novinarstvo ima tako v načinu dela in poročanju dve različni tvorbeni kategoriji, ki po Koširjevi ustrezata razdelitvi na informativno in interpretativno zvrst. Dosledno upoštevanje ločevalne norme in pravil posamezne tvorbene kategorije je po pisanju Erjavčeve (prav tam, 48) eden od znakov novinarske kakovosti.

Običajno poročilo, katerega značilnosti bomo proučevali v magistrskem delu, Manca Košir (1988, 77) uvršča v poročevalsko vrsto, to pa v informativno zvrst. Ker je običajno poročilo uvrščeno v to zvrst, je njegova prevladujoča funkcija informirati, kar za avtorja pomeni, da v besedilih s svojim mnenjem ne sme biti prisoten. Uvrstitev v poročevalsko vrsto pa zameji predmet upovedovanja, kar je po Koširjevi (prav tam, 74) poročati o poteku dogajanja. Vsi žanri poročevalske vrste obveščajo o poteku dogajanja preteklih, praviloma večjih in predvidljivih¹ dogodkov, ki so sami po sebi razumljivi² (prav tam, 77). Za običajno poročilo je najbolj značilno poročanje o poteku dogajanja na sestankih, srečanjih in obiskih.

Naslovnika morajo avtorji informirati tako, da ima občutek povezanega in nepretrganega dogajanja ter da dobi celovito sliko (prav tam, 75). To zagotavlja način pisanja. Manca Košir (1988, 75) pravi: »Pripoved teče linearno, stvarnost, ki o njej poročilo pripoveduje, je strukturirana relativno šablonizirano: kdo je kaj rekel ali so govorili o tem in tem, v razpravi so poudarili to in to, dogovorili so se za to in ono.« Struktura je zato enostavna, shema pa sestavljena iz naslovja, vodila (sinopsisa), kjer so predstavljeni identifikacijski podatki in najpomembnejši sklepi z dogodka, ter jedra (prav tam, 77). Za jedro je tipično nizanje povzetkov ali citatov nosilcev dogajanja. Ob tem imajo avtorji običajnega

¹ Dogodek je predvidljiv, če je napovedan vnaprej (Košir 1988, 74).

² Dogodke, razumljive same po sebi, lahko novinarji spremenijo v samozadostna besedila, ki ob sebi ne zahtevajo komentarjev (Košir 1988, 74).

poročila za podajanje informacij na voljo dva načina: kronološki ali pomembnostni red, ki ima obliko obrnjene piramide (Laban 2005, 46).

Takšne značilnosti ima običajno poročilo, za katerega je Koširjeva (1988, 74) zapisala, da je najpogostejši žanr v sodobnem dnevnem tisku. Glede na predmet upovedovanja sta mu najbližje komentatorsko poročilo, ki dogodke hkrati še komentira, in reportersko poročilo, ki se posveča še podrobnostim in opisuje atmosfero, zato sme novinar v njem uporabiti tudi ekspresivno izrazje (prav tam, 77). Sorodna sta mu še nekrolog, ki je poročilo o življenju umrlega, in prikaz, ki ima nekaj značilnosti interpretativne zvrsti. Vsi naštet žanri zaradi podobnega predmeta upovedovanja sodijo v poročevalsko vrsto.

Z definiranjem žanra običajno poročilo je Koširjeva izpostavila nekatere zanj značilne jezikovne prvine, podrobneje pa jih je v stilistiki poročevalstva popisal Tomo Korošec (1998). Ta znotraj publicistične funkcijske zvrsti definira poročevalski stil.

Akhmanova (1976, 3) stil razume kot pojem, ki ga lahko apliciramo na dve ali več entitet, ki so si v bistvu enake, razlikujejo pa se po posameznih značilnostih, ki bistva entitet ne spreminjajo. Po Toporišiču (1992, 311) je stil izraba prostih variant danosti, zlasti sredstev kakega jezika. K temu dodaja (prav tam): »Kjer ni izbire, ni stila.« V širšem kontekstu je treba upoštevati, da besedilo deluje znotraj kulturnega konteksta oziroma znotraj vrednotnega sistema posamezne kulture (Reah 1998, 54). V skladu s tem mora novinar izbirati tako leksiko, da se sklada s specifičnimi stvarmi ter spoznavnimi čustvi in idejami (Mencher 2000, 172). Ob tem mora upoštevati, da želi s svojim besedilom doseči čim širšo publiko, zato mora biti temu primeren tudi jezik (Fox 1993, 48).

Enako kot Korošec (2005, 63–64) navaja za oglaševalska sporočila, velja tudi za novinarska, da na izbiro jezikovnih sredstev vplivajo objektivni in subjektivni stilotvorni dejavniki. Izbira jezikovnih sredstev je odvisna od vrste dogodka, ki ga novinar želi upovedati, vrste njegove delovne obveznosti in izbora poročevalskega žanra. Poleg tega na njegov stil pisanja vplivajo še uredniške zahteve, značilnosti medija in dolžina besedila. Vsi naštet dejavniki sodijo med objektivne stilotvorne dejavnike. Med subjektivne stilotvorne dejavnike pa Korošec (prav tam) uvršča nadarjenost, izobraženost, izurjenost in razgledanost avtorja, njegov smisel za delo z mediji in znanje o njihovih tehnoloških zmožnostih ter znanje jezika in čim globlje razumevanje njegovih stilno-izraznih značilnosti.

Po Korošču (1998, 10–12) je poročevalski stil značilen za besedila, ki jih družijo zunajjezikovna, tehnološka okoliščina, da dnevno nastopajo v množičnih medijih. V poročevalskem stilu je zajeto vse, kar teorija novinarskega sporočanja zajema s stalnimi oblikami, tj. zvrstmi, vrstami in žanri. Korošec (prav tam, 12) poročevalska besedila prav tako

kot Manca Košir deli na dve zvrsti. K prvi sodijo besedila, zasnovana predvsem z namenom prenesti sporočilo oziroma informirati, k drugi pa besedila, ki v iskanju stika z naslovniki gradijo na vplivajskih, apelnih³ in vrednotenjskih sporočanjских nalogah. Monika Kalin Golob (2005, 96) skupino besedil, ki informirajo ali naznanjajo, po Toporišiču poimenuje kot poročevalna; besedila, ki razlagajo, razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo, pa presojevalna besedila. Prva se uresničujejo z objektivnim, stvarnim podajanjem dogodkov, druga pa s presojanjem in komentiranjem (prav tam, 97).

V skladu s to dihotomijo je Korošec (1998) postavil teorijo o avtomatizaciji in aktualizaciji. Kot piše (prav tam, 14), se v poročevalskih besedilih pojavljajo jezikovna sredstva, ki so glede na stilno vrednost treh stopenj. Prva stopnja je ničelna stilna vrednost jezikovnega sredstva. Če jezikovno sredstvo prve stopnje opravlja posebno funkcijo, se avtomatizira. Avtomatizem predstavlja drugo stopnjo, ki je v primerjavi s prvo stopnjo zaznamovana v smislu avtomatizacije, hkrati pa je v poročevalskem besedilu nevtralnno jezikovno sredstvo. S prenosom avtomatizma v drugo funkcijsko zvrst, se ta aktualizira in postane stilno zaznamovano jezikovno sredstvo. Gre za tretjo stopnjo. Pri poročevalskih besedilih se pojavljajo jezikovna sredstva vseh treh stopenj, vendar je njihova uporaba pri poročevalnih in presojevalnih besedilih različna. Pri poročevalnih so pogosti avtomatizmi, pri presojevalnih pa aktualizmi (prav tam, 12). V običajnih poročilih, ki sodijo med poročevalna besedila, je torej mogoče pričakovati avtomatizme. Ti so le ena od jezikovnih prvin, tipičnih za običajna poročila.

Glede na napisano lahko zaključimo, da se novinarji že s samim izborom žanra običajno poročilo zavežejo, da bodo sledili določenim stilnim normam, značilnim za ta žanr. To povsem ustreza ugotovitvi Biberja (2007, 23), da z izbiro žanra pisec izbere tudi shematsko strukturo diskurza, ki vpliva na vsebinske in stilne izbire avtorja. Da bi ugotovili, katere stilne izbire so značilne za običajna poročila, si zastavljamo prvo raziskovalno vprašanje: Ali je mogoče na gradivnem korpusu običajnih poročil zaradi večje frekvence ponavljanja izluščiti tipična jezikovna sredstva, značilna za to besedilno vrsto, in jih šteti za žanrotvorna?

Kot nakazuje že teorija žanrov, tudi pri novinarskih žanrih prihaja do sprememb in brisanja mej med njimi. Guerke in Hirst (1996, 118) pišeta, da se je z letom 1990 pojavila eksplozija informacij, zaradi česar ni več dovolj, da novinarji podajajo gola dejstva. Nujni sta

³ Apelna sporočajska naloga pomeni vplivati na naslovnikova mnenja, občutke, stališča in dejavnosti (Korošec 1998, 12).

kontekstualizacija in interpretacija. V časopisih je veliko več interpretativnih besedil kot pred petimi leti. Kot nadalje dokazujeta (prav tam, 124), se formula poročil spreminja. Mešata se poročilo in reportaža. Meja med poročilom in komentarjem ne obstaja več, še posebej na političnem področju. K osnovnemu besedilu so dodani še citati, primeri, anekdote, parafraze in interpretacije. Guerke in Hirst (prav tam) sta tako prepričana, da je novo novinarstvo 90. let 20. stoletja razvilo bolj ustvarjalen in bolj kritičen model, ki briše meje med žanri.

Do takšnih zaključkov so prišli tudi slovenski raziskovalci novinarskih besedil. Marko Milosavljević (2003, 9; 133) na primeru novinarske zgodbe potrjuje tezo, da ob spremenjenih družbenih okoliščinah nastajajo novi žanri, ki so drugačni od obstoječih. Po njegovih besedah se reportažna in portretna vrsta zlivata v novinarsko zgodbo (prav tam, 6). Monika Kalin Golob (2004a) je na podlagi raziskave ugotovila, da se v poročilih, ki sodijo v informativno zvrst, pojavlja komentiranje in presojanje. Na drugi strani je v komentarjih, ki so del interpretativne zvrsti, manj opaznega hotenja avtorjev, kako naj bi bila sporočila razumljena, kar je kot eno od značilnosti interpretativne zvrsti označila Manca Košir (1988, 63). Kalin Golobova (2004a, 710) tako ugotavlja: »Kot da so se avtorji zaradi zamajanih ločnic med informiranjem in interpretiranjem naveličali jezikovne ustvarjalnosti v žanrih, ki so to tradicionalno dopuščali.« Vesna Laban (2007, 16) pa je, sklicujoč se na tuje avtorje, zapisala, da se pojavljajo novi in hibridni žanri, in potemtakem »samostojni in jasno ločeni žanri, ki bi naslovniku olajšali identifikacijo pričakovanih vsebinskih in stilnih značilnosti, predvsem pa nedvoumno razumevanje ubesedenega dogodka, v množičnih medijih 21. stoletja ne obstajajo več«.

Današnji raziskovalci jezikovne plati običajnih poročil opažajo odklone od teorije in modela novinarskih žanrov, ki ju je za slovenski prostor postavila Koširjeva (1988), ter Koroščeve (1998) teorije o avtomatizaciji in aktualizaciji. Monika Kalin Golob (2004) je ugotovila, da se je v običajnih poročilih začelo pojavljati avtorjevo vrednotenje, kar je glede na teorijo Koširjeve (1988) nepričakovano. Podobno je Marko Premrl (2009) v običajnih poročilih odkril jezikovna sredstva, ki kažejo na to, da so avtorji v običajnem poročilu velikokrat prisotni s svojimi mnenji in presojami. Raziskava Gaje Červ (2008) pa je pokazala prisotnost metafore v običajnih poročilih. Te po Koroščevi (1998) opredelitvi sodijo k aktualizmom, toda Červova ugotavlja, da obstajajo metafore kot tipični publicizmi, ki se razaktualizirajo in se s tem približujejo avtomatizmu. S tem so se zamajale Koroščeve postavke o avtomatizaciji in aktualizaciji.

Glede na raziskovalna dejstva in neskladje med teorijo in prakso si postavljamo drugo raziskovalno vprašanje: Kako se je izbira jezikovnih sredstev v običajnih poročilih

spreminjala (glede na zapisani model) in ali je mogoče ugotoviti spremembe žanrotvornih prvin jezikovnega stila?

3 METODOLOGIJA/METODE PROUČEVANJA

Da bi odgovorili na zastavljeni raziskovalni vprašanji, smo uporabili mikro in makro stilno analizo izbranega korpusa običajnih poročil. Jezikovnostilna analiza je oblika tekstualne analize, ki se osredotoča na posamezno besedilo, da bi določila njegove značilnosti in ga uvrstila v kategorijo s podobnimi besedili, kar bi omogočilo primerjavo (Iorio 2004, 164). S proučevanjem posameznega besedila je mogoča pojasnitev formalno-vsebinske zgradbe (Červ 2009, 28). Z jezikovnostilno analizo smo analizirali posamezna novinarska besedila, s katerimi smo skušali dobiti kvalitativni jezikovni opis običajnih poročil.

V magistrski nalogi smo sprva želeli uporabiti tudi korpusno analizo, ki popisuje tipične vzorce jezikovne rabe, pri čemer sistematično upošteva skladenjsko-leksikalni kontekst in različne jezikovne variante (Biber in drugi 2007, 2), v jeziku pa omogoča ločevanje med tipičnim in posebnim oziroma prepoznavanje osrednjih in obrobnih jezikovnih pojavov (Gorjanc 2006, 138). Toda izkazalo se je, da ta metoda ne bi bila ustrezna oz. da bi priprava korpusa presegla (finančne in časovne) zmogljivosti magistrske naloge. Pri analizi besedil smo namreč sledili teoriji Monike Bednarek (2006), ki ugotavlja, da je zaznamovanost nekaterih jezikovnih sredstev odvisna od konteksta, zato zgolj s korpusno analizo ne bi mogli priti do relevantnih rezultatov.

V običajnih poročilih smo skušali poiskati skupne stilne značilnosti, ki jih je kot tipične za poročevalska besedila identificiral Tomo Korošec (1998). Da bi ugotovili, ali se v običajnih poročilih pojavljajo zaznamovana jezikovna sredstva, smo sledili tipologiji vrednotenja po Moniki Bednarek (2006). Pozornost smo posvetili tudi besediloslovnim (De Beaugrande in Dressler 1992; Korošec 2006) in skladenjskim (Toporišič 2000) značilnostim. Proučili smo besedila, ki bi jih glede na klasifikacijo Koširjeve (1988) uvrstili med običajna poročila. Za raziskavo smo analizirali običajna poročila v dnevnikih Delo in Dnevnik, in sicer v letu 1988, ko je žanrska teorija Koširjeve (1988) nastala, nato pa v letih 1995, 2005 in 2010, in sicer je bilo naključno v vsakem letu izbranih po pet poročil v dvanajstih izvodih posameznega dnevnika, kar je 480 poročil.

4 KRITERIJI RAZISKOVANJA

Kriterije raziskovanja bomo postavili na podlagi teorij Koširjeve (1988) in Korošca (1998), ki sta izpostavila nekaj jezikovnih sredstev, ki so za običajna poročila žanrotvorna. Na eni strani je to oblika običajnega poročila, ki ima trodelno zgradbo, sestavljeno iz naslovov, sinopsisa in jedra. Na drugi, vsebinski strani so to red navajanja informacij, navajanje in povzemanje izjav s sklicevanjem, uporaba avtomatizmov idr. ter odsotnost aktualizmov, komentiranja in avtorjevih mnenj. Večjo pozornost bomo namenili tistim jezikovnim prvinam, za katere so raziskovalci (Kalin Golob 2004a; Červ 2008; Premrl 2009) ugotovili, da se v poročilih pojavljajo v nasprotju s teorijama Koširjeve in Korošca. Biber (2007, 34) navaja, da za nekatere bolj dinamične žanre velja, da imajo nekatere obvezujoče sporočanje poteze in tudi tiste, ki niso tako obvezujoče. Naš cilj bo ugotoviti, katere stilne značilnosti so (ne)obvezujoče za običajna poročila.

4.1 ZUNANJA ZGRADBA

Po teoriji Koširjeve (1988, 77) imajo običajna poročila tako kot vsi žanri poročevalske vrste enostavno strukturo, pri čemer je njihova shema sestavljena iz glave, ki jo sestavljajo naslov, podnaslov in vodilo (sinopsis),⁴ ter jedra. Pri raziskovalnem delu bomo pozorni, ali običajna poročila vsebujejo vse sestavne dele, kot jih prepozna Manca Košir, poleg tega bomo pri vsakem sestavnem delu skušali ugotoviti, ali ima tipične značilnosti, kot jih prepoznavajo teoretiki (Korošec 1998; Laban 2005). Nekateri raziskovalci (Kalin Golob 2004a) so namreč opazili, da prihaja do odstopanja od teoretičnih postavk. Zanimalo nas bo, ali so se pojavile spremembe, v kolikšni meri so se pojavile in ali lahko govorimo o spremembah žanrotvornih prvin.

4.1.1 Naslovi

Naslov kot tipičen element običajnega poročila navaja že Manca Košir (1988, 77) pri definiranju novinarskih žanrov. Korošec (1998, 46) za časopisni naslov pravi, da »napoveduje in se vsebinsko nanaša na praviloma eno, od drugih besedil grafično ločeno (...) besedilo ali besedilno enoto, tako da je tudi sam grafično ločen od tega besedila«. Kot piše Reah (1998, 13), morajo naslovi povedati zgodbo z minimalnim številom besed, ki bralca pritegnejo. Besede, uporabljene v naslovu, morajo zato biti kratke, učinkovite in pritegnilne, pri čemer je

⁴ Manca Košir (1988, 77) uvodni del običajnega poročila imenuje vodilo, Tomo Korošec (1998, 103) pa sinopsis.

pomemben tudi zven besed (prav tam, 16–18). Ključno vlogo pa ima tudi razvrstitev informacij glede na vrsto naslova. Rudin in Ibbotson (2005, 83) pišeta, da sta že samo zaporedje in velikost naslovov sporočilo za bralca.

Tipologijo naslovov je izpeljal Korošec (1998, 50). Pri proučevanju naslovov v običajnih poročilih nas bodo zanimali le pravi naslovi. Znotraj teh Korošec (prav tam) ločuje naslovijske in nenaslovijske naslove. Naslovje je »najizrazitejša časopisna poročevalska kategorija« (prav tam). Sestavljajo ga nadnaslov, veliki naslov, podnaslov in sinopsis, pri čemer vse sestavine niso obvezne. Za naslovje gre, če sta prisotna vsaj dva elementa, zato glede na to ločuje dvodelno in večdelno naslovje. Znotraj večdelnega naslovja pa ločuje še (ne)polno naslovje, ki je odvisno od tega, ali so vsebovani vsi elementi naslovja.

Labanova (2005, 47) za običajna poročila pravi, da imajo kratek nadnaslov, zelo informativen veliki naslov z bistveno informacijo in podnaslov iz več pomembnih poudarkov. Glede na Koroščevo (1998, 80–92) tipologijo je nadnaslov v običajnem poročilu lahko področni, zemljepisnopodročni, tematski, sovisni, ki je napovedni oz. kataforični stavek, ali gre za veliki nadnaslov, ki prinaša informacije, za kakšen dogodek gre. Pod velikim naslovom se pojavi bodisi enojni podnaslov bodisi podnaslovni sklop, oboje pa je lahko povsem osamosvojeno ali vsebinsko vezano na naslov (prav tam, 70). Od nenaslovijskih naslovov se v običajnem poročilu lahko uporabi le mednaslov, ki je bolj tehnične kot vsebinske narave (prav tam, 96).

Kadar je posamezna enota naslovja v besedilnem razmerju z drugo enoto, Korošec (prav tam, 54) govori o naslovju vezanih enot. To pa ima razločevalne besedilne lastnosti in je že besedilo (prav tam, 55). Po De Beaugrandu in Dresslerju (1992, 12) je besedilo komunikacijska pojavitev, ki izpolnjuje sedem kriterijev besedilnosti; to so kohezija, koherenca, namernost, sprejemljivost, informativnost, situacijskost in medbesedilnost. V naslovih med značilnostmi, ki definirajo besedilo, izstopajo kohezivni elementi, ki se nanašajo na površinsko povezanost besedila. Enote naslovja se v višje enote povezujejo s sredstvi besedilne skladnje, kot sta navezovanje in napovedovanje (Korošec 1998, 55–68). Pri tem gre največkrat za ponovitve enot leksikalnega sistema: bodisi s polnopomenskim poimenovanjem bodisi z za-oblikami. Manjkrat je mogoče opaziti navezovanje z ujemanjem stavčnih členov ali stavčno in medstavčno skladnjo, denimo z vezniki (prav tam). Korošec (prav tam, 68) ugotavlja, da se zmanjšuje število naslovja prostih enot, povečuje pa naslovje vezanih enot. Ob tem predvideva, da se je morda povečala težnja avtorjev po besedilnem organiziranju naslovja kot zaokrožene in učinkovite poročevalske kategorije.

Mesto vsake od enot naslovja je avtomatizirano, torej utrjeno v konvenciji med tvorci in naslovniki (Korošec 1998, 54). Stilna sredstva se glede na posamezno enoto naslovja spreminjajo: aktualizmi so omejeni na veliki naslov, nadnaslov je stilno nezaznamovan. To je vezano tudi na funkcijo, ki jo naslovi opravljajo. Korošec (prav tam, 48–49) navaja tri funkcije, ki se ločujejo glede na stilno zaznamovanost. Prva je poimenovalno-informativna funkcija, ki je najbolj nevtralna in, kot je ugotovil Korošec (prav tam), v časopisih najbolj zastopana. Tak naslov poimenuje temo oziroma vsebino besedila, praviloma pa je v ospredju le ena od funkcij, bodisi poimenovalna bodisi informativna. Naslovi s to funkcijo se pričakujejo v običajnih poročilih, kajti zanje Labanova (2005, 47) navaja, da imajo zelo informativen veliki naslov z bistveno informacijo. V nasprotju s tem za običajna poročila nista značilni drugi dve skupini: informativna-stališčna in pozivno-pridobivalna funkcija naslovov. Obe sta stilno zaznamovani in posledično žanrsko zamejeni, pri čemer stilna zaznamovanost ne ustreza poročevalnim besedilom in znotraj njih običajnim poročilom.

Ker je v običajnih poročilih pogosta poimenovalno-informativna funkcija, je zanje običajno neaktualizirano naslovje. Tako za običajna poročila niso značilni interpunkcijski naslovi ter obnovitve in ponovitve naslovov (Korošec 1998, 18). Tudi zastrti naslovi se v tem žanru ne pojavijo: to velja za prazne naslove, ki nimajo vsebinske povezave z besedilom, in hiperbolične naslove, ki večajo dejansko pomembnost sporočila ali njegovega dela (prav tam, 153; 158).

Aktualizirano naslovje torej ne ustreza žanru običajnega poročila, toda kot je v svoji raziskavi ugotovila Kalin Golobova (2004a, 707), se aktualizirano naslovje v običajnih poročilih kljub temu pojavlja. Naslovi vsebujejo ekspresivna sredstva, frazeme in metafore, katerih funkcija je privabiti bralce k branju in nakupu. V ozadju je tržna naravnost medijev. Koširjeva (2003, 63) piše, da odgovorno novinarstvo izumira, saj so naslovniki prej potrošniki kot državljani. Nadalje pravi (prav tam): »Novinarski prispevki /.../ predvsem pripovedujejo zgodbe, ki naj ljudi zabavajo in vznemirjajo. Ne plačuje se več kakovostna informacija, temveč pozornost, ki so jo posamični mediji in njihovi novinarji sposobni pritegniti.« Pozornost pa je med drugim mogoče vzbuditi z aktualiziranim naslovjem, kot je z raziskavo ugotovila Kalin Golobova (2004a, 707).

Za vse naslove, med njimi tudi za tiste v običajnih poročilih, so zelo pogosti naslovi s samostalniškimi zvezami, medtem ko so glagoli velikokrat izpuščeni (Reah 1998, 21). Gre za t. i. izpustne naslove, ki so posledica gospodarnosti pri oblikovanju časopisnih naslovov (Korošec, 139; 141). Korošec se pri definiranju izpustnega naslova nasloni na Toporišiča (2000, 634–635), ki pravi, da gre za izpust ali elipso, »če v sicer dokončanem stavku glede na

stavčni vzorec nekaj manjka«. Pri tem Toporišič zapiše, da je izpust značilen za časopisne naslove. Korošec (1998, 142–148) ločuje različne izpustne naslove. Najpogosteje je izpuščen glagol biti, in sicer kadar je glagol biti v pomenu 'nahajati se', kadar se pojavlja kot vez ob povedkovem določilu in kadar nastopa v funkciji pomožnika biti. Poleg tega so lahko izpuščeni naklonski izrazi, glagoli premikanja in rekanja, redkeje so izpuščeni predmeti. Pogosto so izpuščene besede nadomeščene z ločili ali členki (prav tam, 148).

V raziskovalnem delu nas bo zanimalo, ali naslovi običajnih poročil ustrezajo ugotovitvam, ki jih je zanje postavil Korošec (1998). Posebej bomo pozorni, ali se v običajnih poročilih pojavlja aktualizirano naslovje, kar je v svoji raziskavi ugotovila Kalin Golobova (2004a). Skušali bomo ugotoviti, koliko je aktualiziranega naslovja, kdaj se je začelo pojavljati in ali lahko govorimo o spreminjanju žanrotvorne prvine.

4.1.2 Sinopsis

Pomemben del običajnega poročila je vodilo (Košir 1988, 77), ki ga Korošec (1998, 103) poimenuje sinopsis.⁵ Poleg sinopsisa Korošec govori še o nepravem sinopsisu. Obe obliki imata enake grafično-tipološke in prostorske značilnosti: pojavljata se na začetku besedila in sta natisnjeni v krepkem tisku. Razlike nastanejo pri namenu, vsebini in načinu pisanja. Pravi sinopsis v skrajšani obliki prinaša bistvene informacije iz besedila, da bi bralec po prebranem lahko presodil, ali ga besedilo zanima in ali je vredno branja (prav tam). Na drugi strani pa nepravi sinopsis podaljšuje branje v sledeče besedilo, zato je informacijsko revnejše, a pritegovalno uspešnejše.

Pri raziskavi bomo pozorni na to, ali se v običajnih poročilih pojavlja pravi sinopsis ali pa avtorji uporabljajo tudi nepravega. Zanimalo nas bo, katere so prevladujoče značilnosti sinopsisa, koliko se te skladajo z opažanji drugih raziskovalcev in ali jih je mogoče označiti kot žanrotvorne.

Korošec (1988, 185) piše, da na začetku sinopsisov stoji časo-prostorski vhod, ki prinaša podatek o kraju in času poročanja, vendar časopisi to prvino opuščajo zaradi težnje po drugačnosti in individualnosti časopisa. Osnovna naloga sinopsisa je strnjeno podati besedilo, zato so aktualizmi v njem zelo redki (prav tam, 104). Gre torej za stilno nevtrarno besedilo, ki v aktualiziranem naslovju lahko razaktualizira aktualizme naslovov. Monika Kalin Golob

⁵ Korošec (1998, 103) meni, da je poimenovanje vodilo pomensko neustrezno. Vodilnost oz. začetek branja poročevalskih besedil je namreč vezan na naslove, ne pa začetek jedra. V nadaljevanju bomo sledili njegovemu poimenovanju.

(2004a, 707) pa v nasprotju s tem ugotavlja, da so sinopsisi v današnjih običajnih poročilih pogosto izrazito aktualizirani ali pa jih zamenjujejo nepravi sinopsisi.

Sinopsis mora vsebovati identifikacijska dejstva. Največkrat podaja odgovore na vsa osnovna novinarska vprašanja: kdo, kaj, kje, kdaj in zakaj (Metz 1991, 57). Izpostavljene morajo biti najpomembnejše informacije, kot so najpomembnejša odločitev, sklep ali predlog (Laban 2005, 47). V sinopsisu je nakazana osnovna ideja ali tema prispevka (Mencher 2000, 124). Za to je potrebno dobro poznavanje tematike.

V splošnem je sinopsis dolg en odstavek, če je potrebno se lahko raztegne na več odstavkov (Metz 1991, 75). Sinopsis mora biti kratek, jedrnat, neposreden in razumljiv (Laban 2005, 48). Labanova (prav tam) navaja, da ameriški pisci novinarskih učbenikov svetujejo, naj bo sinopsis sestavljen iz ene povedi, dolge okrog 25 besed. Podobno piše tudi Fox (1993, 17–18), da so pri Associated Pressu izračunali, da je sinopsis najbolj berljiv, če vsebuje od 23 do 27 besed v stavku. Temu so oporekali nekateri novinarji, ki so merjenje berljivosti s formulami dojemali kot omejevanje. Mencher (2000, 158) pravi, da je sinopsis lahko tudi dolg, če ima ritem in je uravnotežen.

Za ameriški sinopsis Mencher (2000, 155) navaja, da je v njem najbolj osnovno skladijsko pravilo kombinacija osebek – povedek – predmet. S tem so povedi enostavne, sinopsis pa kratek. Tako strukturo ima tri četrtine stavkov ali več, predvsem v sinopsisih, ki podajajo ključne informacije (prav tam, 156). Novinarji tako sledijo načelu Piši tako, kot govoriš. Toda tega skladijskega pravila ne moremo posplošiti za slovenska običajna poročila, saj v slovenščini besedni red določa členitev po aktualnosti (Toporišič 2000, 660). To pravilo zagotavlja informativnost, kajti znane informacije se postavijo na začetek povedi, nove pa na konec.

Obstajajo različne delitve sinopsisa. Eden od kriterijev je lahko število stavkov, ki deli sinopsise na enostavčne, dvostavčne in večstavčne (Pape in Featherston 2005, 31). Metz (1991, 68) navaja delitvi glede na besedno vrsto, ki začenja sinopsis, in vrsto uporabljenih odvisnikov. Labanova (2005, 49–52) in Mencher (2000, 146) ločujeta sinopsis glede na vsebinske značilnosti. Pri tem Metz (1991, 68) opozarja, da nobeden od avtorjev ne razmišlja, kateri sinopsis iz klasifikacij bo izbral, temveč se za enega od tipov odloči avtomatsko. Njegova odločitev je povezana z njegovim občutkom za jezik.

V slovenskem okolju je najbolj znana delitev Labanove (2005, 49–52), ki navaja osem tipov sinopsisov. Sinopsis s takojšnjo identifikacijo osebe je primeren, če je v dogodek vključena pomembna ali občinstvu poznana oseba. Kadar so pomembnejši drugi vidiki, novinar lahko uporabi sinopsis z zapoznelo identifikacijo. Naslednja oblika je sinopsis, ki

dogajanje povzema na splošno. Pojavlja se predvsem takrat, ko novinar ne more izpostaviti le enega specifičnega elementa in je dogajanje pomembno kot celota. Kadar je pomembnih več poudarkov, lahko novinar te v sinopsisu na kratko povzame. Taka oblika je značilna za poročanje s srečanj, odborov, komisij in sej.

Večjo pritegnilno funkcijo imajo zabaven, dramatičen ali zanimiv sinopsis, ki z anekdotami, pripetljaji in domiselnimi dialogi konkretizira in personalizira tematiko, hkrati pa bralcu omogočaja identifikacijo (prav tam). Tak sinopsis Mencher (2000, 146) prišteva k zapoznelim sinopsisom, kjer so ključne informacije postavljene v jedro. Tak sinopsis je bolj značilen za reportažno vrsto. Začetek sinopsisa lahko vsebuje dobesedni navedek (Laban 2005, 49–52). Taka oblika je primerna, če govorec izreče zgodovinski stavek ali je ta dramatičen in povzema bistvo dogodka, sicer pa velja za enostavnejši začetek, pogosto brez konteksta. Sinopsis z vprašalnim stavkom pritegne pozornost, a odgovor nanj ne sme biti očiten in sam sebi namen. Velja, da mora novinar na tako vprašanje čim prej odgovoriti. Manj primerna oblika je sinopsis z neposrednim nagovorom, ki novinarja približa bralcem, a lahko izzveni pridigarstvo ali bralca identificira s situacijo, ki mu ni blizu.

4.1.3 Jedro

Na gradivu bomo preverili, kaj so tipične značilnosti jedra običajnih poročil in ali so se z leti spreminjala. Labanova (2005, 48) navaja, da v jedru novinarji nadaljujejo pisanje o poteku dogodka: gre za manj pomembne podrobnosti, ki informacije iz sinopsisa razširjajo, pojasnjujejo in podkrepijo s primeri. To dosegajo z navajanjem novih informacij, ki so vezane predvsem na ozadje dogodka, in z nizanjem povzetkov ali navedkov nosilcev dogajanja v kronološkem ali pomembnostnem redu (prav tam, 47–48). Mencher (2000, 136) navaja, da mora dobro organizirana zgodba vsebovati dialog, dogajanje in opis. Pomembna so dejstva, imena, številke, prostor oz. ažurne informacije z veliko viri (Pape in Featherstone 2005, 41–42).

Jedro mora biti napisano jasno in razumljivo, da lahko bralec nemoteno sledi (prav tam, 162). Poleg začetka besedila ima pomembno vlogo tudi zaključek, ki mora biti postavljen premišljeno (Fox 1993, 20). Ne sme vsebovati avtorjevega vrednotenja, zato se pogosto konča s citatom, ki povzame bistvo novice, ali s trditvijo, ki temelji na dejstvih, in prinaša ironičen, a točen pogled na novico (prav tam, 44). Pod besedilom je avtor podpisan z imenom in priimkom (Laban 2005 47).

4.2 VSEBINSKE IN STILNE ZNAČILNOSTI

Tudi pri analizi vsebinskih značilnosti običajnih poročil se bomo oprli na teoriji Koširjeve (1988) in Korošca (1998). Pri tem bomo še posebej pozorni na ugotovitve raziskovalcev (Kalin Golob 2004; Červ 2008; Premrl 2009), ki so v vsebinskem delu prepoznali največ sprememb in odstopanja od postavljene teorije. Najprej bomo skušali identificirati ključne vsebinske sestavine običajnih poročil in jih primerjali s postavljenima teorijama. Pri tem nas bo zanimalo, ali prihaja do odstopanja od norm, kdaj se je to pojavilo, kako pogosto je danes in ali lahko rečemo, da prihaja do spreminjanja žanrotvornih prvin.

4.2.1 Avtomatizacija in aktualizacija

Korošec (1998) je, kot smo že omenili, kot osnovno stilno značilnost poročevalskih besedil navedel stilno napetost med avtomatizacijo in aktualizacijo. V skladu z njo je za poročevalna besedila in s tem tudi za običajna poročila značilna le avtomatizacija (prav tam, 12). Avtomatizacija je po Korošču (prav tam, 15) »ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki«. K avtomatizmu sodijo specializirana, večinoma tehnična sredstva v poročevalstvu, ki v poročevalskih besedilih delujejo nevtrarno (prav tam, 13). V besedilih se uporabljajo velikokrat. Avtor z uporabo avtomatizmov ni navzoč v besedilu, prav tako pa z njimi tudi ne vključuje naslovnika (prav tam, 17). Najpogostejši so sklicevalni avtomatizmi, kjer se novinarji sklicujejo na druge vire, na primer *Kot poročajo tuji viri*, in avtomatizmi, ki pomagajo pri orientiranju po straneh časopisa, denimo *Več o tem na strani ...* (prav tam, 16). Zraven tega so avtomatizirani določeni tipi časopisnih naslovov.

Monika Kalin Golob (2003, 211) pravi, da avtomatizacija nastane zaradi enake, ponavljajoče se poročevalske okoliščine, ki je ubesedena v poročevalskem besedilu. Gre za pomemben stilotvorni dejavnik, saj se podobna besedila pojavljajo dnevno. Po Korošču (1998, 196) tako obstaja najmanjša poročevalska enota, t. i. vestiški pravzorec, ki prinaša časovni in prostorski podatek. V svoji raziskavi je Kalin Golobova (2003, 212) ugotovila, da se vestiški pravzorec pojavlja v vesteh od 80. let 19. stoletja dalje. Zaradi enakih in ponavljajočih se poročevalskih okoliščin se je začel vestiški vzorec širiti s poročevalsko sklicevalnostjo. Postopoma so se oblikovali še drugi poročevalski avtomatizmi oziroma poročevalski stilemi.

Pri raziskovanju jezikovne plati novinarskih prispevkov o Natu pa je Monika Kalin Golob (2004a) ugotovila, da se v običajnih poročilih pojavljajo tudi aktualizimi. To kaže na

spremembe, saj je Korošec (1998, 12) informativnim zvrstem in s tem običajnemu poročilu pripisoval le avtomatizme, medtem ko aktualizmi kot sredstvo vrednotenja za to zvrst niso primerni.

Aktualizmi so stilno zaznamovana sredstva, ki zaznamovanost prinašajo v sobesedilo (Korošec 1998, 13). Če je zaznamovanost stalen del jezikovne enote, ne glede to, v kateri vrsti besedila se pojavlja, Akhmanova (1976, 17) govori o inherentnem jezikovnem pojavu. Na drugi strani pa lahko jezikovne enote stilno vrednost dobijo šele v konkretnem besedilu ali pri prenosu iz ene zvrsti v drugo. V tem primeru gre za adherentne jezikovne pojave, ki so ustvarjeni s priklicem (Akhmanova 1976, 17). Za vse aktualizme velja, da gre za »novo, svežo in nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnega učinka« (Korošec 1998, 15). Take jezikovne enote so namenjene le za enkratno uporabo (prav tam, 16). S pomočjo aktualizmov avtor navezuje stik z izkustvenim svetom naslovnika, da bi sprožil njegovo razumsko in čustveno dejavnost (prav tam, 17). Torej je avtor z aktualizmi v besedilu navzoč, hkrati pa vključuje tudi naslovnika.

Aktualizmi se razlikujejo glede na stopnjo izrazitosti. Najnižjo stopnjo izrazitosti imajo ločila, ki so opazna predvsem v interpunkcijskih naslovih (prav tam, 18). Višjo stopnjo izrazitosti imajo obnovitve in ponovitve, ki so prav tako pogoste v časopisnih naslovih. Gre za znana rekla, rečenice in pregovore ali znane izreke, naslove literarnih, filmskih in drugih del, ki so bodisi ponovljena v enaki obliki bodisi oblikovno in pomensko prirejena (prav tam, 124). K aktualizmom Korošec (prav tam, 18–26) prišteva še trope, ki jih lahko najdemo v celotnem besedilu, ne samo naslovu, perifraze in frazeme. Sem sodijo tudi stilno zaznamovane besede, ki jih *Slovar slovenskega knjižnega jezika* označuje s stilno-plastnimi, časovnimi in ekspresivnimi kvalifikatorji.

Po izsledkih raziskave Monike Kalin Golob (2004a, 707) za sklop poročil velja, da osrednje besedilo sicer sledi normi običajnih poročil o nezaznamovanosti, vendar vsebuje aktualizirano naslovje in ponekod tudi aktualiziran sinopsis. Pojavljajo se ekspresivna sredstva s slabšalno konotacijo, neologizmi s slabšalnim prizvokom, frazemi in metafore. Tako aktualizirano naslovje ima visoko stopnjo intenzifikacije stilotvornih sredstev, zato novinarsko besedilo približuje pragu tovrstne rabe, ki je točka ločevanja med neumetnostnimi in umetnostnimi besedili. Kalin Golobova (prav tam) razloge za to pripisuje tržni naravnosti časopisov, ki morajo bralce z naslovi pridobiti za nakup časopisa in branje posameznih novinarskih besedil.

Podobno sta ugotovila tudi Marko Premrl (2009) in Gaja Červ (2008). Prvi je zapisal, da se je od leta 1985 do 2005 postopno povečalo število stilno zaznamovanih sredstev, kot so

vulgarizmi ter slabšalni in pogovorni izrazi (Premrl 2009, 54). Ugotovitve so Premrla pripeljale do podobnih zaključkov kot Kalin Golobovo: novinarska besedila informativne zvrsti, med njimi tudi običajna poročila, so v 90. letih 20. stoletja začela pridobivati interpretativne značilnosti in postajati hibridna (prav tam, 55).

Gaja Červ (2008) si je za raziskovanje izbrala ožje področje metafore. V poročevalstvu metafora sodi k aktualiziranemu izrazju in je zato primerna le za interpretativna besedila. Z analizo novinarskih besedil je Červova (prav tam, 139) ugotovila, da se metafora pojavlja tako v informativnih kot interpretativnih novinarskih besedilih. Na eni strani se pojavlja, ker razbija monotonijo, ki nastane zaradi vsakodnevne ponavljajoče se okoliščine, na drugi strani pa se je izkazala za priročno in funkcionalno poimenovalno sredstvo. Za slednje Červova (prav tam) piše, da jih »začnejo novinarji (...) avtomatizirano uporabljati vsakič, ko želijo ubesediti prvo realnosti, za katero se je metaforično poimenovanje izkazalo kot posebej učinkovito«. Taka oblika metafore z enoumnim in vnaprej zamejenim pomenom se pojavlja v informativnih besedilih.

Červova (prav tam, 140) ločuje tri skupine metafor, ki so značilne za poročevalna oz. informativna besedila: metafore, ki so sestavina frazemov, kognitivne metafore, ki se v jeziku udejanjajo v stalni obliki, in metafore, ki so tipični publicizmi, po izvoru pa so lahko frazemske ali kognitivne metafore. Razaktualizirajo se predvsem slednje. Te so denimo *zelena luč* za odobritev, *trd oreh* za težko rešljiv problem, *imeti v rokah* za obvladovanje, *glasno* za vztrajno in odločno, *udarec* idr. V njihovo ospredje prihaja poimenovalna vloga, medtem ko je njihov stilni učinek v ozadju – približujejo se avtomatizmu, a se nikoli povsem ne razaktualizirajo (prav tam, 141). Razloge za ustaljevanje Červova vidi v pragmatičnosti in varčnosti izraza.

Glede na ugotovitve raziskovalcev lahko zaključimo, da se v nekaterih običajnih poročilih poleg avtomatizmov pojavljajo tudi aktualizmi. Čeprav je običajnim poročilom Korošec (1998, 12) kot žanrotvorne pripisal le avtomatizme, pa so se, kot kaže, te konvencije začele majati. V raziskovalnem delu magistrskega dela bomo na gradivu skušali preveriti, ali se pojavljajo spremembe pri uporabi avtomatizmov in aktualizmov ter ali lahko na podlagi teh sprememb govorimo o tudi o spremembi žanrotvornih prvin v običajnem poročilu.

4.2.2 Komentiranje in presojanje

Običajna poročila sodijo med poročevalna besedila, zato težijo k objektivnemu predstavljanju dogodkov in ne vsebujejo vrednotenja (Kalin Golob 2005, 96–97). Na eni

strani je to povezano z normo objektivnosti, ki se nanaša na informativne novinarske zvrsti in s tem tudi na običajno poročilo. Ta norma temelji na težnji, da novinarji svoje pisanje ločijo od osebnih vrednot, z nepristranskostjo pa se distancirajo od razpleta dogodkov (Erjavec 1999, 40–41). Tako lahko omogočijo, da si občinstvo samo oblikuje svoje mnenje. K normi objektivnosti med drugim sodita zahteva po poročilih, napisanih stvarno in brez čustev, ter izogibanje uporabi lastnih stališč pri izbiri in predstavitvi poročil (Bentele v Erjavec 1999, 42–43). Hkrati je norma objektivnosti orodje za zaščito novinarjeve kredibilnosti, saj novinarje ščiti pred zunanjimi zahtevami po (samo)cenzuri (Erjavec 1999, 41).

Ob tem je treba upoštevati še drugi pogled na objektivnost, za katerega je vsaka informacija, podana v poročevalskem besedilu, nujno tudi interpretacija oz. reinterpretacija; tako so denimo viri informacij vselej tudi določevalci pomenov (Laban 2005, 37). S tem se strinja tudi Erjavčeva (1999, 43): »Ker novinarji izoblikujejo dogodke z jezikovnimi sredstvi, njihovo poročanje vsebuje celo vrsto subjektivnih okoliščin.« Glede na ta pogled objektivnega poročanja ni mogoče doseči, novinarji se mu lahko poskusijo le čim bolj približati (prav tam, 44–45).

Na drugi strani je izražanje mnenj povezano z ločevalno normo. Karmen Erjavec (prav tam, 75) piše, da imajo lahko naslovniki težave s postavljanjem mej med vrednotilnimi in empiričnimi izjavami, zato se morajo novinarji truditi, da ne mešajo dejstev in mnenj. Da je to ena od pomembnih zahtev, kaže tudi zapis v 15. členu *Kodeksa novinarjev Slovenije* (2010): »Novinar je dolžan ločiti informacijo od komentarja. Razlika med poročilom o dejstvih in komentarjem mora biti dovolj razvidna, da lahko naslovnik sporočila loči med dejstvi in stališči novinarja.«

Monika Kalin Golob (2004a, 708) je z raziskavo običajnih poročil prepoznala sklop besedil, ki ne ustreza objektivnemu poročanju o dogodkih. Taka besedila ohranjajo le še zunanjo podobo običajnih poročil, v osrednjem besedilu pa novinar z zaznamovanimi jezikovnimi sredstvi izrecno ali posredno vrednoti – to je komentiranje. Glede na razdelitev Koširjeve (1988, 77) ima take značilnosti komentatorsko poročilo, ne pa običajno poročilo. Avtorji v takih besedilih pogosto uporabljajo kramljajoč, pogovorni jezik in vprašanja kot sredstvo dramatizacije (Kalin Golob 2004a, 708). Tako avtorji eksplicitno vključujejo svoja mnenja, kar ni v skladu z uveljavljeno normo.

Poleg tega Kalin Golobova (prav tam, 706) ugotavlja, da novinarji v nekaterih običajnih poročilih uporabljajo le take citate, ki odslikavajo novinarjevo mnenje. Ker to ni jasno izraženo, je na prvi pogled videti, da je novinar ustrezno uporabil premi govor (prav tam): »Narekovaji so tako alibi, s katerim se odgovornost za izrečeno prenaša na vir

informacij.« To je ena od oblik prikritega vrednotenja, saj avtor izbira le take vrednotne izjave svojih virov, ki se skladajo z njegovim prepričanjem, medtem ko nasprotnih izjav ne predstavi (Kalin Golob 2004c, 78–79). Druga možnost prikritega izražanja avtorjevih mnenj je favoriziranje informacij, ki se postavijo na začetek prispevka ali so optično poudarjene, medtem ko druge informacije novinar zamolči ali jih predstavi nerazumljivo in zapleteno (Schönbach v Erjavec 1999, 48). Na tretjo obliko pa opozarja Metz (1991, 56), ki pravi, da lahko pridevniki in prislovi v besedilo namerno ali nenamerno prinesejo stališče ali mnenje in pri bralcu ustvarijo napačen vtis. Tako eksplicitno kot prikrito izražanje mnenja je v običajnih poročilih nedopustno.

Glede na izsledke raziskave Kalin Golobove (2004a, 708) večina običajnih poročil sicer vsebuje jezikovno nezaznamovana jezikovna sredstva, toda pojavljajo se tudi taka, ki vsebujejo vrednotenje in aktualizme. Kalin Golobova zato zaključuje, da se po letu 1990 pozna rahljanje ločevalne norme med informativno in interpretativno zvrstjo. Vzroke za to je mogoče iskati v tržni naravnosti in demokratizaciji medijev, pri čemer novinarji vsako omejevanje dojemajo kot cenzuro (prav tam). Kot opaza Kalin Golobova (prav tam), se te posledice poznajo tudi pri jezikovno-stilnih odločitvah novinarjev, predvsem v nepričakovanem vrednotenju v poročevalnih besedilih.

Marko Premrl (2009) je v svoji diplomski nalogi pozornost namenil vplivu časovnih in družbenih okoliščin na nastajanje novinarskih besedil. Podobno kot Kalin Golobova je potrdil, da je po letu 1990 prihajalo do vedno večjega vpletanja izvenekstualne subjektivitete v običajna poročila (prav tam, 57). Kot je ugotovil, je do tega pripeljala sprememba političnega sistema na Slovenskem, demokratizacija, nova medijska zakonodaja in posledična tabloidizacija (prav tam, 55). Raziskava Premrla (prav tam, 51–54) je pokazala, da se je v petletnem obdobju med letoma 1990 in 1995 od prejšnjega obdobja podvojilo število izrecnega in jasnega presojanja, naraslo je število subjektiviziranih zaključkov in tropičij. Vse to je v kasnejšem obdobju upadlo. V obdobju do leta 2000 se je povečala količina prvoosebnega vključevanja novinarjev in uporabe presojevalnih prislovov.

Tudi pri komentiranju in presojanju ugotovitve raziskovalcev kažejo, da prihaja do kršenja konvencij običajnih poročil. Medtem ko je Koširjeva (1988, 77) ravno na podlagi uvrstitve običajnih poročil med informativne zvrsti zamejila uporabo avtorjevih mnenj, pa se vrednotenje vseeno pojavlja v tem žanru. Temu vidiku običajnih poročil bomo namenili pozornost v raziskovalnem delu, pri čemer bomo posebej pozorni na to, ali se je ta jezikovna prvina spremenila do take mere, da o njej kot o žanrotvorni prvini ni mogoče več govoriti. Pri raziskovanju se bomo oprli na teorijo Monike Bednarek (2006), ki vključuje tipologijo

vrednotenja v novinarskem diskurzu. Ta vključuje devet dimenzij, ki kažejo na avtorjevo vrednotenje. Bednarekova (prav tam, 41–42) ločuje šest glavnih dimenzij: razumljivost, odnos, pričakovanost, pomembnost, možnost/nujnost in zanesljivost. Te se nanašajo na vrednosti, pripisane prvinam, okoliščinam in propozicijam, ki so vrednotene, in za katere sta značilna dva nasprotna si pola in potencialno vmesne vrednosti (prav tam, 44). Na drugi strani Bednarekova (prav tam, 53) identificira tri obrobne dimenzije, ki pa niso polarne. To so dokazanost, duševno-miselno stanje in stil.

4.2.3 Kronološki in pomembnostni red

Jedro običajnega poročila je sestavljeno po kronološkem ali pomembnostnem besednem redu (Laban 2005, 46). Za kronološki red je značilno podajanje dogodkov v zaporedju, kot so se zgodili v stvarnosti. Labanova (prav tam, 46–47) pravi, da je takšen način poročanja v časopisih redek, pojavlja se le, ko je zaporedje dogodkov pomembnejše od glavne ugotovitve ali ko bi bilo drugačno poročanje nejasno.

Po pomembnostnem redu, ki se povezuje z obliko obrnjene piramide, pisec najprej predstavi najpomembnejše informacije, nato po svoji presoji niza manj pomembne podatke (prav tam, 47). Razloge za tak način podajanja informacij Mencher (2000, 131) vidi v tem, da mora biti večina dogodkov podanih hitro in učinkovito, zato takšna oblika omogoča krajšanje besedila od spodaj, pri čemer se glavne informacije ne izgubijo. Nadalje ugotavlja, da takšna oblika ustreza tudi bralcem, ki želijo čim prej dobiti glavne informacije. Od teh pa je odvisno, ali bodo besedilo brali naprej. Pri izbiri besed, ki bodo stale na vrhu obrnjene piramide, mora novinar upoštevati načelo petih osnovnih novinarskih vprašanj, če želi doseči objektivnost (Tuchman v Erjavec 1999, 44). Gre za t. i. strateške rituale, ki so novinarju v pomoč, da bi bilo njegovo pisanje čim bolj objektivizirano.

Kadar gre za poročanje z okroglih miz, lahko avtorji izberejo vrstni red po govoricah, kot so si sledili, ali po temah, ki so jih obravnavali (Laban 2005, 47). Lahko pa se kronološki in pomembnostni red prepletata, pri čemer je v sinopsisu izpostavljena glavna ugotovitev, ki se nadaljuje tudi na začetku jedra, nato pa novinar na kratko pojasni zaporedje dogajanja (Metz v Laban 2005, 47). Kot piše Fox (1993, 79), je tako podajanje informacij značilno za prispevke o nesrečah, katastrofah, kriminalnih dejanjih in sodnih obravnavah. Oblika takega poročanja spominja na peščeno uro oz. dvojno piramido. Pri raziskovanju nas bo zanimalo, katera oblika se pojavlja najpogosteje.

4.2.4 Navajanje in povzemanje izjav s sklicevanjem

Novinarji pri vseh dogodkih ne morejo biti navzoči, zato podatke za poročanje pogosto dobijo od drugega vira (Korošec 1998, 195–196). Ker naslovnik ne more preveriti, ali so informacije resnične, poročevalec s poročevalsko sklicevalnostjo naslovniku zagotovi, da se na podatke lahko zanese. Ustaljena praksa pripisovanja izjav njihovim virom je pripeljala do nastanka sklicevalnih avtomatizmov. Najpogostejše navaja Korošec (prav tam, 202): *agencija XY poroča; iz dobro obveščenih krogov se je izvedelo; iz krogov, ki do blizu vladi, se je izvedelo; kot poroča agencija XY ipd.* Pogosti so tudi avtomatizmi z glagolom v 1. osebi množine, denimo *poročali smo že*.

Z uporabo poročevalske sklicevalnosti se širi vestiški pravzorec ali poročevalski vzorec. Za vestiški pravzorec gre, kadar je podana informacija o tem, kaj se je zgodilo, hkrati pa je temu dodan časovni ali prostorski podatek (prav tam, 196). Vestiški pravzorec s časoprostorsko umestitvijo dogodka Korošec (prav tam, 195) dojema kot najmanjšo poročevalsko enoto, imenovano referem. Ta je tudi sama že lahko vest. Vestiški pravzorec se širi s podatki, tj. vzorci poročevalske sklicevalnosti glede na (ne)zanesljivost poročanega, vzorci navezovalne sklicevalnosti in vzorci citatne sklicevalnosti (prav tam). Vrste vzorcev so žanrotvorne, tudi za običajna poročila.

Sklicevalnost glede nezanesljivosti se pojavlja, kadar poročevalec dobi informacije od drugega vira, pri tem pa naslovnika opozori, da gre za domnevo, neuradnost ali nedokazanost informacij, kadar je bila že pri viru informacij izražena nezanesljivost, kadar poročilo o dogodku ni uradno potrjeno, čeprav je dogodek bil, in kadar dogodek ali stanje nista dokazana, čeprav nekdo trdi, da sta bila (prav tam, 203). Kalin Golobova in Červova (2012, 141–142) k temu dodajata še sklicevanje glede na namero, kar pomeni, da se dogodek še ni zgodil in še ni uradnega zagotovila, da se bo. Na jezikovni ravni se to dosega z dvema oblikama. Prva je izražena morfemsko, denimo *naj bi storil*. Gre za zvezo členka *naj*, pogojniškega *bi* in deležnika na -l, pri čemer je dvodelni členek *naj bi* hibridna tvorba, ki ni ne pogojnik, ne velelnik, temveč ne-povednik (prav tam, 39). Nezanesljivost je lahko izražena tudi besedno s členkovnimi zvezami s povedniki, kot sta *je menda storil* in *ki da je* (prav tam, 203).

Navezovalna sklicevalnost na drugi strani besedilo zaznamuje kot neavtorsko, pri čemer je vidik (ne)zanesljivosti zožen na tisti del besedila, ki ga poročevalec pripisuje drugemu (prav tam, 206–207). Neavtorske dele loči s členkom *da*, na primer *ki da so del*.

Pri citatni sklicevalnosti je v ospredju neavtorski del poročevalčevega besedila, ki mora biti jasno ločen od avtorskega (prav tam, 208). Pri dobesednih navedkih mejo

zaznamujejo narekovaji in glagoli rekanja, medtem ko pri povzetih izjavah le glagoli rekanja (prav tam, 209–210). Ti se na neavtorsko besedilo, imenovano iztržki navedkov, lahko navezujejo ali jih napovedujejo. Korošec (prav tam, 201) navaja glagole rekanja, uporabljene v slovenskih časnikih od leta 1863: *praviti, pripovedovati, govoriti, povedati, razglasiti, oznanjati, trditi, čuti, slišati, pisati, brati, kazati se in biti (podoba je)*. Fox (1993, 74–75) opozarja, da novinarji prevečkrat uporabljajo enake glagole rekanja, zato jim svetuje, naj poiščejo alternativne izraze, toda ne na račun točnosti in jasnosti. Cappon (2003, 59) pri tem opozarja, da vsi glagoli rekanja niso sinonimni.

Funkcija dobesednih navedkov je, da v mislih bralca oživijo govorca, njegovo osebnost in njegove besede (Laban 2005, 53). Na eni strani dodajo besedilu barvitost, ker bralca približajo novinarju ter spremenijo in sprostijo ritem besedila. Na drugi strani dobesedni navedki besedilu dajejo kredibilnost. Z njimi novinar dokumentira in podpira nepripisane dele besedila, poudarja sporne dele izjav in zagotavlja točnost zapisanega (Cappon 2000, 68). Tako so prikazane interpretacije, mnenja, stališča in čustva govorcev. Dobesedni navedki se ne uporabljajo za prikazovanje dejstev in statistik, te novinar lažje predstavi, če jih povzame s svojimi besedami in jim pripiše vir (Stein in Paterno v Laban 2005, 53). Korošec (1998, 209) pravi, da se premi govor v pisnem poročevalstvu pojavlja razmeroma redko.

Poleg dobesednega navedka lahko novinar uporabi še delne navedke ali izjave povzame. Delni navedki so ustrezni le, če novinarji želijo posebej poudariti besedo, ki jo je uporabil vir informacij, še posebej če gre za pomensko močno oz. subjektivno izrazje (Laban 2005, 55). Povzete izjave so primerne, kadar bi bili dobesedni navedki nejasni, zavajajoči ali predolgi. Za novinarska besedila je značilno, da se enakomerno izmenjavajo dobesedni navedki in povzete izjave. Metz (1991, 106) to dojema kot pomembno sredstvo za doseganje ritma in berljivosti besedila.

Neustrezno uporabljeni dobesedni navedki so lahko tudi moteči. Na eni strani pretiravanje z dobesednimi navedki lahko izniči njihov pomen (Laban 2005, 54). Neprofesionalna je tudi raba dobesednih navedkov le ene strani pri nasprotujočih se pogledih. Pomembna je uravnoteženost, ki pomeni enakomerno zastopanost posameznih stališč, pomembnih za predstavitev dejanskega stanja (Erjavec 1999, 76). Neustrezna raba torej lahko privede do manipuliranja.

Da pri citatni sklicevalnosti prihaja do odstopa od norme, je v raziskavi novinarskih prispevkov o Natu ugotovila Monika Kalin Golob (2004a). Prepoznala je nekaj običajnih poročil, ki so bila sestavljena iz samih navedkov in novinarjevih spremnih stavkov z glagoli

rekanja. To ne ustreza stilni in žanrski normi. Korošec (1998, 209) je namreč na gradivu 70. 80. in 90. let 20. stoletja ugotovil, da se premi govor v pisnem poročevalstvu uporablja redko.

Srpova (v Kalin Golob 2004a, 706) pravi, da je razloge za pretirano uporabo premega govora mogoče iskati v zahtevi po natančnosti, pri čemer nekateri novinarji preubeseditve razumejo kot subjektivne in manj verodostojne. Kalin Golobova (2004a, 706) s tem, da je povzemanje subjektivno, ne soglaša: »Naloga novinarja ni nizanje citatov in sestavljanje mozaika iz izjav enega ali več politikov, ampak pisanje koherentnega in berljivega besedila, pri čemer drugi načini navajanja virov ali povzemanje ne pomenijo neobjektivnega prenašanja, ampak kažejo na veščost novinarjevega ubesedovanja in obvladovanja žanru ustrezne stilizacije.«

Kot smo že omenili, je Kalin Golobova (prav tam) našla tudi običajna poročila, ki so vsebovala le take citate, ki so odslikavali enostransko mnenje. Avtorji takih besedil prav tako ne upoštevajo postavljene norme in z bralci manipulirajo. V raziskovalnem delu bomo skušali ugotoviti, koliko se v običajnih poročilih pojavlja citatna sklicevalnost in ali ustreza po Korošču postavljenim normam.

4.2.5 Leksikalne, skladenjske, oblikoslovne in besediloslovne značilnosti

Fox (1993, 49) navaja, da je osnova za jedrnato in zanimivo pisanje izbira ustrezne leksike. Vsaka beseda mora upravičiti svoje mesto v stavku, sicer jo je treba odstraniti. Za stavke v novinarskih prispevkih je značilno, da so grajeni okrog samostalnikov in glagolov ter da vsebujejo kratke, opisne in splošno znane izraze (prav tam, 48; 52). Številni raziskovalci (Cappon 2003, 13, 28; Fox 1993, 50–54; Mencher 2000, 168, 743) navajajo načela za novinarsko pisanje, in sicer naj novinarji uporabljajo konkretne samostalnike in raznolike glagole, naj se izogibajo prekomerni uporabi pridevnikov in prislovov ob glagolih. Pridevniki namreč lahko vključujejo avtorjevo mnenje, zato je njihova uporaba ustrezna le, če jih upravičujejo dejstva (Metz 1991, 56).

Cappon (2003, 17) priporoča uporabo kratke besede namesto dolge, znane namesto neznane in konkretne namesto abstraktne. Sicer dopušča rabo dolgih besed, a le pod pogojem, da obstaja opravičljiv razlog za to, denimo ritem stavka. Novinarji se morajo izogibati žargonskih in klišejskih izrazov (Fox 1993, 50–54). Primerni niso niti slengizmi in neologizmi (Pape in Featherston 2005, 56). Temu Cappon (2003, 57) dodaja še evfemizme, ki so dopustni le, če se novinar želi izogniti vulgarizmu. Pri vsem tem pa je treba upoštevati še

normo objektivnosti, po kateri bi običajna poročila pri opisu dejanskega stanja morala vsebovati nevtralna poimenovanja (Bentele v Erjavec 1999, 43).

S skladnjo je mogoče oblikovati pomen besedila, saj je z njo mogoče dajati težo določeni stvari (Reah 1998, 77). Torej je mogoče tudi s skladnjo ideološko vplivati. Najbolj osnovno skladijsko pravilo za ameriška običajna poročila, ki smo ga omenili že pri sinopsisu, je tvorjenje stavkov v kombinaciji osebek – povedek – predmet, saj novinarji radi sledijo načelu Piši tako, kot govoriš (Mencher 2000, 155–156). V slovenskem jeziku pa je besedni red odvisen od členitve po aktualnosti. Pri poročanju se večinoma uporablja pretekli čas in aktivna namesto pasivne glagolske oblike (Harcup 2005, 107). Pasivni stavki namreč veljajo za daljše, posredne in težje razumljive kot aktivne strukture (Pape in Featherston 2005, 51). S prepovedjo pasivnih stavkov pa se ne strinja Fox (193, 22), kar utemeljuje s tem, da je v nekaterih primerih pasivna oblika bolj naravna od aktivne. Za slovenščino velja, da je raba pasiva drugačna, pogosto po starem stilističnem izročilu prehitro razglašena za slabo izbiro, zato bomo pojav v poročilih še posebej pozorno proučili.

Časovna opredelitev je pri novinarskih besedilih kompleksna. Izhodiščna točka za razumevanje časovnih odsekov v časopisu, kjer gre za pisno-vidni prenosnik, je trenutek tvorjenja besedila (Korošec 1998, 180). Nadaljnje sprejemanje besedila nato poteka linearno s potekom objektivnega časa. Korošec (prav tam, 182–183) pri tem ločuje tri stopnje, ki si sledijo v časovnem poteku, in sicer dogodek, ubeseditve in sprejem. Pri tem ima naslovnik po splošnem vedenju zavest o tem zaporedju in o nujnem, v realnosti potrjenem razmiku med dogodkom in sprejemom. Uporabljeni čas pisca je zato preteklik.

Novinarski prispevki in s tem tudi običajna poročila imajo nekaj specifičnih besediloslovnih značilnosti. Te se na eni strani kažejo v koheziji, ki po De Beaugrandu in Dresslerju (1992, 12) pomeni površinsko povezanost in temelji na slovničnih odvisnostih. Pomembnost kohezije v novinarskih besedilih poudarjajo številni raziskovalci (Fox 1993, 56; Mencher 2000, 178–179; Reah 1998, 102–105). Mencher (2000, 178–179) opaza, da imajo nekateri novinarji težave s pisanjem kratkih stavkov, zato navaja priporočila, kako doseči dobre prehode med stavki. Novinarjem priporoča ponavljanje pomembnih besed in idej, uporabo zaimkov in konektorjev, kot so členki in vezniki, ter paralelizem.

Korošec (2006, 241) izpostavlja nekaj najpogostejših vezalnikov ali konektorjev, ki so del sonanašajskih sredstev. To so navezovalni vezalnik *še kako*, ki razveljavlja dvom iz prejšnje povedi ali potrjuje veljavnost vprašanja v prejšnji povedi, oblikoslovni členek *le, le-ta* in *-le*, kot sta *tale* in *tamle*. Pojavljajo se še *ta*, *on*, *ona* in dvofunkcijski konektor *ki*. Na eni strani *ki* uvaja prilastkov odvisnik, ki omejuje referenčno polje odnosnice in je nanjo

vsebinsko vezan, na drugi pa uvaja le formalno podredni veznik, s čimer izpeljuje nadaljnji besedilni potek.

K naštetim oblikam kohezije bi lahko glede na pisanje De Beaugranda in Dresslerja (1992, 42) dodali še delno ponovno pojavitev, parafrazo, elipso, glagolski čas in vid, ki sta enotna v celotnem besedilu, ter morfemsko navezovanje. Delna ponovna pojavitev pomeni ponovitev besede z drugimi besednimi vrstami, za parafrazo gre, če je beseda ponovljena z novimi izrazi, pri elipsi sta struktura in vsebina ponovljeni, a so nekateri površinski elementi izpuščeni. Morfemsko navezovanje pa se kaže v uporabi osebne glagolske oblike, pri kateri je osebek izražen morfemsko.

Besedilo mora biti tudi koherentno (Reah 1998, 99). To po De Beaugrandu in Dresslerju (1992, 13) pomeni vzpostavljanje pomenskih razmerij in odnosov, in sicer s pomočjo sopomenk in nadpomenk, besednega reda in pomenskih razmerij med posameznimi deli besedila. Pomembna je namernost, ki se nanaša na hotenje tvorca besedila, da je besedilo kohezivno in koherentno ter da bo služilo za uresničitev tvorčevih namer (prav tam, 15). V primeru običajnega poročila želi tvorec besedila naslovnike informirati. Pri sprejemljivosti pa gre za to, da tudi naslovniki besedilo dojamejo kot kohezivno in koherentno, hkrati pa kot relevantno zanje (prav tam, 16). Vse to je tesno povezano z razumljivostjo.

Da je novinarsko besedilo razumljivo, morajo biti posamezni odstavki med seboj jasno povezani, hkrati pa morajo biti informacije in mnenja sogovornikov o isti tematiki na istem mestu (Laban 2005, 47). Strunk in White (v Laban prav tam, 47) pravita, da členitev na odstavke bralcu sporoči, da je bil narejen nov vsebinski korak v razvoju dogajanja ali da se je zamenjal govorec. Na drugi strani so odstavki lahko rabljeni za razbijanje vizualno predolgih odstavkov. Kot pravi Metz (1991, 92), odstavki v novinarstvu pogosto niso nič drugega kot tipografsko sredstvo za vzdrževanje bralčeve pozornosti. V novinarskih besedilih so odstavki krajši kot pri drugih oblikah pisanja, pogosto so dolgi samo eno poved (Harcup 2005, 108). Ta po navadi vsebujejo eno misel (Metz 1991, 93).

Avtorji lahko uporabijo tudi posebne okvirčke, kamor lahko napišejo informacije, ki so za prispevek pomembne, a vsebinsko odstopajo od bistva tematike, zato jih novinar ne more smiselno vključiti v besedilo (Laban 2005, 47).

Besedilo mora biti prilagojeno znanju naslovnikov, zato mora imeti jasno in preprosto razporeditev besedila (Erjavec 1999, 77–78). Mencher (2000, 178) pravi, da je združenje novinarjev ugotovilo, da je berljivost besedila tesno povezana z dolžino stavkov. Kot ugotavljajo, so standardni stavki dolgi okrog 17 besed, medtem ko so daljši stavki težje berljivi. Podobno tudi Fox (1993, 17) navaja, da je besedilo najbolj berljivo, če ima

posamezna beseda v povprečju po 1,5 zloga, stavek pa ne več kot 19 besed. Mencher (2000, 178) ob tem za dobro napisano šteje besedilo, ki je raznoliko, ritmično in uravnoteženo, v smislu menjavanja dolgih in kratkih stavkov. Na razumljivost po njegovem mnenju vpliva tudi logičen besedni red (prav tam 180). Kot pomembno značilnost dobrega pisanja dojema še jedrnatost besedila (prav tam, 168).

Pomembni besediloslovni značilnosti sta še informativnost, ki je vezana na stopnjo pričakovanosti in nepričakovanosti, ter situacijskost, ki vključuje dejavnike, ki besedilo naredijo relevantno za posamezno situacijo (De Beaugrande in Dressler 1992, 101; 116). Medbesedilnost je povezana z dejavniki, ki povzročijo, da je uporaba besedila odvisna od poznavanja enega ali več že prej spoznanih besedil (prav tam, 18). V običajnih poročilih se kaže kot uporaba dobesednih navedkov in drugih oblik navajanja izjav.

Swales (v Biber 2007, 23) je razvil žanrsko analizo z uporabo sporočanjских potez besedila (move structure). Te je definiral kot dele besedila, ki imajo specifično komunikacijsko funkcijo in s tem svoj specifični namen. Analiza teh potez pa po njegovem mnenju lahko pripelje do ugotovitve, kakšen namen je pisec z besedilom želel doseči. Do tega pa je mogoče priti s kategoriziranjem različnih diskurzivnih enot besedila glede na komunikacijski namen ali sporočanjisko potezo (prav tam). Sporočanjiska poteza je za Biberja (2007, 24) semantična in funkcionalna enota besedila, ki ima specifičen sporočanjiski namen in jasne jezikovne meje. Kot pravi Bhatia (v Biber 2007, 32), so vezane na žanr, zato jih je treba obravnavati kot inherentne dele žanra, ki lahko služijo kot predloga novincem, kako uspešno napisati besedilo določenega žanra. Niso vezane na velikost, temveč so po navadi zamejene z vsaj eno namero pisca besedila (Biber 2007, 24).

Medtem ko se nekatere poteze pojavljajo bolj pogosto in zanje lahko rečemo, da so konvencionalne, je druge mogoče zaslediti redko, zaradi česar jih je mogoče označiti kot izbirne (prav tam). To pomeni, da za novinarsko besedilo nikoli ne moremo z gotovostjo trditi, katere vse bo vsebovalo, lahko določimo le skupek elementov, ki se lahko pojavijo v novinarskih besedilih, toda ti elementi za pisca niso obvezujoči. Z izbiro žanra pisec izbere tudi shematsko strukturo diskurza, ki vpliva na vsebinske in stilne izbire avtorja (Biberja 2007, 23). Za nekatere bolj dinamične žanre velja, da imajo nekatere obvezujoče sporočanjiske poteze in tudi tiste, ki niso tako obvezujoče (prav tam, 34). Če so med seboj idejno in funkcijsko povezane, pa lahko besedilo označimo kot koherentno (prav tam, 5).

V raziskovalnem delu bomo skušali definirati tovrstne sporočanjiske poteze ter leksikalne, skladenjske, oblikoslovne in besediloslovne značilnosti, ki bi jih lahko označili kot žanrotvorne. Pri tem se bomo oprli na že omenjena opažanja strokovnjakov.

4. 3 KRITERIJI ANALIZE

V magistrski nalogi bomo torej skušali podati opis žanra in potek njegovega spreminjanja. Kriteriji raziskovanja se bodo osredotočili tako na oblikovne kot tudi vsebinske plati običajnih poročil. Zanimalo nas bo, iz katerih delov je sestavljeno običajno poročilo, katere vrste naslovov vsebuje in ali gre pri grafično izpostavljenem delu za pravi ali nepravi sinopsis. Pri naslovih se bomo ukvarjali z vprašanjem, kakšne informacije prinašajo naslovi in kakšna je njihova funkcija. Skušali bomo tudi ugotoviti, ali gre za izpustne naslove, ali za naslovje vezanih enot; podrobneje nas bo zanimalo, katere oblike so uporabljene v ta namen. Pri sinopsisu bomo pozorni na časo-prostorski vhod, dolžino in tip sinopsisa.

V vseh delih običajnega poročila bomo skušali odkriti, ali se pojavljajo aktualizmi, avtomatizmi in komentiranje ter s katerimi jezikovnimi sredstvi je to uresničeno. Pri komentiranju bomo skušali določiti tudi prevladujoče dimenzije po Moniki Bednarek. V jedru bomo pozorni na pomembnostni in kronološki red ter na vključevanje izjav. Zanimalo nas bo, koliko izjav je vključenih v običajna poročila in ali gre za povzete izjave, citirane besede ali za delne navedke. Posebno pozornost bomo posvetili še tipom sklicevalnosti glede nezanesljivosti.

V običajnih poročilih bomo opazovali tudi, ali obstajajo prepoznavne leksikalne, oblikoslovne, skladske in besediloslovne značilnosti običajnih poročil. Preverili bomo, katera po jezikovnih priročnikih zaznamovana leksika se pojavlja, s katerimi sredstvi se dosega kohezija in koherenca, katere tipične skladske strukture je mogoče prepoznati, kako je z rabo pasiva in okvirčkov. Pri ključnih kriterijih nas bo zanimalo, koliko običajnih poročil ima določene značilnosti in ali se je ta številka z leti spreminjala. Na koncu bomo skušali postaviti model sporočanjejskih potez (move structure), ki bi veljal za običajna poročila.

Za analizo smo izbrali gradivo iz dveh dnevnih časopisov, *Dela* in *Dnevnika*. Ker nas je zanimalo spreminjanje značilnosti običajnega poročila skozi čas, smo analizirali običajna poročila, ki so bila objavljena leta 1988, 1995, 2005 in 2010. V vsakem letu smo analizirali 120 običajnih poročil: za vsak mesec smo izbrali en izvod časopisa, v katerem smo analizirali pet naključnih običajnih poročil z različnih področij. Skupaj smo tako analizirali 480 običajnih poročil.

5 RAZISKOVALNI DEL

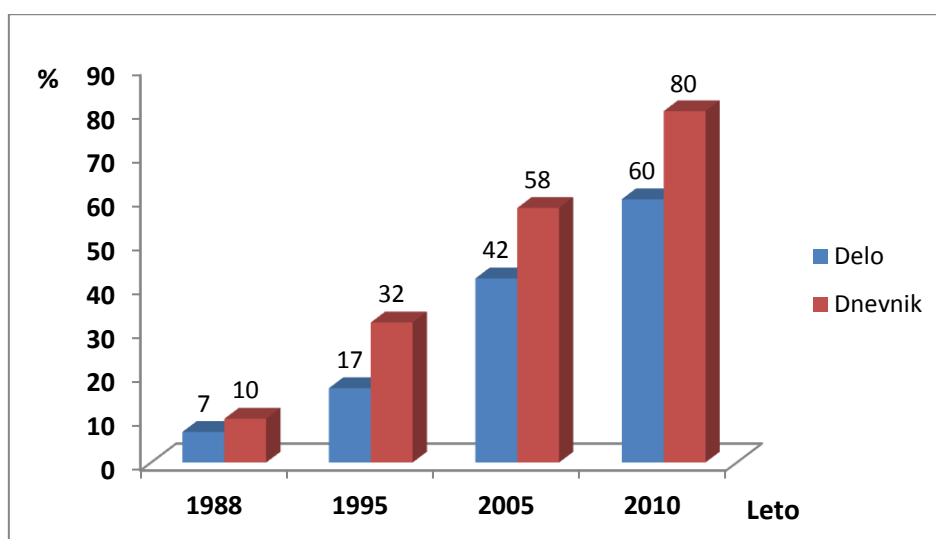
Skušali smo analizirati čim bolj raznovrstna običajna poročila, ki so jih napisali različni avtorji in so bila z različnih področij. Objavljena so bila pod paginalnimi naslovi,⁶ kot so *Dnevne novice*, *Dogodki dneva*, *Zunanja politika*, *Svet*, *Iz naših krajev*, *Kronika*, *Gospodarstvo in Kultura v Delu* ter *Dnevne novice*, *Iz naših krajev*, *Okno v svet*, *Iz Ljubljane*, *Kronika*, *Slovenija*, *Mednarodna politika*, *V središču pozornosti*, *V ospredju* in *Poslovni dnevnik v Dnevniku*, ali pa so bila uvrščena na prvo stran. Izpustila sem samo običajna poročila s področja športa, za katera veljajo nekatere posebne zakonitosti. Korošec (2005, 259) namreč piše, da je športno poročevalstvo »tematsko in sporočanjejsko specializirana novinarska dejavnost«. Za športnoporocevalska besedila je denimo za razliko od ostalih običajnih poročil značilna uporaba aktualizmov (prav tam, 264). Običajna poročila so večinoma poročala o naslednjih dogodkih: sejah, sestankih, obiskih, razpravah, zasedenjih, srečanjih, tiskovnih konferencah in sodnih obravnavah. Uporaba običajnega poročila za poročanje o takih dogodkih povsem ustreza teoretični opredelitvi Mance Košir (1988, 77).

5.1 ZUNANJA ZGRADBA

Za vsa analizirana običajna poročila velja, da so sestavljena iz grafično ločenih naslovov, prostorskega vhoda in jedra. Podrobneje bomo posamezne dele predstavili v nadaljevanju. Nekatera običajna poročila so imela poleg besedila objavljeno še fotografijo, na kateri je bila največkrat oseba ali več oseb, ki so sodelovale na dogodku. Medtem ko so leta 1988 imela fotografijo v *Delu* le 4 poročila od 60 (7 odstotkov), je ta številka postopoma naraščala, leta 1995 je bilo takih poročil deset (17 odstotkov), leta 2005 že 25 (42 odstotkov), leta 2010 pa je bila fotografija objavljena pri 36 običajnih poročilih, kar je 60 odstotkov. *Dnevnik* je vsa leta vseboval več fotografij kot *Delo*, njihovo število pa je z leti prav tako naraslo. Leta 1988 je fotografijo imelo 10 odstotkov običajnih poročil, leta 1995 32 odstotkov, leta 2005 58 odstotkov in leta 2010 80 odstotkov (glej Graf 5.1).

⁶ Paginalni naslovi so po Korošču (1998, 100) nekakšna poimenovanja časopisnih strani, izpostavljena na skrajnem zgornjem robu časopisne strani ali pagine.

Graf 5.1: Običajna poročila s fotografijami

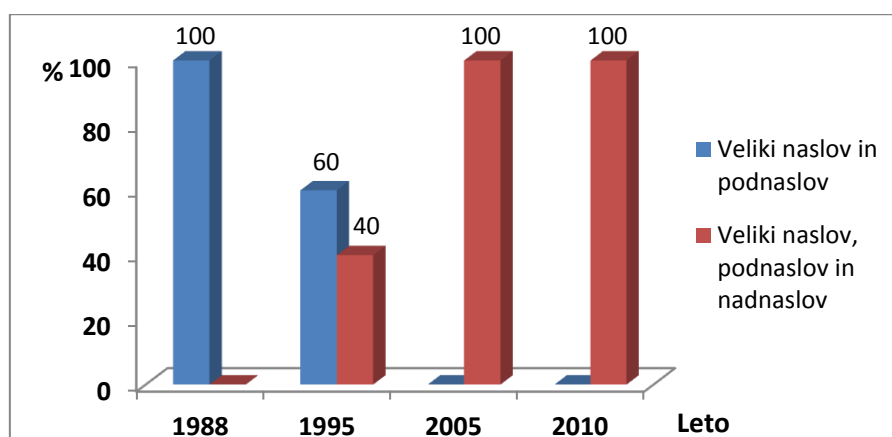

Na koncu besedila so skoraj povsod zapisani avtorji z imenom in priimkom ali kraticami, le leta 1988 je bilo v *Delu* nekajkrat namesto avtorja v sinopsisu navedeno ime tiskovne agencije Tanjug. *Dnevnik* je predvsem leta 1988 in 1995 vseboval nekaj običajnih poročil, ki niso bila podpisana, podpis pa se je v kasnejših letih s konca običajnega poročila prestavil na mesto pod naslovi. V vseh letih je bilo v *Delu* bodisi nad sinopsisom bodisi pod njim označeno, če je prispevek napisal dopisnik. V *Dnevniku* so to označili v oklepajih za krajevnim vstopom ali pa so za imenom novinarja navedli kraj, od koder poroča, na primer *Andrej Brstovšek, New York* (Brstovšek 2010, 22).

5.1.1 Naslovje

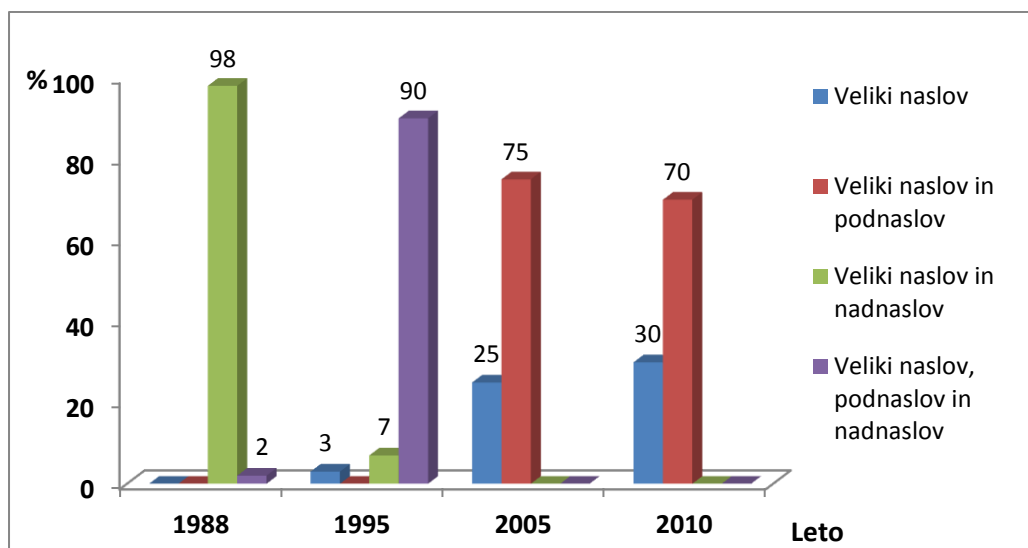
Leta 1988 sta se v običajnih poročilih v *Delu* pojavljala le veliki naslov in podnaslov. Takšen zapis naslovov je bil značilen tudi za 60 odstotkov (36 poročil od 60) običajnih poročil leta 1995, v 40 odstotkih poročil pa se je poleg obeh delov začel pojavljati še nadnaslov. V obeh kasnejših letih so bili naslovi trodelni, sestavljeni iz nadnaslovov, naslovov in podnaslovov (glej Graf 5.2).

Graf 5.2: Tipi naslovov v *Delu*

V *Dnevniku* so se izbire naslovov skozi leta spreminjale. Leta 1988 je bilo največ običajnih poročil z velikim naslovom in nadnaslovom, le en primer z naslovnice je vseboval trodelni naslov. Leta 1995 je v 90 odstotkih prevladoval trodelni naslov, sestavljen iz nadnaslova, podnaslova in velikega naslova, štiri poročila so vsebovala nadnaslov in veliki naslov, dve poročili pa samo veliki naslov. Leta 2005 je bilo 75 odstotkov poročil z velikim naslovom in podnaslovom, v 25 odstotkih pa je nastopal samo veliki naslov. Podobno je bilo tudi leta 2010, ko je bilo razmerje 70 odstotkov – 30 odstotkov (glej Graf 5.3).

Graf 5.3: Tipi naslovov v *Dnevniku*

V običajnih poročilih, objavljenih vsa štiri leta v *Delu* ter leta 1988 in 1995 v *Dnevniku*, se je poleg velikega naslova pojavil vsaj še sinopsis, zato lahko zaključimo, da so običajna poročila v navedenih letih vsebovala naslovje. Po Korošcu (1998, 50) je o naslovju

namreč mogoče govoriti, če sta prisotna vsaj dva elementa od mogoče kombinacije nadnaslova, velikega naslova, podnaslova in sinopsisa. V običajnih poročilih v *Delu* iz leta 2005 in 2010, delno še leta 1995, ter v večini poročil v *Dnevniku* leta 1995 in enem primeru iz leta 1988 gre za polno naslovje, ker so prisotni vsi tipi naslovov in sinopsis. Razlike med časnikoma kažejo na to, da izbira tipa naslovov ni toliko vezana na časovni dejavnik, ampak je bolj povezana z odločitvijo posameznega časopisa, katere naslove bodo vključili.

Nadnaslovi v *Delu* in *Dnevniku* so večinoma široko- ali ozkotematski, kot so *Svobodna katedra pri Ekonomski fakulteti v Ljubljani* (*Dnevnik*, 1988b, 2), *Izredna seja državnega zbora* (Jakopec in Albreht 1995, 2), *Odbor za mednarodne odnose o sukcesiji* (*Dnevnik* 1995a, 11), *Papež Benedikt XVI. za poglobljanje dialoga z Židi* (Žerjavič 2005, 1), *Nova knjiga Renate Salecl* (Megla 2010, 20), v *Delu* leta 2010 in *Dnevniku* leta 1995 je v običajnih poročilih pogost tudi veliki nadnaslov, denimo *Društvo za pravice živali se zavzema za pravice otrok* (Zupanič 2010b, 4) in *Generalna skupščina SZO ugotavlja, da je spet vse več tuberkuloze, kolere in malarije* (Krapež 1995, 4). Tu in tam je mogoče zaslediti še področni nadnaslov. Podnaslovi v *Delu* so bodisi enojni bodisi gre za podnaslovni sklop, sestavljen iz dveh ali treh poudarkov. V *Dnevniku* se z redkimi izjemami pojavlja enojni podnaslov. Mednaslovi so redki, pojavljajo se pri daljših prispevkih v običajnih poročilih v *Delu* leta 2010, v nekaj primerih so prisotni tudi v vseh letih v *Dnevniku*, najpogosteje, v 21 poročilih, se pojavljajo leta 2005. Največkrat so rabljeni, da razbijejo prispevek na preglednejše dele, zato je v njih nakazana tema naslednjih odstavkov, recimo *Rebalans in konsolidacija* (Čibej 2010, 1) in *Dodatni bencin za dodatna proračunska sredstva* (Hribar 1995, 4). To se sklada z ugotovitvijo Korošca (1998, 96), da je mednaslov bolj tehnične kot vsebinske narave.

Predvsem v velikem naslovu in podnaslovu običajnih poročil v *Delu* in *Dnevniku* je velikokrat povzeta, redkeje citirana izjava katerega od govorcev na upovedenem dogodku. Taki primeri velikega naslova so *Namesto ribarjenja v kalnem pogovori v najširšem krogu* (Vodušek 1995, 2), *»Država se bo umikala iz podjetij«* (Hanc 2005, 7) in *Boxmark: Ne kupujemo Preventa* (Milošič 2010, 3). Primera iz podnaslova pa sta *Odvetnik Luka Gaberščik trdi, da preiskovalci ne smejo pridobivati dokazov s prevaro* (Milošič 2010, 8) in *Srečko Čater: Z novelo zakona o skladu kmetijskih zemljišč so poslanci interes župana dvignili na interes države* (Pihlar 2010, 4). Kot kažejo primeri, je izjava zelo pogosto navedena, ne da bi bilo zapisano, kdo jo je izrekel – te podatke je mogoče razbrati šele iz jedra. Izjava je lahko navedena v narekovajih, glagole rekanja pa pogosto nadomešča dvopičje. Povzeta izjava z zapisanim virom informacij, podana v celotni povedi, se največkrat pojavlja v podnaslovih.

Vesna Laban (2005, 47) je zapisala, da imajo običajna poročila kratek nadnaslov, informativen veliki naslov z bistveno informacijo in podnaslov iz več poudarkov. Take značilnosti veljajo tudi za analizirana običajna poročila v *Delu*, kot na primer (Jakopec in Albreht 1995, 2):

*Nn:*⁷ *Izredna seja državnega zbora*

N: *Z novim letom dva zakona: o carini in vojaški dolžnosti*

P: *Poslanci so obravnavali trinajst zadev – Sprejeta zakona o carinski tarifi in vojaški dolžnosti, ki bosta začela veljati s 1. januarjem 1996*

Odstopanja se pojavljajo le pri tem, da bistvene informacije v nekaterih običajnih poročilih ni mogoče najti v velikem naslovu, ampak kje drugje. Tak je spodnji primer (Škrinjar 2010, 2):

Nn: *Razprava o družinskem zakoniku se nadaljuje*

N: *Družina jih je družila pet ur in pol*

P: *Druga obravnava družinske ustave je na parlamentarnem odboru obstala pri drugem od tristo členov*

Te ugotovitve veljajo tudi za *Dnevnik*, posebni so le nadnaslovi. Leta 1988, ko so se večinoma pojavljali le v kombinaciji z velikim naslovom, so bili daljši. Ker ni bilo podnaslovov, so morali namesto njih podati več informacij. Daljši nadnaslovi so se ohranili tudi leta 1995, čeprav so bili prevladujoči trodelni naslovi, torej taki, ki so vsebovali tudi podnaslove. Dva taka primer naslovov sta navedena spodaj (*Dnevnik* 1988g, 1; *Vipotnik* 1995, 17):

Nn: *ZIS sprejel osnutek spremembe zakona o OD in o skupnem prihodku in dohodku*

N: *Ustaviti padec OD*

Nn: *Razmere v sodstvu še naprej nevzdržne in državljanom kratijo pravico do pravnega varstva*

N: *V vrsti za ustavno pravico*

P: *Zakonodajna in izvršilna veja oblasti nimata posluha za težave tretje – sodne veje oblasti*

⁷ Nn je oznaka za nadnaslov, N za veliki naslov, P pa za podnaslov.

V večini običajnih poročil v *Delu* in leta 1995 v *Dnevniku* gre za naslovje vezanih enot. Skozi vsa leta prevladuje navezovanje s parafrazo, po pogostnosti ji sledi popolna ponovitev. Nekoliko manj je še zaimenskega in morfemskega navezovanja, najredkeje pa se pojavlja delna ponovitev in navezovanje z veznikom. Spodaj sta navedena dva primera. Prvi predstavlja parafrazi (Mašanović 2005a, 1), drugi popolno ponovitev (Venturini 1988, 12):

Nn: Finančni ministri o proračunski disciplini

N: Dvojna merila finančnikov Unije?

P: Milo do Francije in Nemčije, strogo do Grčije

N: Pri zatiranju političnega kriminala enotna merila

P: Po mnenju zveznega javnega tožilstva so pravni razlogi slovenskega tožilstva glede pregona političnega kriminala nesprejemljivi

Naslovje prostih enot ima malo običajnih poročil v *Delu*. V letih 1988, 2005 in 2010, ko se v *Dnevniku* pojavljajo dvodelni naslovi, pa je naslovje prostih enot pogostejše. Leta 1988 se pojavi celo v 73 odstotkih, leta 1995 je naslovja prostih in vezanih enot približno enako, medtem ko je leta 2005 in 2010 spet več naslovja prostih enot, in sicer v obeh letih okoli 65 odstotkov. To je verjetno povezano z izpuščanjem nadnaslova oz. podnaslova, zaradi česar morata obstoječa naslova podati čim več novih informacij. Primer naslovja prostih enot (Vošnjak 2005, 11):

N: Ljubljčan porabi na dan 150 litrov vode

P: Druga faza centralne čistilne naprave zadostila evropskim normativom, izziv izrabe suhega blata pa ostaja

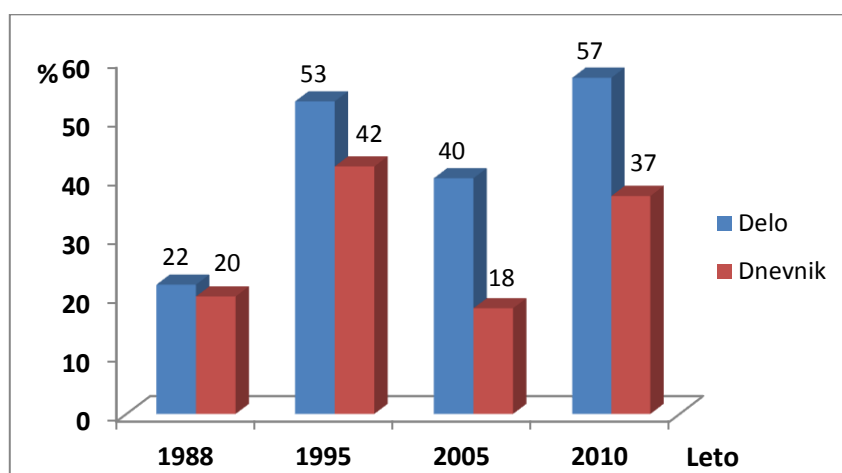
Običajna poročila z naslovjem prostih enot se v *Delu* pojavljajo v vseh letih, tako da o porastu ali upadu ne moremo govoriti. Na drugi strani se je v *Dnevniku* število naslovja prostih enot od leta 1988 do leta 2010 res zmanjšalo, vendar spremembe niso potekale linearno, saj je bilo največ naslovja vezanih enot leta 1995. To se ne sklada povsem z ugotovitvami Korošca (1998, 68), da se zmanjšuje število naslovja prostih enot, povečuje pa število naslovja vezanih enot. Je pa naslovja vezanih enot ob prisotnosti polnega naslovja v obeh časopisih vsekakor največ. Korošec (prav tam) je to pripisal težnji avtorjev po besedilnem organiziranju naslovja v zaokroženo in učinkovito celoto.

V vseh letih in obeh časopisih so tipični tudi izpustni naslovi. Največkrat je izpuščen glagol biti v pomenu obstajati, pomožnik biti ali glagol biti kot del povedkovega določila,

prav tako pogoste so samostalniške oz. posamostaljene zveze in izpust glagolov rekanja. Slednje velikokrat nadomešča dvopičje. Nekaj primerov: *Sirske enote (so)*⁸ *ustavile streljanje v Bejrutu* (Delo1988b, zadnja str.), *(Bil je) posvet o spremembah ustave SR Srbije* (Dnevnik 1988č, 3), *Preprodajalci (so) gospodarji garaž* (Alič 2005, 8), *Srečanje Drnovšek – Mesić* (Izgoršek 2005, 1) in *Boxmark: Ne rešujemo Preventa* (Milošič 2010, 3). Razloge za takšno pisanje Korošec (1998, 141) pripisuje prizadevanju avtorjev za gospodarnost.

Glede na informativno naravo žanra običajno poročilo se v njem, s tem pa tudi v naslovih aktualizmi in avtorjeva mnenja ne bi smeli pojaviti, vendar jih je vseeno mogoče opaziti. Prisotnost aktualizmov in mnenj v naslovih se s časom veča. Leta 1988 je v *Delu* samo 13 od 60 analiziranih običajnih poročil (22 odstotkov) vsebovalo aktualizme, v *Dnevniku* je bilo takih 12 poročil, kar je 20 odstotkov; v takih poročilih so se aktualizmi v povprečju pojavili samo po enkrat (glej Graf 5.4). Aktualizmi so denimo interpunkcijski naslovi, na primer veliki naslov *Odprava izrednega stanja prvi korak k spravi?* (Lipušček 1988, 16), ekspresivno poimenovanje v podnaslovu *Pomisleki na rovaš družbenopolitičnih zborov in predsedstev republik* (Vukelič 1988, 2) in frazem v velikem naslovu *V dopolnila ne na vrat na nos* (Špende 1988, 5). Zelo redko so naslovi vsebovali več aktualizmov, kot je veliki naslov *Stavkovna pravila – čarobna formula?* (Krapež 1988, 4), ki vsebuje frazemsko metaforo in je hkrati interpunkcijski naslov.

Graf 5.4: Običajna poročila z aktualizmi v naslovih

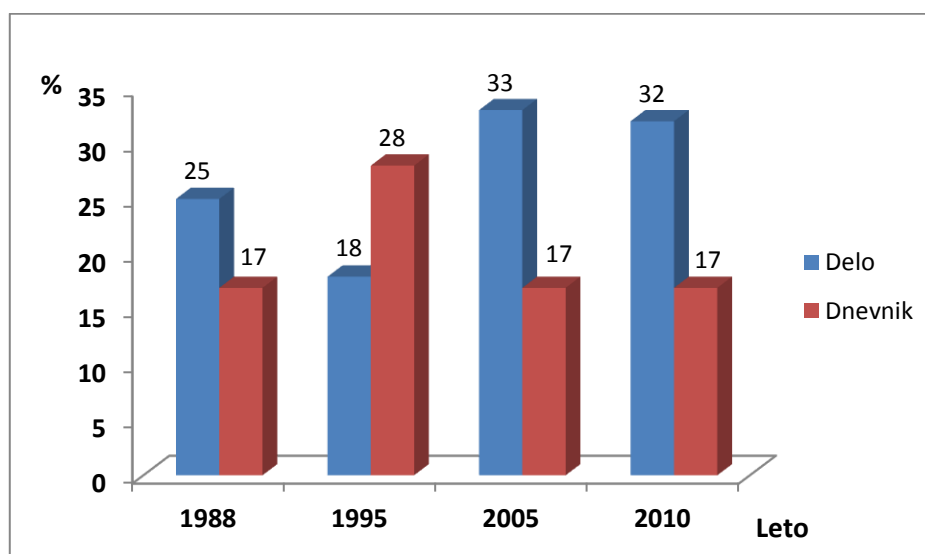

Podobno je bilo tudi s prisotnostjo avtorjevih mnenj, ki so se v *Delu* leta 1988 pojavili četrtini (15) analiziranih običajnih poročil, v *Dnevniku* pa v 17 odstotkih (10 poročil), tudi v teh v glavnem po enkrat (glej Graf 5.5). Večinoma so bila mnenja podani z izbiro leksike za

⁸ V oklepajih so dodani izpuščeni deli.

zaznamovanje trajanja, recimo v velikem naslovu *Brezmejne razprave* (Dukić 1988, 1), in načina, kot je *Tudi skupščina GZS odločno za razbremenitev gospodarstva* (Dnevnik 1988h, 3), nekajkrat pa so avtorji uporabili sredstvo za izražanje pomembnosti po Moniki Bednarek. Po njeni teoriji je pomembnost vezana na avtorjevo vrednotenje sveta glede na njegovo pomembnost, relevantnost in smiselnost (Bednarek 2006, 50). Primer pomembnosti je podnaslov *Indijski visoki gost se mudi pri nas na tridnevnem uradnem in prijateljskem obisku* (Delo 1988c, 1).

Graf 5.5: Običajna poročila z vrednotenjem v naslovih

V običajnih poročilih v *Delu* iz leta 1995 se pojavlja že več aktualizmov, ki so prisotni v malo več kot polovici poročil (32 od 60), medtem ko se količina subjektivnih mnenj ni povečala, ampak celo malo zmanjšala, na 11 poročil (18 odstotkov). Tudi v *Dnevniku* se je število poročil z aktualizmi povečalo, na 42 odstotkov (25 poročil), prav tako pa se je na 28 odstotkov (17 poročil) povečalo število subjektivnih mnenj. Še vedno pa je v posameznem poročilu malo aktualizmov. Kot že leta 1988, je veliko interpunkcijskih naslovov, ekspresivnih jezikovnih sredstev in frazemov.

Tem se pridružuje še uporaba metafor, metonimij in poosebitev, kot so veliki naslov *Drugi polčas za proračun* (Lacić 1995, 4) ter podnaslova *Na burnem zasedanju sejma je bilo mogoče slišati tudi ostre kritike na račun premiera Pavlaka, njegovega kabineta in vladajoče koalicije leve* (Marinković 1995, zadnja str.) in *Argentina in Slovenija sta podpisali sporazum o gospodarskem sodelovanju* (Izgoršek 1995, 1). Zadnja dva primera bi danes uvrstili k stilno nezaznamovanim jezikovnim sredstvom, saj je prišlo do razaktualizacije. Gaja Červ (2008, 140–141) za taka jezikovna sredstva piše, da so tipični publicizmi, pri katerih v

ospredje prihaja poimenovalna vloga, njihov stilni učinek pa je v ozadju. Razloge za ustaljevanje je po njenem mnenju mogoče pripisati pragmatičnosti in varčnosti izraza.

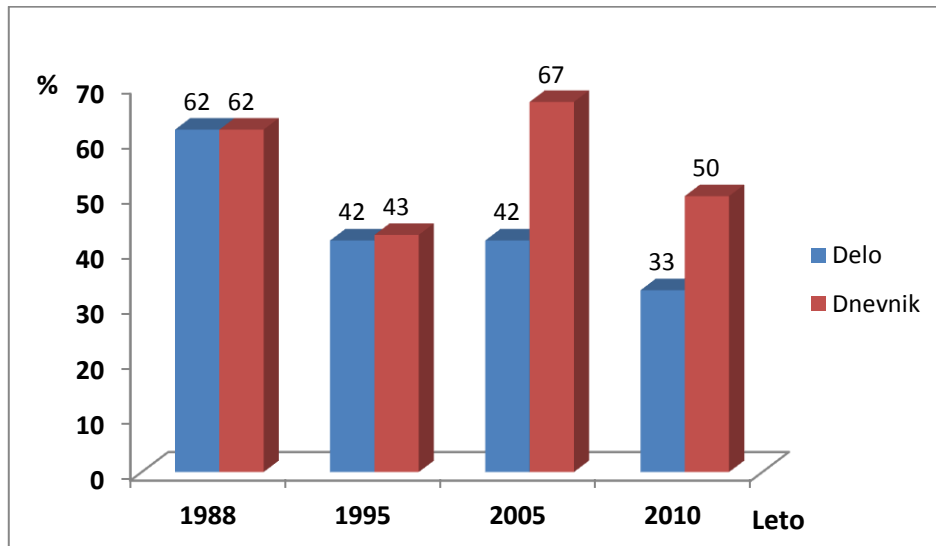
Leta 2005 je število običajnih poročil z aktualizmi manjše, vsebuje jih 24 poročil (40 odstotkov) v *Delu* in 11 poročil (18 odstotkov) v *Dnevniku*, vendar se je povečala količina aktualizmov po posameznih običajnih poročilih. Največkrat so še vedno prisotni interpunkcijski naslovi, frazemi in metafore. Število mnenj v *Delu* se je povečalo in se pojavlja v tretjini poročil (20 od 60), medtem ko se je v *Dnevniku* izenačilo z letom 1988, ko jih je bilo 17 odstotkov (10 poročil). Avtorji so svoja subjektivna mnenja izrazili z uporabo ločil, kot denimo v velikem naslovu *Dvojna merila finančnikov Unije?* (Mašanović 2005a, 1), členki, recimo v nadnaslovu *Že drugo spreminjanje zakona o lokalnih volitvah letos* (Poglajen 2005b, 2), in drugimi zaznamovanimi sredstvi, kot sta podnaslova *Ponovno sojenje Simonu Divjaku obudilo spomine na grozljivo nasilje v jeseniški družini* (Knez 2005, 18) in *Če se ne bo zgodil čudež, predsednik Bush tudi na tokratnem vrhu G8 ne bo sprejel kjotskega protokola* (Kramžar 2005, 1). Pri prvem podnaslovu gre po Moniki Bednarek (2006) za izražanje negativnega odnosa, pri drugem podnaslovu pa gre za izražanje pričakovanosti.

Število običajnih poročil, ki leta 2010 vsebujejo aktualizme, je podobno tistemu iz leta 1995. V *Delu* so se taka običajna poročila pojavila v 57 odstotkih (34 poročilih), v *Dnevniku* pa v 37 odstotkih (22 poročil). Poleg interpunkcijskih naslovov prevladujoče vsebujejo še frazeme, metafore, metonimije in jezikovna sredstva, v jezikovnih priročnikih zaznamovana s kvalifikatorji. Prav tako je število mnenj od leta 2005 ostalo skoraj nespremenjeno – takih je bilo v *Delu* 19 poročil, kar je 32 odstotkov, v *Dnevniku* pa 10 poročil, kar je 17 odstotkov.

Kot se je izkazalo, je število aktualizmov v naslovih v *Delu* naraslo predvsem od leta 1988 do 1995, medtem ko se je število jezikovnih sredstev za komentiranje najbolj povečalo med letoma 1995 in 2005. Na drugi strani sta si po vključevanju aktualizmov v *Dnevniku* podobni leti 1988 in 2005 ter 1995 in 2010. Število običajnih poročil z aktualizmi v naslovu se je od leta 1988 do leta 2010 vseeno povečalo. Poročila s subjektivnim mnenjem pa so po številu izstopala le leta 1995, v vseh preostalih letih pa so bila količinsko enako zastopana. Pri tem je treba poudariti, da v vseh letih obstajajo običajna poročila, katerih avtorji se držijo ločevalne norme in v običajna poročila in njihove naslove ne vključujejo tako aktualizmov kot tudi ne vrednotenja. Vendar pa se število takih običajnih poročil z leti zmanjšuje: leta 1988 je bilo v *Delu* takih 62 odstotkov, leta 1995 in 2005 42 odstotkov, leta 2010 pa le 33 odstotkov. Nekoliko drugačen je bil potek v *Dnevniku*, kjer je spet opazna podobnost med letoma 1988 in 2005 ter 1995 in 2010. Leta 1988 je bilo namreč *Dnevniku* 62 odstotkov običajnih poročil brez aktualizmov in vrednotenja, leta 1995 jih je bilo 43 odstotkov, leta 2005 67 odstotkov in

leta 2010 50 odstotkov. Število pa se je od leta 1988 do 2010 vendarle zmanjšalo (glej Graf 5.6).

Graf 5.6: Običajna poročila brez aktualizmov in vrednotenja v naslovih

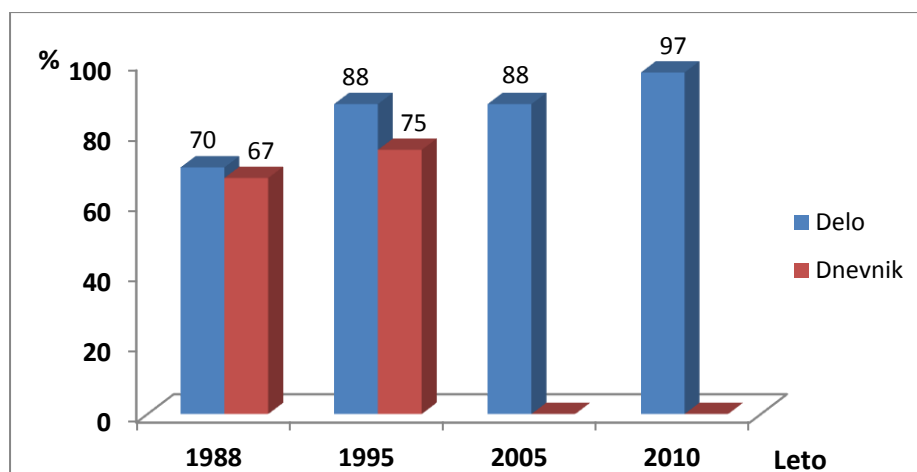
Analiza je torej potrdila ugotovitve drugih raziskovalcev, ki ugotavljajo, da se v običajnih poročilih začenjajo pojavljati aktualizmi. Korošec (1998, 54) je v svoji stilistiki poročevalstva pisal, da so aktualizmi omejeni na veliki naslov, medtem ko je nadnaslov stilno nezaznamovan. Raziskava je pokazala, da se večina aktualizmov pojavlja v velikem naslovu in podnaslovu, vendar se v zadnjih letih zaznamovana sredstva pojavljajo tudi v nadnaslovu. Čeprav se v naslovih pojavljajo tudi avtorjeva mnenja, v njih prevladuje informativna funkcija naslovov. V letih 1988 in 1995 gre predvsem za poimenovalno-informativno funkcijo naslovov, medtem ko je leta 2005 in 2010 zastopana tudi informativno-stališčna funkcija. Ta glede na ločevalno normo v običajnih poročilih ne bi smela biti prisotna. Rezultati raziskave ustrezajo tudi pisanju Monike Kalin Golob (2004a, 707), ki prav tako ugotavlja, da se aktualizmi pojavljajo v naslovih običajnih poročilih. Tako pisanje pripisuje tržni naravnosti medijev, ki z zanimivimi naslovi želijo spodbuditi bralce, da bi prispevek prebrali.

5.1.2 Sinopsis

Analiza je pokazala, da se pravi sinopsis, ki skrajšano predstavlja bistvene informacije in na podlagi katerega se bralec odloči, ali bo prispevek prebral ali ne, najbolj dosledno pojavlja v običajnih poročilih v *Delu* leta 2010, ko ga je vsebovalo 97 odstotkov analiziranih poročil. Tudi v drugih letih prevladuje ta oblika, leta 1988 je takih poročil 70 odstotkov (42

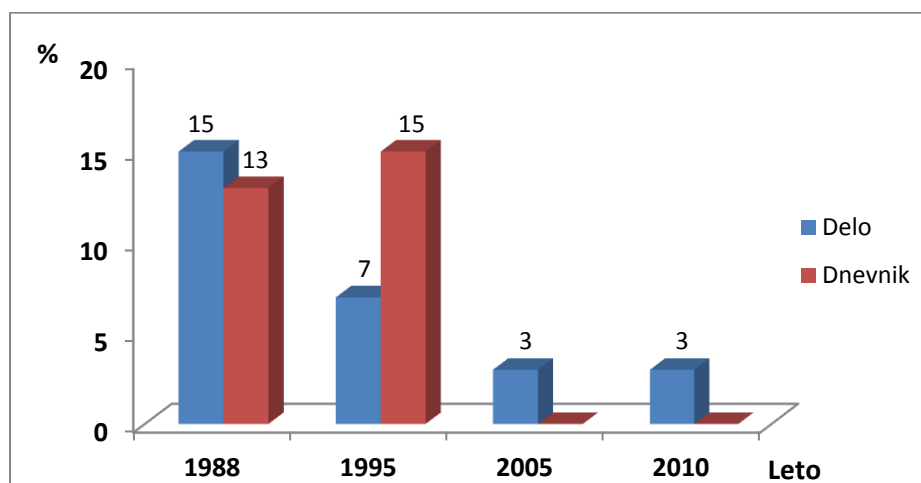
poročil) v *Delu* in 67 odstotkov (40 poročil) v *Dnevniku*, v *Delu* leta 1995 in 2005 88 odstotkov (53 poročil), v *Dnevniku* leta 1995 pa 75 odstotkov (glej Graf 5.7). Pravi sinopsisi torej prevladujejo vsa leta, pri čemer se z vsakim naslednjim letom pojavljajo pogostejše.

Graf 5.7: Pravi sinopsisi

Toda v teh letih so nekatera običajna poročila namesto pravega imela na začetku nepravi sinopsis, ki vodi v nadaljevanje besedila in ima zato bolj pritegnitveno kot informativno funkcijo. Leta 1988 je bilo takih 15 odstotkov (9 poročil) v *Delu* in 13 odstotkov (8 poročil) v *Dnevniku*, leta 1995 7 odstotkov (4 poročila) v *Delu* in 15 odstotkov (9 poročil) v *Dnevniku*, leta 2005 in 2010 pa v *Delu* 3 odstotke (2 poročili) (glej Graf 5.8). Nekaj sinopsisov pa je imelo značilnosti obeh: vključevali so ključne informacije, vendar so se hkrati nadaljevali v nadaljnje besedilo.

Graf 5.8: Nepravi sinopsisi

V običajnih poročilih v *Dnevniku* iz leta 2005 in 2010 pa se sinopsis sploh ne pojavi. Začetni del običajnih poročil že vizualno ne ustreza značilnostim sinopsisa po Koroščevi (1998, 103) teoriji. Ta bi moral biti grafično ločen od ostalega besedila in natisnjen krepko. V običajnih poročilih iz omenjenih dveh let pa je začetek, z izjemo prostorskega vhoda, na pogled povsem enak ostalemu besedilu, prav tako pa vsebinsko ni narejene zareze med uvodnim delom in preostalim besedilom, kar je značilnost sinopsisa po Korošču (prav tam). Namesto da bi v strnjeni obliki podajal ključne informacije kot pravi sinopsis, je po navadi daljši, prinaša veliko informacij, ne nujno najpomembnejših, in je še najbolj podoben nepravim sinopsisom po Korošču (prav tam), ki vodijo v nadaljevanje besedila. Ne gre torej za sinopsis v pravem pomenu besede, ampak je uvodni odstavek le del celotnega besedila. Značilnosti tega odstavka so zato zajete v analizi jedra.

Monika Kalin Golob (2004a, 707) opaza, da se v današnjih običajnih poročilih poleg pravih pogosto pojavljajo nepravi sinopsisi. Toda to v našem gradivu drži le delno. Kot smo ugotovili, so ti v zadnjih letih v *Delu* redkejši in kot kažejo rezultati raziskave, je pritegnitvena funkcija, s katero običajno poročilo bralca vabi, da prebere celoten prispevek, omejena bolj na naslove kot na sinopsis. Na drugi strani pa njena opažanja delno veljajo za *Dnevnik*, kjer se pojavljajo začetki poročil, ki samo po funkciji, ne pa tudi oblikovni in vsebinski plati ustrezajo nepravim sinopsisom.

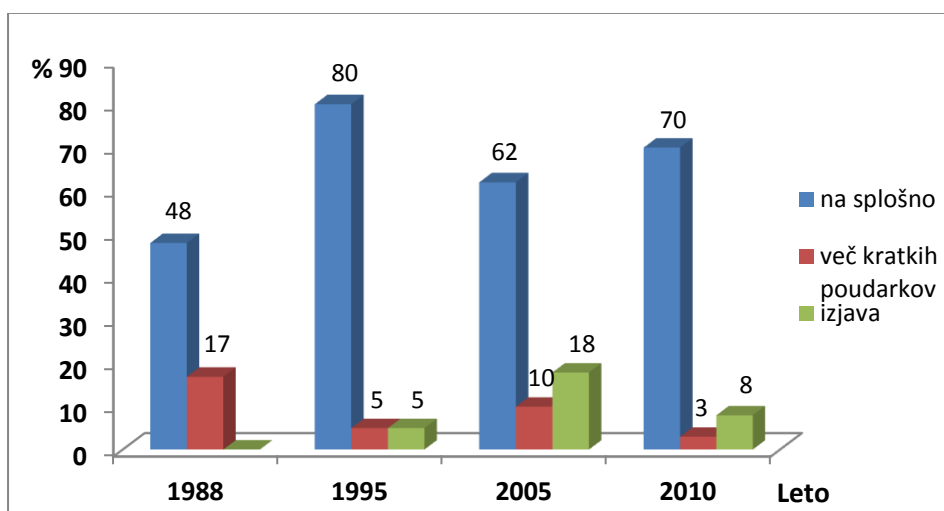
Leta 1988 in 1995 je imel sinopsis na začetku časo-prostorski vhod, ki je prinašal podatek o kraju in času poročanja, denimo *VARŠAVA, 5. februarja* – (Marinković 1995, zadnja str.) in *LJUBLJANA, 6.* – (Brezovnik 1995, 4), v letih 2005 in 2010 pa se je opustila časovna umestitev, tako da je ostal le še prostorski vhod, recimo *Izola* – (Borko 2005, 5) in *Trebnje* – (Stanković 2010, 8). Slednje velja tudi za običajna poročila v *Dnevniku*, ki sinopsisa nimajo. Časovna opredelitev pa je lahko podana v nadaljevanju sinopsisa, in sicer *včerajšnja več ur trajajoča razprava* (Jakopec 2010, 2). Da prihaja do opuščanja časo-prostorskega vhoda, je opozarjal že Korošec (1998, 185), ki je takšno opuščanje pripisoval težnji časopisov po individualnosti. V vseh običajnih poročilih je bil sinopsis dolg en odstavek, v povprečju je štel dve do osem povedi in od petdeset do sto besed. Sinopsis je tako precej daljši od ameriških, ki naj bi bili dolgi eno poved in okrog 25 besed (Laban 2005, 48). Besedna vrsta, ki najpogosteje začne sinopsis, je samostalniik.

Glede na razdelitev sinopsisov po Vesni Laban (2005, 49–52) se v vseh letih najpogosteje – leta 1988 v 48 odstotkih v *Delu* in 53 odstotkov v *Dnevniku*, leta 1995 v 80 odstotkih v *Delu* in 60 odstotkih v *Dnevniku*, v *Delu* leta 2005 v 62 odstotkih in leta 2010 v

70 odstotkih (glej Graf 5.9 in 4.10) – pojavlja sinopsis, ki povzema dogajanje na splošno. Tak je spodnji sinopsis (Albreht 2005, 2):

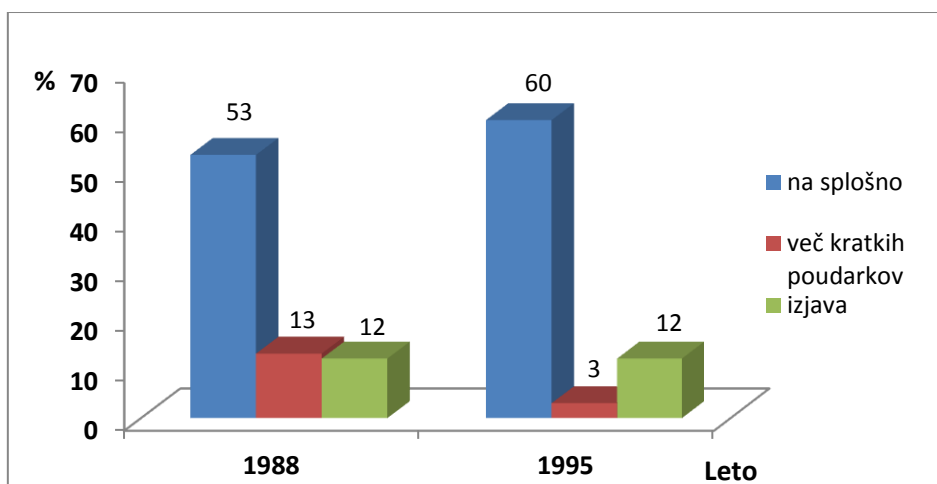
Komisija DZ za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti je obravnavala posebno poročilo varuha človekovih pravic o problematiki izbranih v letnih poročilih varuha. Po daljši razpravi, v kateri so predstavniki vladne koalicije in sedanje opozicije zagovarjali že znana stališča, ni sprejela nobenega sklepa, saj predloga nista dobila zadostne podpore.

Graf 5.9: Tipi sinopsisov v *Delu*

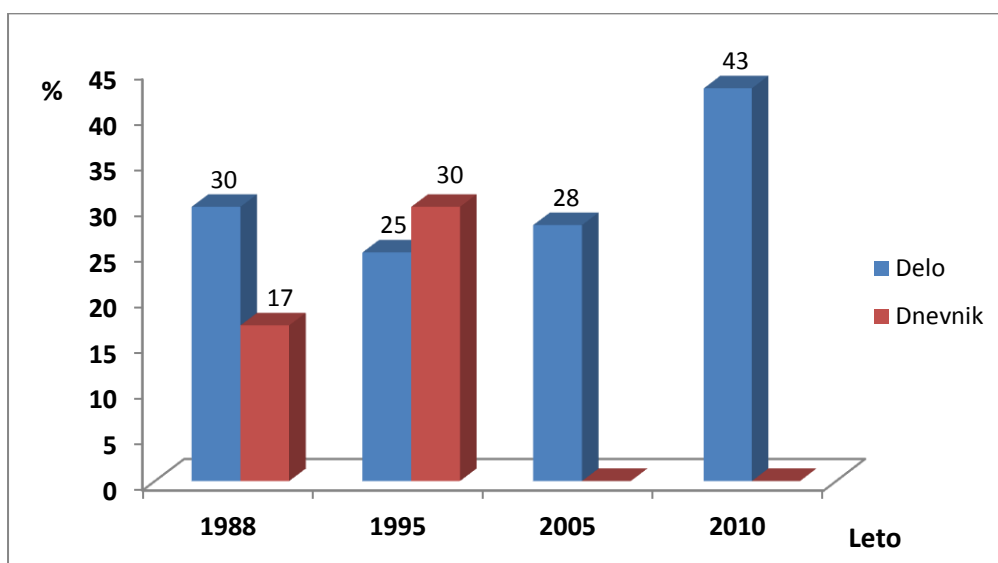
Po pogostnosti mu leta 1988 sledi sinopsis, ki podaja več kratkih poudarkov z dogodka – takih poročil je v *Delu* za 17 odstotkov, v *Dnevniku* pa za 13 odstotkov. Pri običajnih poročilih v *Delu* iz let 2005 in 2010 je pogostejši sinopsis z dobesednim navedkom ali povzeto izjavo, ki se pojavlja v približno 18 odstotkih običajnih poročil leta 2005 in v 8 odstotkih leta 2010. Taka oblika se pojavlja, ko je govorec izrekel pomemben stavek ali pa ko ta povzema bistvo dogodka, kar ustreza teoretični opredelitvi po Labanovi (prav tam). Leta 1995 je v *Delu* približno enako število sinopsisov z več kratkimi poudarki in dobesednim navedkom oz. povzeto izjavo, in sicer 5 odstotkov, medtem ko v *Dnevniku* sinopsisom s povzemanjem na splošno po pogostosti sledijo sinopsisi s povzeto ali citirano izjavo, in sicer v 12 odstotkih. Kadar je uporabljen nepravi sinopsis, ki glede na žanrsko opredelitev ne bi smel stati na začetku običajnih poročil, gre lahko za zabaven oz. dramatičen tip sinopsisa.

Graf 5.10: Tipi sinopsisov v *Dnevniku*

Podobno kot je veljalo za aktualizme v naslovih, tudi sinopsis ne bi smel vsebovati aktualizmov. Korošec (1998, 104) je o sinopsisu namreč napisal, da gre za stilno nevtrarno besedilo, ki razaktualizira naslovje. Vendar se aktualizirana jezikovna sredstva tudi tu pojavljajo; njihovo število je v *Delu* do leta 2010 naraslo, enako velja za običajna poročila v *Dnevniku* leta 1995. Leta 1988 aktualizme vsebuje 17 odstotkov običajnih poročil v *Dnevniku* in 30 odstotkov v *Delu*, leta 1995 30 odstotkov v *Dnevniku* in 25 odstotkov v *Delu*, leta 2005 28 odstotkov v *Delu*, največji preskok v tem časniku pa je bil med letoma 2005 in 2010, ko je običajnih poročil z aktualizmi 43 odstotkov (glej Graf 5.11).

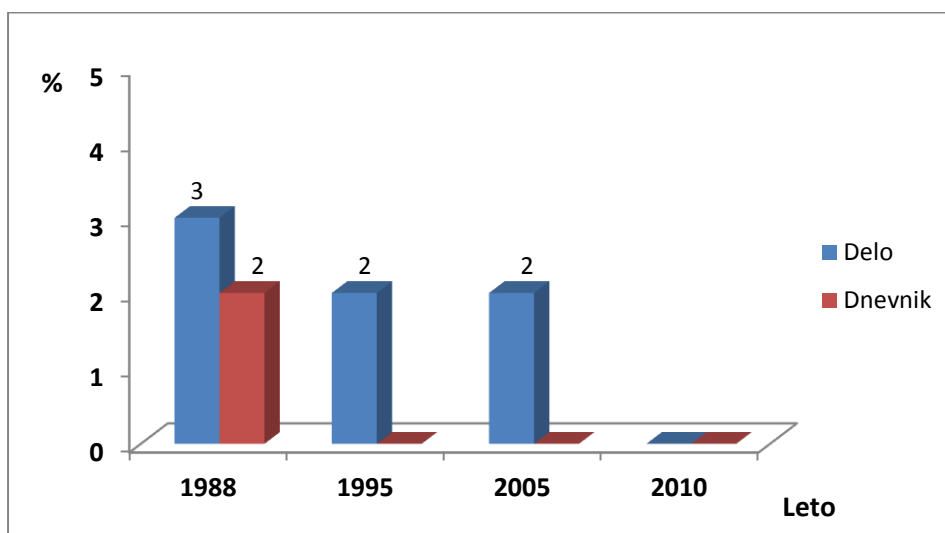
Graf 5.11: Običajna poročila z aktualizmi v sinopsisu

V obeh časnikih se pojavljajo enaka jezikovna sredstva. Najpogostejše so rabljene metafore, kot je so *ga odpeljali Hitlerjevi rablji* (Mohar 1988, 3) in *počitek po politični burji* (Dnevnik 1988c, 7), ter frazemi, na primer *Razprava o družinskem zakoniku se je včeraj (spet) vlekla kot jara kača*. (Škrinjar 2010, 2) in *je včeraj zagrizel v kislo jabolko – v spremembo pokojninske in invalidske zakonodaje* (Brezovnik 1995, 4). Poleg tega se pojavljajo tudi druga zaznamovana jezikovna sredstva, ki jih jezikovni priročniki označujejo s stilno-plastnimi in ekspresivnimi kvalifikatorji, denimo ekspresivna raba *je papež Benedikt XVI. (...) zakorakal v kölnsko sinagogo* (Žerjavič 2005, 1) in *nimamo kaj prida enotnega mnenja* (Mavrič 1988, 2).

Na drugi strani je avtomatizmov malo, taki so *od našega poročevalca* (Vidic 1988, 11), napis, ki se pojavlja v *Delu* nad sinopsisom ali pod njim, ter sklicevalna avtomatizma *po neuradnih informacijah* (Rupnik 1988a, 3) in *kot smo že poročali* (Hostnik - Šetinc 1988, 11). Če ne upoštevamo napisa *od našega poročevalca*, ki ni toliko odvisen od jezikovne odločitve pisca, pač pa uredništva, se avtomatizmi v *Delu* pojavljajo samo v 3 odstotkih poročil iz leta 1988, medtem ko istega leta v *Dnevniku* v 2 odstotkih. Leta 1995 in 2005 v 2 odstotkih v *Delu*, leta 2010 v *Delu* in leta 1995 v *Dnevniku* pa se sploh ne pojavijo (glej Graf 5.12).

Graf 5.12: Običajna poročila z avtomatizmi v sinopsisu

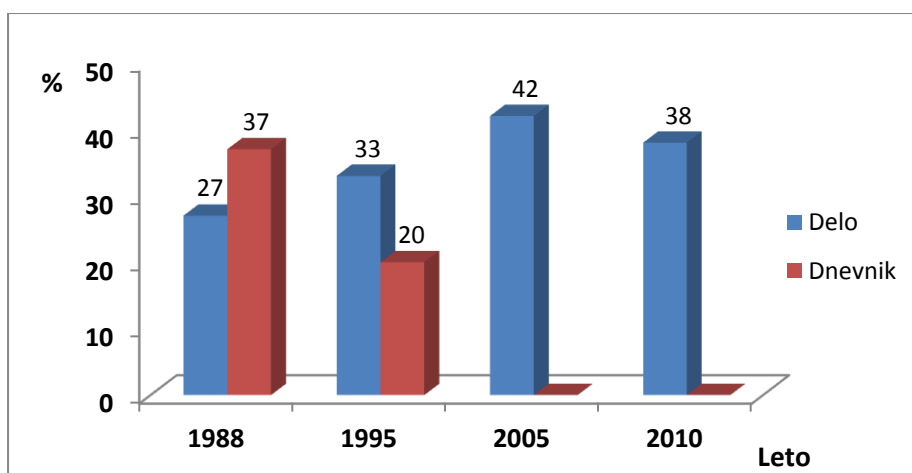

V analiziranih primerih je opazno, da gre za ustaljeno rabo jezikovnih sredstev, kar je posledica utrjene konvencije med tvorci in naslovniki, o čemer je pisal že Korošec (1998, 15). Gre predvsem za tehnična sredstva. Avtomatizmom zelo podobna so tudi jezikovna sredstva, ki so bila izvirno aktualizmi, vendar so se zaradi pogoste in ustaljene rabe razaktualizirala. Na te je v svoji raziskavi opozorila Gaja Červ (2008, 140–141). V analiziranih običajnih

poročilih, ne glede na leto objave, so se taka jezikovna sredstva pojavila velikokrat. Taki primeri so nov korak k poglobljanju političnega dialoga (Rupnik 1988c, 1), so zlezli iz rdečih števil (Klipšteter 1988,6), je (...) zakon dobil po prvi obravnavi zeleno luč za nadaljnji postopek (Taškar 1995b, 1), sedanji prvak opozicije Janez Janša (Galun 2010, 8). Vseh teh razaktualiziranih jezikovnih sredstev avtorji verjetno niso uporabili zaradi stilnega učinka, pač pa zaradi poimenovanja z ustaljenim in varčnim izrazom.

Število običajnih poročil s sinopsisimi, v katerih se pojavljajo jezikovna sredstva, s katerimi avtorji izražajo svoje mnenje, v *Delu* postopoma narašča, od leta 1988, ko jih je 27 odstotkov, in leta 1995 s 33 odstotki do leta 2005 z 42 odstotki. Nekoliko manj, 38 odstotkov, jih je bilo leta 2010. V *Dnevniku* jih je bilo leta 1988 nekaj več, 37 odstotkov, leta 1995 le 20 odstotkov (glej Graf 5.13). Ker se običajno poročilo uvršča v informativno zvrst, bi se avtorji morali distancirati od predmeta svojega pisanja in svojih mnenj ne bi smeli podajati. Da bi moral biti sinopsis stilno nevtralen, je zapisal tudi Korošec (1998, 104).

Graf 5.13: Običajna poročila z vrednotenjem v sinopsisu

Kot je pokazala analiza, je večina avtorjev posegala po takih jezikovnih sredstvih, ki mnenja niso razkrivala. V sinopsisih analiziranih običajnih poročil, razen tistih leta 1995 v *Dnevniku*, pa je opazno, da je komentiranje v sinopsisu pogostejše kot v naslovih.

Od dimenzij vrednotenja po Moniki Bednarek se največkrat pojavljajo pomembnost, odnos in pričakovanost, sicer pa še vrednotenje v smislu količine, pogostosti oz. trajanja in načina. Primer za pomembnost je ugledni pisatelji (Rupnik 1988a, 3), za odnos *so (...) zelo konstruktivno iskali najboljše možnosti* (Taškar 1995a, 2), za (ne)pričakovanost *A to je bilo tako rekoč tudi vse*. (Škrinjar 2010, 2), za količino *kljub skopo odmerjenemu času* (Dnevnik 1988d, 6), za pogostost *je propadel že tretji poskus* (Poglajen 2005a, 2) in za način *je*

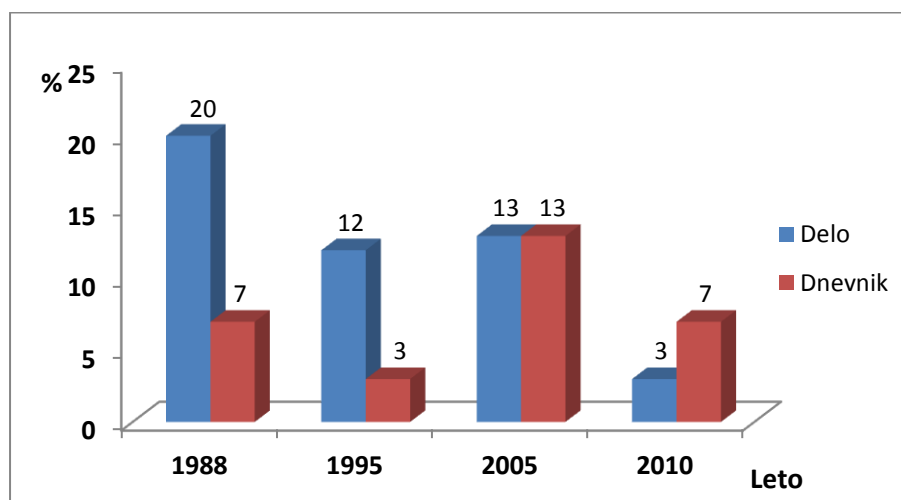
samozavestno *dejal celjski župan* (Kavalar 1995, 6). Kot kažejo navedeni primeri, je lahko mnenje avtorja podano s celotnim stavkom ali z uporabo posameznih leksemov, najpogosteje pridevnikov, prislovov in členkov.

5.2 VSEBINSKE IN STILNE ZNAČILNOSTI JEDRA

5.2.1 Avtomatizacija in aktualizacija

Avtomatizmi se v jedrih običajnih poročil pojavljajo v vseh letih, vendar jih je manj kot aktualizmov. In to kljub temu, da so avtomatizmi glede na ločevalno normo v običajnih poročilih pričakovani, aktualizmi pa ne. Prisotni so v 20 odstotkih analiziranih običajnih poročil v *Delu* leta 1988, na drugi strani jih je manj, le 7 odstotkov, istega leta v *Dnevniku*. Leta 1995 jih je bilo v *Delu* 12 odstotkov, v *Dnevniku* le 3 odstotke, leta 2005 v *Delu* in *Dnevniku* 13 odstotkov, leta 2010 pa le v 3 odstotkih v *Delu* in 7 odstotkih v *Dnevniku* (glej Graf 5.14). Najpogosteje gre za sklicevalne avtomatizme, na primer so *napovedali dobro obveščeni krogi* (Jokič 1988b, 1), *kot smo neuradno izvedeli* (Furlan - Rus 2005, 24), *kot smo v Dnevniku že poročali* (Laterner 2010, 15), *včeraj smo o tem v Delu že podrobno pisali* (Zupanič 2010a, 1) in *kot smo lahko slišali* (Cvetek 1995a, 7). Taka jezikovne sredstva so se ustalila zaradi skorajda vsakodnevne rabe.

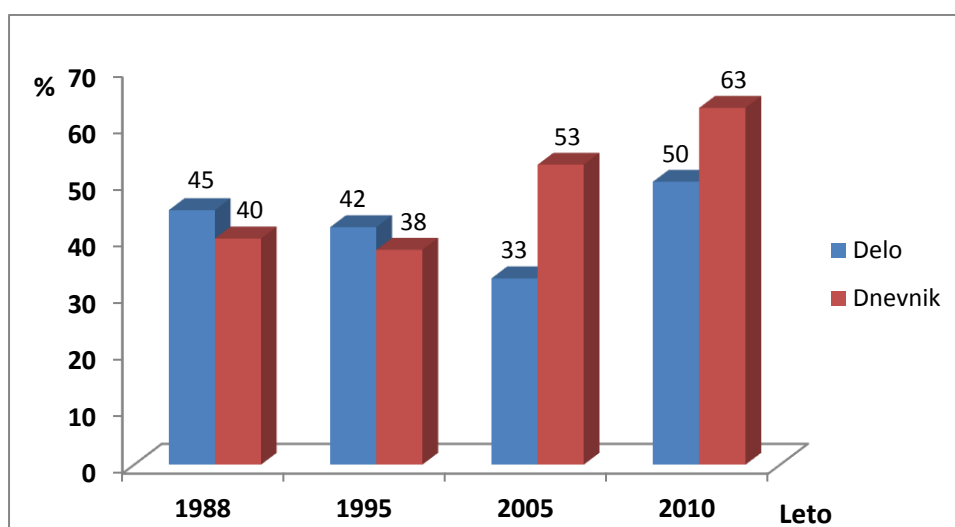
Graf 5.14: Običajna poročila z avtomatizmi v jedru

Običajna poročila v jedru v vseh letih vsebujejo veliko aktualizmov. Leta 1988 aktualizme vsebuje 45 odstotkov analiziranih običajnih poročil v *Delu* in 40 odstotkov v *Dnevniku*, število takih poročil se je nato leta 1995 zmanjšalo, v *Delu* jih je bilo 42 odstotkov

in *Dnevniku* 38 odstotkov. Leta 2005 je njihovo število v *Delu* še padlo, in sicer na 33 odstotkov, nasprotno pa se je v *Dnevniku* dvignilo na 53 odstotkov. Leta 2010 se je število poročil z aktualizmi v *Dnevniku* še povečalo, bilo je 63 odstotkov takih poročil. Številka pa se je povečala tudi v *Delu*, in sicer na 50 odstotkov (glej Graf 5.15). Število običajnih poročil z aktualizmi v *Delu* se je torej zmanjševalo do leta 2005, največje spremembe pa so opazne med letoma 2005 in 2010, ko je število poročil z aktualizmi naraslo. Na drugi strani so v *Dnevniku* taka poročila začela postajati vedno pogostejša že z letom 2005. V obeh časnikih se je od leta 1988 do leta 2010 število običajnih poročil z aktualizmi povečalo.

Graf 5.15: Običajna poročila z aktualizmi v jedru

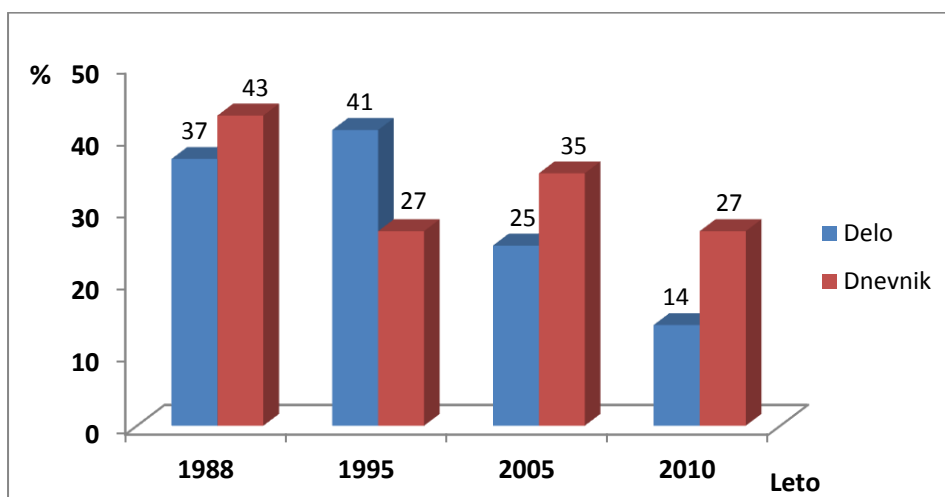

To, da v običajnem poročilu aktualizmi so, je v nasprotju s postavljeno teorijo, toda sklada se z ugotovitvami drugi raziskovalcev, ki ugotavljajo njihovo prisotnost. Marko Premrl (2009, 54) je prišel do zaključka, da se je število stilno zaznamovanih sredstev, kot so vulgarizmi ter slabšalni in pogovorni izrazi, od leta 1985 do 2005 postopno povečalo. Kot smo ugotovili z analizo, se je število običajnih poročil s stilno zaznamovanimi jezikovnimi sredstvi do leta 2005 res povečalo le v *Dnevniku*, pri čemer pa ni šlo za postopno rast od leta 1988. Je pa število tovrstnih poročil v obeh analiziranih časnikih naraslo do leta 2010.

Monika Kalin Golob (2004a, 707) je ugotovila, da obstajajo tri vrste običajnih poročil: taka, ki upoštevajo značilnosti informativnih besedil in aktualizmov ne vključujejo, taka, ki imajo aktualizirane naslove in sinopsise, osrednji del pa sledi normi o nezaznamovanosti, in tretja, ki dogajanje vrednotijo in vključujejo tudi stilno zaznamovane jezikovne enote. Z analizo se je potrdila prisotnost vseh. Kot smo že zapisali, je največ takih, ki v jedru vključujejo aktualizme. Raziskava je potrdila, da se aktualizmi pojavljajo v naslovih in

sinopsisu, po navadi tudi v osrednjem delu. Če podrobneje pogledamo posamezna običajna poročila, v njih res nastopa majhna količina aktualizmov, a ti so vsaj v enkratni pojavitvi prisotni. Njihovo število v posameznem običajnem poročilu se je z leti povečevalo. Običajnih poročil, ki bi imela stilno zaznamovana jezikovna sredstva samo v naslovju, je malo. Nekaj več je takih običajnih poročil, ki povsem sledijo teoretičnim opredelitvam žanra, in v nobenega od sestavnih delov ne vključujejo aktualizmov oz. stilno zaznamovanih jezikovnih sredstev. V *Delu* je bilo takih poročil leta 1988 37 odstotkov, leta 1995 41 odstotkov, leta 2005 25 odstotkov in leta 2010 14 odstotkov, v *Dnevniku* pa leta 1988 43 odstotkov, leta 1995 27 odstotkov, leta 2005 35 odstotkov in leta 2010 27 odstotkov. V obeh časnikih je bilo leta 2010 najmanj takšnih poročil (glej Graf 5.16).

Graf 5.16: Običajna poročila brez aktualizmov

Gaja Červ (2008, 139) je v informativnih besedilih prepoznala prisotnost metafore, ki jo Korošec (1998, 18–26) prav tako šteje k aktualizmom. Po teoriji Mance Košir (1988) v informativnih besedilih ne bi smela biti prisotna. Njeno pojavitev smo opazili tudi v raziskavi običajnih poročil. Metafora je najpogostejše rabljeni aktualizem v obeh časnikih v vseh časovnih obdobjih, ki smo jih zajeli v raziskavo. Tak primeri so denimo *nato se je zaiskrilo ob predlogu* (Poglajen 1995b, 4), *za razplet tega zamotanega klobčiča je ostalo manj kot poldrugi mesec časa* (Vidić 2010, 7), *sta se nemška ministra Rühle in Kinkel pri tej temi znova znašla v vlogi nekakšnega evropskega amortizerja med obema »zahodnima politikama« do Bosne* (Slabe 1995, 1) in *menijo, da poskuša Reaganova administracija z zadnjimi potezami torpedirati srednjeameriški mirovni načrt* (Lipušček 1988, 16). Poleg tega je zelo pogosta tudi razaktualizana metafora, ki je zaradi pogoste rabe izgubila svojo stilno zaznamovanost. Njeno

prisotnost je opazila že Gaja Červ (2008, 140–141), pojavila pa se je tudi v analiziranih običajnih poročilih, ne glede na leto objave. Taki primeri so *sodni epilog* (Guček 1995, 14), *prvi mož* avtomobilskega podjetja (Brstovšek 2010, 22), *narediti še en korak na poti k miru* (Lipušek 1988, 16), *na zatožni klopi je 62-letni Jean-Charles Marchiani* (Mihovilović 2005, 6), *če vlada in pristojni parlamentarni odbor prižgeta zeleno luč* (Đerić 1995, 1).

Leta 1988 so bila v *Delu* ostala aktualizirana jezikovna sredstva prisotna le v enem ali dveh primerih. V običajnih poročilih v *Delu* leta 1995, 2005 in 2010 ter *Dnevniku* v vseh letih metafori po pogostosti sledijo ekspresivna jezikovna sredstva, kot so *koalicijske peripetije* (Vodušek 1995, 2), v *podobni zagati je tudi Madžarska* (Mašanović 2005a, 1), *je Bush ošvrknil Šarona* (Dnevnik 2005, 7), *med zunanjepolitičnimi poznavalci se šušlja* (Vidić 2010, 7), in frazemi, ki so denimo *ti razpravljalci so praviloma najprej pometli pred svojim pragom* (Krasnik 1988, 7), *brez dlake na jeziku pa je očital precej obotavljanja* (Gruden 1995, 13), *olje na ogenj so prilili koalicijski poslanci* (Grgič 2005, 1) ter *Janša in Damjanić sta si izmenjala tudi nekaj nizkih udarcev* (Galun 2010, 8). Pomembno mesto zaseda še metonimija, na primer *uživa podporo uradnih Helsinkov* (Vidmajer 2005, 1) in *za rešetke ne bo šel sam* (Furlan - Rus 1995, 24). V nekaj posamičnih primerih so zastopani še žargonizmi, pogovorni izrazi, poosebitve, retorično vprašanje in retorični odgovor, starinski in zastareli izrazi.

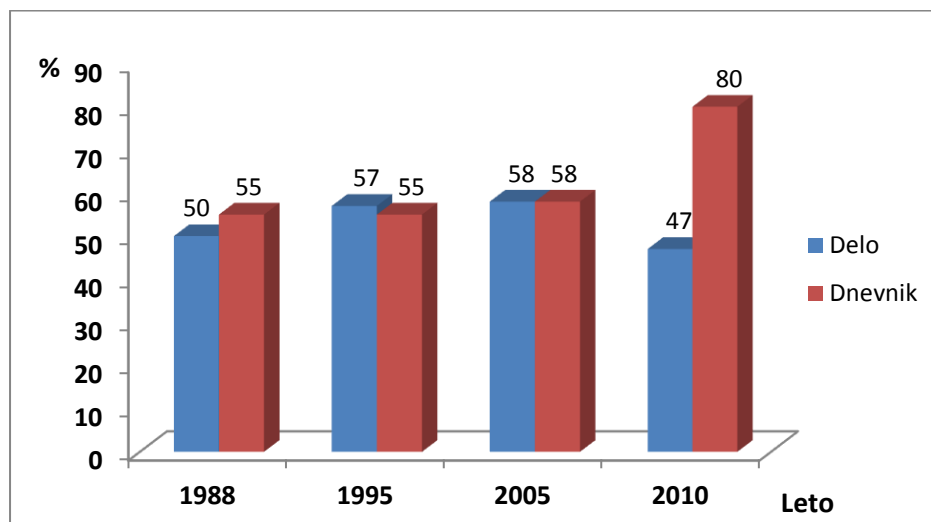
Za aktualizme velja, da so stilno zaznamovana jezikovna sredstva, ki s svojo novostjo in nenavadnostjo dosegajo posebni učinek (Korošec 1998, 14–16). To naj bi bilo značilno predvsem za interpretativna besedila, a kot kažejo rezultati raziskave, želijo posebni učinek avtorji uveljaviti tudi v običajnih besedilih. S tem se v informativni žanr mešajo značilnosti interpretativne zvrsti, s tem pa kršijo načelo zvrstnega ločevanja. S takšno ugotovitvijo so se potrdila tudi dognanja Monike Kalin Golob in Marka Premrla, da se v informativnih žanrih začenjajo pojavljati značilnosti interpretativnih besedil.

5.2.2 Komentiranje in presojanje

Podobno kot za aktualizme velja tudi za avtorjeva mnenja, da ne ustrezajo žanrom informativne zvrsti, toda v običajnih poročilih se vseeno pojavljajo. Že leta 1988 je bila samo polovica (50 odstotkov) običajnih poročil v *Delu* brez vsakršnih jezikovnih sredstev, s katerimi bi avtorji izražali svoj subjektivni odnos do upovedene vsebine. V *Dnevniku* je bilo s subjektivnim mnenjem 55 odstotkov običajnih poročil. Število običajnih poročil s komentiranjem se je leta 1995 v *Delu* povečalo na 57 odstotkov, medtem ko je število takih poročil v *Dnevniku* ostalo enako kot leta 1988. Leta 2005 pa se je v *Delu* število poročil s

subjektivnimi mnenji dvignilo za odstotek (58 odstotkov), v *Dnevniku* pa za tri (58 odstotkov). Leta 2010 je takih poročil približno 50 odstotkov, na drugi strani pa v *Dnevniku* okoli 80 odstotkov (glej Graf 5.17). Opazimo lahko, da je število mnenj v jedru običajnih poročil v *Delu* približno enako leta 1988 in 2010 ter leta 1995 in 2005. Za *Dnevnik* pa velja, da je število običajnih poročil s subjektivnim mnenjem najbolj naraslo od leta 2005 do 2010.

Graf 5.17: Običajna poročila z vrednotenjem v jedru

Najpogosteje so se v običajnih poročilih pojavile tri dimenzije vrednotenja po Moniki Bednarek, in sicer pričakovanost, odnos in pomembnost. Pod dimenzijo pričakovanosti Monika Bednarek (2006, 48–49) vključuje dve poddimenziji, pričakovanost in nasprotje. Avtor s prvo poddimenzijo svet vrednoti kot pričakovan ali nepričakovan, z drugo pa nasprotuje, primerja ali zanika, kar je odraz kontrasta med pričakovanim in nepričakovanim. Na drugi strani gre pri dimenziji odnosa za vključevanje jezikovnih sredstev, s katerimi avtor dogodke vrednoti kot dobre ali slabe, s tem pa jih odobrava ali obsoja (prav tam, 45). Pri tem obstajata dve vrednosti: pozitiven in negativen odnos. Pomembnost pa je vezana na avtorjevo vrednotenje sveta glede na njegovo pomembnost, relevantnost in smiselnost (prav tam, 50). Leta 1988 in 2005 je bilo v običajnih poročilih v *Delu* največ vrednotenja gleda ne pričakovanost, po številu pojavitev pa mu je sledilo izražanje odnosa, medtem ko je bila pogostost obeh dimenzij zamenjana v letih 1995 in 2010. V *Dnevniku* so bile leta 1988 po pogostosti približno enako zastopane tri dimenzije, pričakovanost, odnos in pomembnost. Leta 1995 je bila najpogosteje rabljena dimenzija odnosa in nato pričakovanosti, leta 2005 je izstopal le odnos, ki je bil najbolj pogost tudi leta 2010, ko mu je sledila dimenzija pričakovanosti.

Vrednotenje v smislu pričakovanosti je v *Delu* zajeto v *Domej se je seveda dotaknil tudi novega manjšinskega šolskega zakona za Koroško* (Soban 1988b, 3), na drugi strani pa je nasprotje podano v primeru *O teh stvareh je v svoji razpravi govoril tudi Radivoje Brajović, ki pa je konkretnije spregovoril o odnosih s Srbijo* (Jokič 1988a, 1). Pozitiven odnos avtor izraža denimo v stavku *kar je pripeljalo do ugodnega razpleta* (Zlobec 1995, 6), negativnega pa v besednih zvezi *katastrofalne poplave* (Delo 2010, 6). Poleg omenjenih dimenzij v običajnih poročilih večkrat nastopata še dimenziji pomembnosti in zanesljivosti.

Primer nepričakovanosti iz *Dnevnika* je *Ivan Gorjup je celo predlagal, da* (Dnevnik 1988e, 1), na drugi strani je pričakovanost je izražena v povedi *Je pa tudi eden najbolj priljubljenih cerkvenih dostojanstvenikov, zato ne preseneča, da je 14.500 duhovnikov, nun in menihov podpisalo peticijo, s katero podpirajo Artemija*. (Dnevnik 2010, 7). Pomembnost je izražena v stavku *Ta pomemben dokument bo pravzaprav predstavljal utemeljitev beograjske in moskovske deklaracije* (Dnevnik 1988a, 8), pozitivni in negativni odnos pa sta zajeta v zgledih *Obetavno je, da so strokovnjaki obeh držav doslej našli in ponudili rešitve* (Dnevnik 1995b, 8) in *pričevanja članov družine so bila že v prvem sojenju grozljiva* (Knez 2005, 18).

Prepoznavno je tudi vrednotenje, ki ga Monika Bednarek v svojo klasifikacijo ne uvršča. V obeh časnikih najbolj prisotne so načinovna zaznamovanost, časovna zaznamovanost, ki vključuje pogostost in trajanje, ter količinska zaznamovanost. V izseku je s *tovornjakom divje zapeljal v množico* (Rupnik 1988a, 3) in povedi *Večurna razprava je bila na trenutke ostra in mučna*. (Dnevnik 2010, 7) se kaže načinovno vrednotenje, v zvezah je *bilo vloženih malo dopolnil* (Jakopec in Albreht 1995, 2) in *včeraj so poslanci opravili kar precej dela* (Poglajen 1995b, 4) gre za vrednotenje v smislu količine, medtem ko sta stavka *luksemburškemu gostitelju (...) je že dopoldne uspelo pridobiti »široko podporo« kolegov* (Mašanović 2005b, 1) in *očitno nedavno odprt krak istrskega cestnega ipsilona še vedno ne odpravlja vseh prometnih zagat* (Senković 2005, 2) časovno zaznamovana.

Največkrat gre za vrednotenje s pridevniki in prislovi, denimo *razkošna dvorana* (Rupnik 1988b, 1), *kot dokaj nezanesljivo pričo* (Dnevnik 1995c, 16) in *je zelo obširno in slikovito pripovedoval* (Rupnik 1988c, 1). Da avtorji z njimi lahko v besedilo namerno ali nenamerno prinesejo stališče, med drugimi opozarja Metz (1991, 56). Za izražanje mnenja so velikokrat rabljeni tudi členki, na primer *so se razhajali že pri osnovnih rečeh* (Zupanič 2005, 2) in *saj so le trije poslanci nasprotovali* (Poglajen 1995a, 4), ali pa celotni stavki in povedi, recimo *prav vsi pa brez tega projekta letos ne bi skusili pravih počitnic* (Borko 2005, 5) in *Če je strah domačinov upravičen, bo pokazal čas*. (Alič 2010, 10). Prisotno je še vrednotenje s samostalniki in glagoli. K avtorjevim mnenjem bi lahko dodali še frazeme, kot je *posebno*

mrzla prha je doletela Slovenijo (Mašanović 2005b, 1) in *čudno luč* na celotno zadevo (...) *je vrgla* tudi izjava Štarklove (Sečen 2005, 10), za katere Korošec (1998, 20) piše, da je njihova funkcija vrednotiti in izraziti avtorjevo stališče in/ali besedilo poživiti. O tem, da frazemi služijo predvsem izražanju razmerij do predmetnosti in pojavnosti, je pisala tudi Erika Kržišnik (1996, 176).

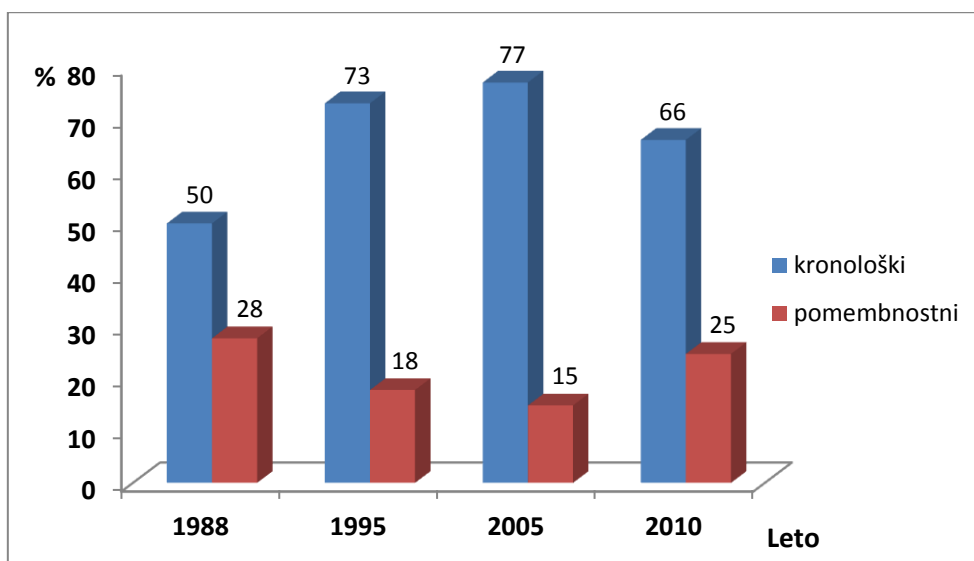
Da avtorji v običajna poročila vključujejo mnenja, je ugotovila že Monika Kalin Golob (2004a, 708), ki je prepoznala poročila, ki so le navzven videti kot poročila, v resnici pa gre za komentar. Nekaj takih običajnih poročil smo pri analizi zasledili. Marko Premrl (2009, 51–54) je ugotovil, da je med letoma 1990 in 1995 podvojilo število izrecnega in jasnega presojanja, ki je nato upadlo, do leta 2000 pa se je povečala količina prvoosebnega vključevanja novinarjev in uporabe presojevalnih prislovov. Podobno se je pokazalo tudi pri naši analizi, saj se je vključevanje subjektivnih mnenj v *Delu* in *Dnevniku* od leta 1988 do leta 2005 povečevalo.

Vključevanje teh elementov v običajna poročila je v nasprotju z ločevalno normo in s 15. členom *Kodeksa novinarjev Slovenije* (2010), ki pravi, da mora biti razlika med dejstvi in mnenji jasno vidna, da lahko bralci prepoznajo razliko. Razloge za vključevanje vrednotenja v običajna poročila Kalin Golobova (2004a, 708) pripisuje tržni naravnosti in demokratizaciji medijev, Marko Premrl (2009, 95) pa spremembi političnega sistema na Slovenskem, demokratizaciji, novi medijski zakonodaji in posledični tabloidizaciji.

5.2.3 Kronološki in pomembnostni red

V večini obravnavanih običajnih poročil se je, če odmislimo sinopsis, ki vedno podaja najpomembnejše informacije, pojavil kronološki red, za katerega je značilno poročanje o dogajanju v zaporedju, kot se je zgodilo v stvarnosti. Leta 1988 ga ima polovica običajnih poročil v *Delu*, številka se je leta 1995 povečala na 73 odstotkov, leta 2005 na 77 odstotkov, leta 2010 je takih 66 odstotkov poročil. V *Dnevniku* je bilo leta 1988 takih poročil 81 odstotkov, leta 1995 57 odstotkov, leta 2005 60 odstotkov in leta 2010 50 odstotkov (glej Graf 5.18 in 4.19).

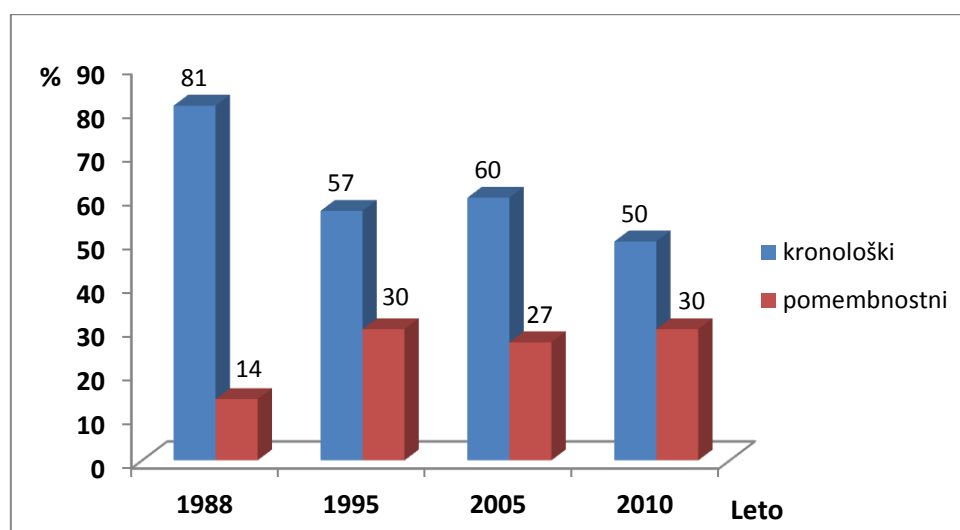
Graf 5.18: Običajna poročila s kronološkim in pomembnostnim redom v *Delu*

Ugotovitve se ne skladajo z navedbami Labanove (2005, 46–47), da je takšen način poročanja v časopisih redek in se pojavlja le, ko je zaporedje dogodkov pomembnejše od glavne ugotovitve ali ko bi bilo drugačno poročanje nejasno. Glede na to, da gre pri običajnih poročilih največkrat za upovedovanje dogajanja na sejah, sestankih, tiskovnih konferencah in sodnih obravnavah, pisci največkrat sledijo govorcem: na enem mestu in največkrat kronološko navajajo, kaj so govorci povedali. Tako avtorji zagotovijo bralcem jasno sliko, kdo je kaj povedal in kdo se je odzval na koga. To je verjetno tudi razlog za uporabo kronološkega reda. Jasnost kot enega od razlogov, ki upravičujejo rabo kronološkega reda, je navedla tudi Labanova (prav tam).

Pomembnostni red se pojavlja manjkrat od kronološkega, leta 1988 v 28 odstotkih analiziranih poročil v *Delu* in 14 odstotkih v *Dnevniku*, leta 1995 v 18 odstotkih v *Delu* in 30 odstotkih v *Dnevniku*, leta 2005 v 15 odstotkih v *Delu* in 27 odstotkih v *Dnevniku* ter leta 2010 v 25 odstotkih v *Delu* in v 30 odstotkih v *Dnevniku* (glej Graf 5.18 in 4.19), medtem ko je mešani tip prisoten le v redkih običajnih poročilih, leta 1988 v *Delu* v 22 odstotkih, v *Dnevniku* pa v 5 odstotkih, v *Delu* leta 1995 v treh odstotkih, leta 2005 v 8 odstotkih in leta 2010 v 9 odstotkih, medtem ko je bilo v *Dnevniku* leta 1995 in 2005 takih običajnih poročil 13 odstotkov, leta 2010 pa 20 odstotkov.

Graf 5.19: Običajna poročila s kronološkim in pomembnostnim redom v *Dnevniku*

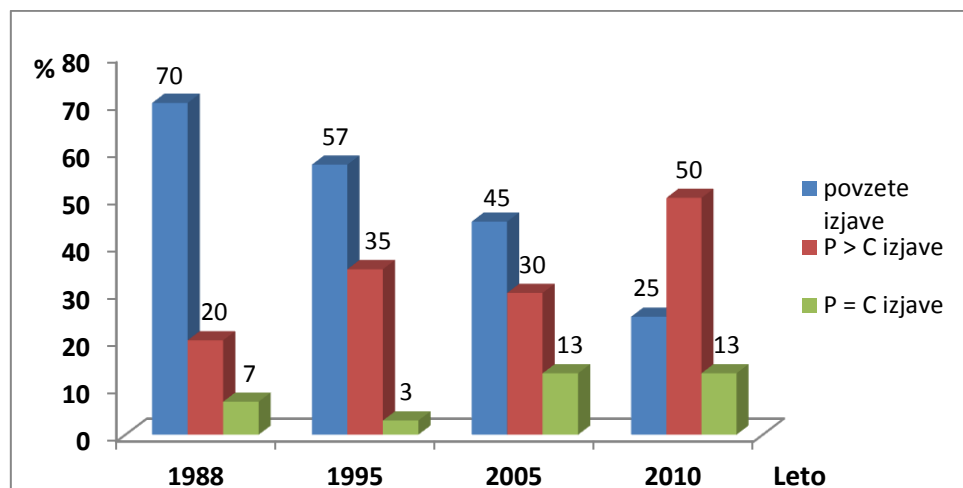
5.2.4 Navajanje in povzemanje izjav s sklicevanjem

Za vsa analizirana običajna poročila je značilno, da vključujejo besede udeležencev dogodkov. Gre za t. i. citatno sklicevalnost po Korošcu (1998, 208), kar je ena od žanrotvornih prvin običajnega poročila. Nekaj razlik pa nastane pri obliki, ki jih za predstavitev teh besed uporabijo avtorji. Leta 1988 so bile v večini (70 odstotkov) običajnih poročil v *Delu* samo povzete izjave, za 20 odstotkov pa je bilo običajnih poročil, ki so vsebovala povzete in citirane izjave, pri čemer je bilo več prvih. V *Dnevniku* je bilo istega leta običajnih poročil s samo povzetimi izjavami za 68 odstotkov, običajnih poročil z več povzetimi kot citiranimi izjavami pa za 18 odstotkov. To ustreza ugotovitvi Korošca (1998, 209), da se premi govor v pisnem poročevalstvu pojavlja razmeroma redko. Analiza običajnih poročil iz let 1995, 2005 in 2010 pa je nakazala spremembe.

Število samo povzetih izjav se je leta 1995v *Delu* zmanjšalo na 57 odstotkov, medtem ko je na 35 odstotkov naraslo število poročil s povzetimi in citiranimi izjavami, med katerimi prevladujejo prve. Običajna poročila s samo povzetimi izjavami so prevladovala tudi leta 2005, a se je njihovo število zmanjšalo na 45 odstotkov. Za 30 odstotkov je bilo poročil s povzetimi in citiranimi izjavami, pri katerih so prevladovale prve, približno enako število povzetih in citiranih izjav pa je bilo v 13 odstotkih poročil. Leta 2010 se je število poročil s samo povzetimi izjavami še zmanjšalo, na 25 odstotkov. Največji delež, 50 odstotkov, so tako predstavljala poročila s povzetimi in citiranimi izjavami, kjer so prevladovale povzete besede. 13 odstotkov poročil pa je imelo približno enako število povzetih in citiranih izjav. Leta 2010

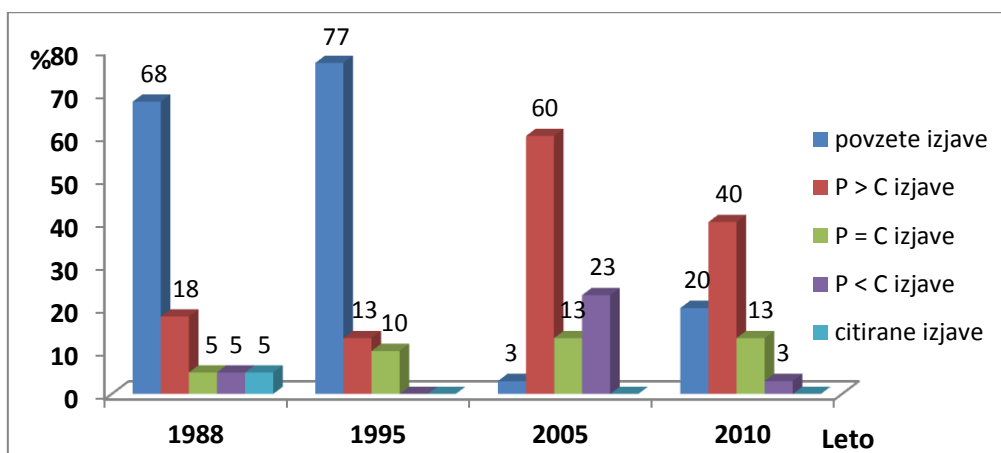
so torej najpogostejša običajna poročila, v katerih je več povzetih kot citiranih izjav, po pogostosti pa sledijo običajna poročila s samo povzetimi izjavami (glej Graf 5.20).

Graf 5.20: Običajna poročila s povzetimi in citiranimi izjavami v *Delu*

V *Dnevniku* je leta 1995 narastlo število običajnih poročil, ki so vsebovala samo povzete izjave, in sicer na 77 odstotkov, na 13 odstotkov pa se je znižalo število poročil, ki so imela več povzetih kot citiranih izjav, prav tako narastlo pa je število poročil, ki so imela enako število povzetih in citiranih izjav. Leta 2005 pa se je najpogosteje pojavilo poročilo, ki je podajalo več povzetih kot citiranih izjav, pri čemer je doseglo 60 odstotkov, po pogostosti sta mu sledila poročilo z več citiranimi kot povzetimi izjavami, ki se je pojavilo v 23 odstotkih, in poročilo, v katerem so bile v enaki meri izjave povzete in citirane. Taka poročila so se pojavila v 13 odstotkih. Samo povzete izjave v običajnih poročilih so bile redke. Njihovo število se je leta 2010 povečalo na 20 odstotkov, še vedno pa so s 40 odstotki prevladovala poročila z več povzetimi izjavami. Število poročil z enakim številom povzetih in citiranih izjav je ostalo povsem enako (glej Graf 5.21).

Graf 5.21: Običajna poročila s povzetimi in citiranimi izjavami v *Dnevniku*

Analizirana običajna poročila so v povprečju vključevala pet do deset povzetih ali citiranih izjav. V eno običajno poročilo sta bili vključeni najmanj dve in največ 26 izjav. Nekaj običajnih poročil je bilo takih, da je njihovo jedro predstavljalo en sam povzetek govorov. Take značilnosti je opazila tudi Monika Kalin Golob (2004a, 706), ki je zapisala, da »naloge novinarja ni nizanje citatov in sestavljanje mozaika iz izjav enega ali več politikov, ampak pisanje koherentnega in berljivega besedila«. Avtorji so poleg tega pri citiranju velikokrat napisali samo dobessedni navedek brez spremnega stavka. S tem niso zapisali, kdo je avtor izrečenega, vendar je bilo iz konteksta večinoma mogoče razbrati, čigave besede so bile zapisane. Avtorji so pri zapisovanju izjav posegali po različnih glagolih rekanja, avtorje izjav pa so dosledno zapisovali z imenom in priimkom ter funkcijo, kar je že stalna praksa pri zapisovanju oseb. Taka primera sta *predsednik deželne skupščine Veneta Francesco Guidolin* (Kante 1988, 4) in *Borut Miklavčič, generalni direktor ZZZS* (Lampret 2005a, 3).

Pojavlja se tudi sklicevalnost glede nezanesljivosti, ki v približno enakih oblikah nastopa vsa leta. Avtorji uporabljajo predvsem obliko *naj bi z deležnikom na -l*, recimo *do njih naj ne bi mogel priti* (Petkovšek 1995, 2) in v *enakopravnem položaju naj bi se znašli vsi uporabniki družbenih sredstev* (Dnevnik 1988g, 1). V manjši meri so za nezanesljivost rabljene besedne oblike, in sicer avtomatizmi, kot je *so v Kölnu razširili neuradne informacije, da se bo papež odpravil na pot v Turčijo* (Žerjavič 2005, 1), in modalni členki, kot je *saj ima njegov obisk menda strogo religiozne razsežnosti* (prav tam), redko se pojavi še podvojeno izražanje nezanesljivosti, kot je */m/enda naj bi šlo za denar* (Mihovilović 2005, 6), in navezovalna sklicevalnost, denimo *te da so velik korak k spravi* (Žerjavič 2005, 1). Te oblike se rabijo predvsem za izražanje domneve in sklicevanje na namero, kar pomeni, da se

piše o dogodkih, za katere še ni uradnega zagotovila, da se bodo zgodili. Domneve so značilne za običajna poročila, ki poročajo s sodnih obravnav, sklicevanje na namero pa se velikokrat nanaša na prihodnje obravnave in delovanje sestankov, komisij in sej – gre za pričakovanja, za katera še ni jasnega zagotovila, da se bodo v resnici izpolnila.

Oblika *z naj bi* in deležnikom na *-l* pa je večkrat rabljena brez namena, da bi izražala domnevo, ampak predstavlja samo obliko sklicevalnega avtomatizma. Tak primer je *predlagali so, naj bi se še povečala* iniciativna vloga (Taškar 1988, 2) in */k/ot je ob predstavitvi povedal pobudnik predloga (...), naj bi (...) spremembe zakona o dohodnini povečale* neenakost (Dernovšek 2005, 2). V teh primerih oblika *naj bi* in deležnik na *-l* nastopa v predmetnem odvisniku in ne izraža domneve, kajti v predloge ni potrebno dvomiti, saj ni nujno, da bodo sprejeti in da se bodo uresničili. Torej samo oblika spominja na sklicevanje glede na namero. O tem sta pisali že Monika Kalin Golob in Gaja Červ (2012, 134). Po njunem mnenju v takih primerih relativizacija resničnosti ni potrebna, saj se odgovornost avtomatsko prenese na vir, zato take oblike predstavljajo le sklicevalni avtomatizem.

5.2.5 Leksikalne, skladenjske, oblikoslovne in besediloslovne značilnosti

V običajnih poročilih kljub prisotnosti aktualizmov, ki smo jih že predstavili, prevladuje stilno nezaznamovana leksika. Sem sodijo tudi jezikovna sredstva, ki jih SSKJ in SP označujeta s kvalifikatorji, vendar so ta sredstva v običajnih poročilih pričakovana. Taki so publicizmi, tj. *so razgrnili predloge* (Gačša 1995, 2), *čemur botruje več dejstev* (Gruden 1988, 2) in *obtožnica* (ga) *bremeni* tudi kaznivega dejanja nedovoljene proizvodnje in prometa orožja (Cvetek 1995b, 7). Kadar so običajna poročila s strokovnih področij, pogosto vsebujejo termine, denimo pravne termine *moratorij*, *hitri postopek* in *obstrukcija* (Taškar 1995b, 1), termine s finančnega področja *bilančni dobiček*, *mali delničar*, *dividende* (Praprotnik 2005, 17) in verske termine *vladika*, *eparhija*, *sinoda*, *patriarh* (Dnevnik 2010, 7). V vseh letih pogosto zastopane so tudi jezikovne enote, v SSKJ označene kot knjižne. Take so *sporazum je nared* (Dnevnik 1995b, 8), *pomaga le perpetuaciji kapitalistične družbe* (Megla 2010, 20) in *pledoaje za tako združevanje je nemara podan* (Potočnik 1988, 3), kjer je druga beseda vezana na glagol *perpetuirati*, ki pomeni narediti tajno, stalno, tretja beseda pa pomeni zagovor ali obrambo. Vse te značilnosti je mogoče opaziti v običajnih poročilih v vseh štirih letih.

Oblikoslovna posebnost je, da avtorji predvsem pri naštevanju tem, ukrepov, problemov ipd., radi posegajo po izglagolsko motiviranih samostalnikih. Lahko govorimo o značilnostih nominalnega stila, s katerim se besedilo zgošča in nekoliko približuje strokovnemu jeziku. Te značilnosti veljajo za oba časnika, na primer (Rupnik 1988b, 1; Lovec 2005, 3):

Kot svoj predlog za pogovore je nizal vprašanja v tem vrstnem redu: zmanjšanje strateških jedrskih raket, prepoved kemijskega orožja, skrčenje klasične oborožitve v Evropi, prekinitev jedrskih poskusov, regionalni konflikti, ozdravitev mednarodnega gospodarskega sistema in humanitarna vprašanja.

Marko Jaklič z Ekonomske fakultete (EF) je vladi priporočil naslednje usmeritve: ureditev davčnega sistema, spodbujanje podjetništva, dokončanje privatizacije, vlada pa naj tudi čim prej ustanovi »razvojno nadministrstvo«.

Kohezijo avtorji dosegajo z uporabo različnih jezikovnih sredstev: popolno in delno ponovitvijo, parafrazo, morfemskim in zaimenskim navezovanjem, vezalniki in konektorji. Posebej opazno je, da avtorji v samostojni povedi najprej navedejo ugotovitve, sklepe ali izjavo kakega govorca, nato pa v naslednji povedi prej povedano postavijo v kontekst. Obe povedi pri tem povezuje zaimsek. Pogosto do tega prihaja na prehodu med sinopsisom in jedrom, na kar kaže spodnji primer (Delo 1988a, 1):

Evropska skupnost mora pomagati Jugoslaviji pri njenih prizadevanjih, s katerimi skuša rešiti gospodarske težave in zunanje finančne probleme. Okrepiti mora blagovno menjavo, pa tudi gospodarsko in tehnološko sodelovanje z Jugoslavijo ter pozitivno odgovoriti na jugoslovanske zahteve po reprogramiranju dolgov.

To so včeraj malo pred polnočjo v Strasbourgu poudarili poslanci evropskega parlamenta, ko so razpravljali o odnosih z Jugoslavijo.

Koherenca se dosega s številnimi prirednimi stavki in odvisniki. V analiziranih običajnih poročilih prevladujejo dvo-, tri- in štiristavčne povedi, v katerih so se pojavila raznolika priredja in podredja. Med priredji prevladujejo vezalno, protivno in pojasnjevalno priredje, med podredji pa prednjačita predmetni in prilastkov odvisnik. Predmetnih odvisnikov je veliko predvsem zato, ker uvajajo povzete in citirane besede govorcev, medtem ko prilastkovi odvisniki tisto, o čemer se poročajo, natančneje določajo. Na primer v poročilu iz Dela (Taškar 1988, 2), objavljenem 13. aprila 1988, je bilo največ dvostavnih in

tristavčnih povedi, ki jih je bilo po sedem. Zastopane so bile še povedi v razponu od enostavčne do osemstavčne povedi. Med priredji, ki so se pojavila manjkrat kot podredja, se je v petih primerih pojavilo pojasnjevalno priredje, po pogostnosti pa sta mu s štirimi pojavitvami sledila vezalno in protivno priredje. V enem ali dveh primerih je bilo uporabljeno še ločno, stopnjevalno, vzročno in sklepalno priredje. Pri podredjih je z dvajsetimi primeri izstopal predmetni odvisnik, ki mu je z dvanajstimi sledil prilastkov odvisnik. V enem ali dveh primerih je bilo mogoče zaslediti še posledični, vzročni, primerjalni, dopustni in namerni odvisnik.

Odvisniki v nekaterih primerih stojijo v samostojnem stavku, lahko celo začenjajo odstavke, in na prvo mesto postavljajo veznik, na primer *Na drugi strani pa bi v občini Cerkvenjak za kandidaturo zadostovalo neodvisnim že 6 podpisov. Zato so se člani odbora lotili (...) iskanja kompromisa.* (Poglajen 2005b, 2). Skoraj vsako običajno poročilo vključuje pristavke, s katerimi avtorji navajajo funkcije govorcev, in sicer *je še posebej opozoril Tomaž Tomažin, načelnik oddelka za stanovanjsko gospodarstvo* (Dnevnik 1995č, 9). Poleg tega so pogosti tudi vrinjeni stavki, denimo v odstavku *obtožnica, sestavil jo je okrožni državni tožilec Marjan Trape, četverici očita* (Cvetek 1995b, 7), redkejši še polstavki, kot je *bo tega denarja, namenjenega tudi za skrajševanje čakalnih dob, tri milijarde več* (Lampret 2005b, 4).

V običajnih poročilih se poleg stilno nevtralnih jezikovnih struktur pojavljajo tudi stilno zaznamovane. Med stilno zaznamovane izbire, ki se tu in tam pojavljajo v običajnih poročilih, lahko štejemo tudi trpni glagolski način (pasiv), katerega rabo nekateri avtorji (Harcup 2005, 107; Pape in Featherston 2005, 51) odsvetujejo, drugi (Fox 193, 22) pa dopuščajo, če je naravnejša od aktivne oblike. Pasiv se pojavlja v zvezah: *v dokumentu je rečeno* (Taškar 1988, 3), *v primeru zakona o plačah se v parlamentu ni potrdilo, da koalicija ne deluje* (Vodušek 1995, 2), *se je odprla polemika* (Đerić 1995, 1) in *vsiljevalo se je namreč vprašanje* (Dnevnik 1988f, 17).

Prva primera kažeta na to, da je pri sprejetju ugotovitev, sklepov, resolucij in dokumentov bolj pomemben rezultat dejanja, torej zapisane besede in končne ugotovitve, kot pa avtorji in sodelujoči. Trpni glagolski način s tega stališča ne deluje zaznamovano. Taka ugotovitev se sklada s Toporišičem (2000, 358–359), ki v slovnici piše, da je tvornik v slovenščini veliko pogostejši od trpnika, ki se rabi takrat, ko pisec želi poudariti tistega, ki ga glagolsko dejanje prizadeva. Iz istega razloga se pojavljajo tudi druge oblike, ki konkretnega vršilca dejanja puščajo ob strani kot nepomembnega. Tak primer je uporaba množinske oblike *le če bodo sklenili sporazum o ustavi* (Lipušček 1988, 16) in jezikovne metonimije, kot so

Nikaragva je naredila še en korak, Cia je ustavila in predstavniški dom bo o tem sklepal (vsi prav tam).

Vsi našteti primeri ne izpostavljajo konkretnega vršilca dejanja, a besedilo s tem ni informacijsko okrnjeno. Take oblike so zato v poročilih pričakovane in ne delujejo zaznamovano. S tega stališča je raba trpnega glagolskega načina povsem ustrezna. Podobno meni tudi Žagar (1984, 137–138), da se trpnik v slovenščini rabi redkeje kot v angleščini, nemščini, italijanščini in francoščini, v slovenskem publicističnem in strokovnem jeziku pa se kljub odporu do trpnika pojavi potreba po njem.

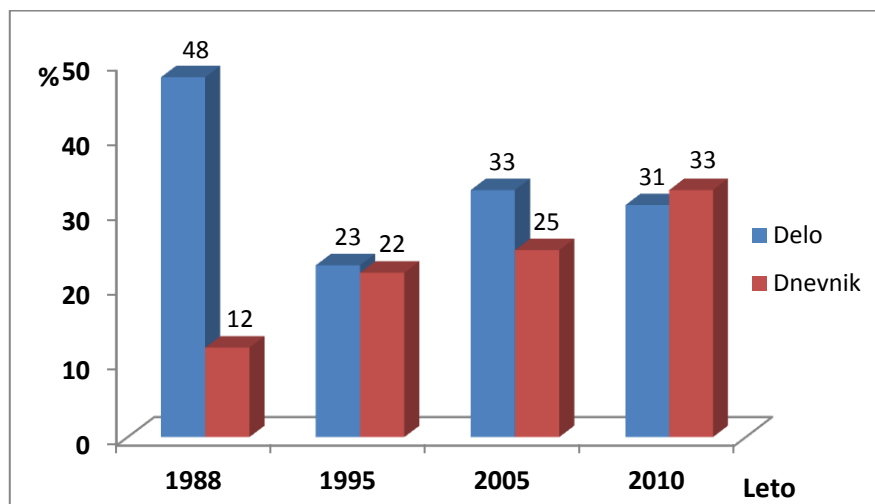
Druga dva navedena primera, *se je odprla polemika* (Đerić 1995, 1) in *vsiljevalo se je namreč vprašanje* (Dnevnik 1988f, 17), pa delujeta povsem drugače. Avtor v obeh primerih prav tako ni poimenoval vršilca dejanja. Toda v prvem primeru je s tem njegovo besedilo ostalo informacijsko pomanjkljivo, saj bralec ne more vedeti, kdo je bil v polemiko udeležen. V drugem primeru je morda šlo za enake značilnosti kot v prvem ali pa se je avtor s trpno obliko skušal zavarovati, da se ne bi izpostaviti. Gre za rabo z drugačnim namenom, kar v slovnici omenja tudi Toporišič (2000, 358–359), po katerem avtorji rabijo trpni glagolski način tudi takrat, ko želijo zamolčati ali potisniti ob stran vršilca dejanja – če ga ne moremo ali nočemo ugotoviti. Ravno za te namene je avtor uporabil trpnik, ki deluje podobno kot zvezi z uporabo nedoločnika *je bilo slišati* (Pihlar 2005, 4) in *pričakovati je* (Đerić 1995, 1). Taka raba je s stališča jezika ustrezna, z vidika novinarskih načel informativnosti in natančnosti ter novinarske etike pa ne najbolj zaželena.

Labanova (2005, 47) piše, da mora biti novinarsko besedilo razumljivo, kar se doseže tako, da so informacije in mnenja sogovornikov o isti temi na istem mestu. Temu sledijo tudi avtorji v analiziranih običajnih poročilih. Da bi bilo povsem jasno, kdo je kaj povedal, so izjave enega govorca velikokrat zapisane v enem odstavku. To navajata tudi Strunk in White (v Laban 2005, 47). Preglednost, kaj se je dogajalo, pa poleg tega zagotavljajo še pogosti metabesedilni elementi, tj. napovedovalci vsebine in stopnje besedilne zgradbe, kot so *takoj na začetku, zatem, v nadaljevanju* (vsi Hanc 2005, 7), *to pa pomeni* (Roglič 2005, 3) in *natančneje* (Cirman 2010, 19). V nekaj poročilih so za pojasnjevanje rabljeni še oklepaji, recimo *ne omogoča enakopravnega sodelovanja vsem (nasprotnikom zakona)* (Škrinjar 2010, 2).

Poudarki pa so izpostavljeni tako, da so ob običajnem poročilu zapisani v okvirčkih ali kako drugače grafično ločenih delih. Ti se pojavljajo v običajnih poročilih, objavljenih v vseh letih. Najmanj jih je bilo leta 1995, ko so se v *Delu* pojavili le v 23 odstotkih poročil, v *Dnevniku* pa v 22 odstotkih. V približno polovici običajnih poročil v *Delu* so se pojavili leta

1988, leta 2005 v 33 odstotkih in leta 2010 v 31 odstotkih. *Dnevnik* pa je taka poročila leta 1988 vseboval v 12 odstotkih, leta 2005 v 25 odstotkih in leta 2010 v 33 odstotkih (glej Graf 5.22). V njih so zapisane izjave, glavne ugotovitve ali sklepi. Rabo okvirčkov za zapisovanje pomembnih informacij, ki odstopajo od bistva tematik, zaradi česar jih avtor ne more smiselno vključiti v besedilo, navaja tudi Labanova (2005, 47).

Graf 5.22: Običajna poročila z okvirčki

Z upoštevanjem značilnosti Swalesove teorije sporočanjских potez, ki jo podaja Biber (2007, 23), sem ugotovila, da so obvezne poteze tiste, ki so značilne za vsa analizirana običajna poročila, medtem ko so neobvezne večinoma odvisne od predmeta upovedovanja. V teoriji velja, da avtor v običajnem poročilu poroča o poteku dogajanja na sestankih, srečanjih in obiskih (Košir 1988, 77). Cilj je podati celovito sliko dogajanja, čemur sledi tudi struktura.

Običajna poročila se začenjajo s sinopsisom, za katerega velja, da v skrajšani obliki prinaša bistvene informacije (Korošec 1998, 103). Pri tem lahko začetna sporočajska poteza predstavlja celoten sinopsis ali le njegov del. Kot pravi Biber (2007, 24), sporočajske poteze besedila namreč niso vezane na velikost, temveč so po navadi zamejene z namero pisca. Če podrobneje pogledamo, se večina analiziranih običajnih poročil začinja na tri načine. Prva možnost je, da so v začetku besedila predstavljene ključne informacije o dogodku. Lahko govorimo o vestiškem nastopu,⁹ ki prinaša odgovore na štiri osnovna novinarska vprašanja: kaj se dogaja, kdaj in kje dogajanje poteka ter kdo je nosilec dogodka. Tak primer je začetek *Včeraj zvečer je za vsega nekaj ur Slovenijo obiskala britanska baronica Catherine Ashton, ki je od 1. decembra visoka predstavnica EU za zunanjo in varnostno politiko.* (Grah 2010, 1).

⁹ Poimenovanje je prevzeto iz Koroščeve (1998, 234–235) teorije besedilnih nastopov.

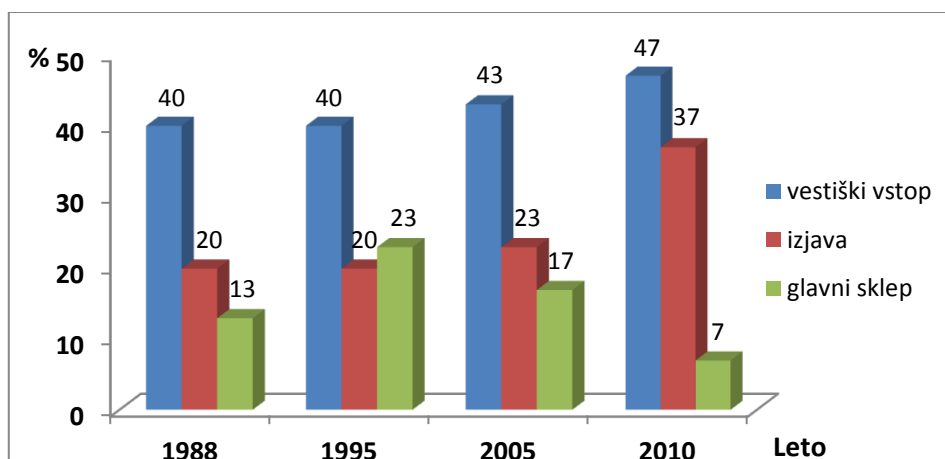
Druga možnost je predstavitev glavnega sporočila ali teze dogodka oz. izpostavitve najpomembnejšega sklepa s seje. To je lahko podano tudi s povzeto ali citirano izjavo enega od govorcev na dogodku. Primer z glavnim sporočilom s seje je naslednji (Jakopec 1995, 2): *Državni zbor bo obravnaval predlog zakona o Kobilarni Lipica po rednem in ne po prvotno predlaganem hitrem postopku.*

Tretja možnost je izpostavljena izjava, povzeta, citirana ali podana z delnim navedkom, ki prikazuje besede enega od govorcev, udeležencev dogodka, kot kaže spodnji začetek (Roš 1995, 4):

»Kompromis z Zavodom za ribištvo ni več možen. Odslej bomo podpirali zavodove dejavnosti samo na področju znanosti. Da zavod služi in se preživlja na račun voda Posočja, ni naš problem, ampak državni. Stvari, ki so zelo sporne, hočemo razčistiti, preden bodo stopili v veljavo novi zakoni,« je napovedal v imenu Ribiške družine Tolmin na tiskovni konferenci o sedanjem in prihodnjem gospodarjenju z ribolovnimi vodami Soče Dušan Jesenšek.

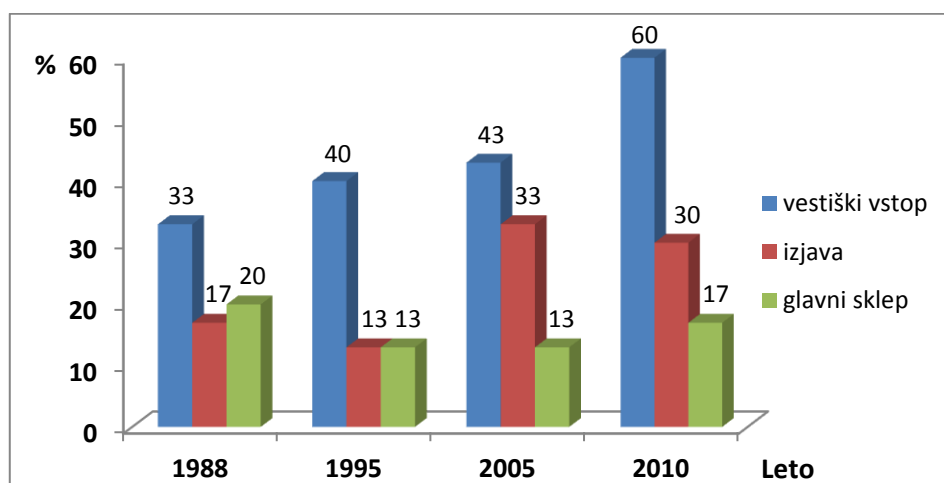
Leta 1988 in 1995 je bil vestiški nastop v *Dnevniku* zastopan v 40 odstotkih, citat ali povzeta izjava v 20 odstotkih, razlika se je pojavila le pri deležu glavne teze ali sklepa, ki je bil leta 1988 v 13 odstotkih, leta 1995 pa v 23 odstotkih poročil. Preostali delež predstavljajo različne sporočanje poteze, ki se pojavijo le v enem ali dveh primerih. Leta 2005 je bil v istem časniku vestiški nastop zastopan v 43 odstotkih, izjava v 23 odstotkih in glavna teza ali sklep v 17 odstotkih. Leta 2010 se je število običajnih poročil z vestiškim nastopom in izjavo še povečalo, in sicer prva sporočanje poteza na 47 odstotkov, druga pa na 37 odstotkov. Pri tem se je na 7 odstotkov zmanjšalo število poročil z glavnim sklepom na začetku (glej Graf 5.23).

Graf 5.23: Začetki običajnih poročil v *Dnevniku*

Tudi v *Delu* se je število običajnih poročil z vestiškim nastopom z leti povečevalo, saj so si odstotki od leta 1988 do 2010 sledili 30 odstotkov, 40 odstotkov, 43 odstotkov in 60 odstotkov. Leta 1995 se je glavni sklep pojavil v 20 odstotkih, izjava pa v 17 odstotkih. Število obeh sporočanjških oblik je bilo enako leta 1995. Leta 2005 je na 33 odstotkov narastlo število običajnih poročil, ki so se začenjale z izjavo, podoben delež (30 odstotkov) se je ohranil tudi leta 2010. Število poročil z glavnim sklepom je bilo leta 2005 13 odstotkov, leta 2010 pa 17 odstotkov (glej Graf 5.24).

Graf 5.24 : Začetki običajnih poročil v *Delu*

Skoraj vsa običajna poročila se začenjajo s katero od teh treh možnosti, drugi dve pa lahko opazimo kje v nadaljevanju. Kadar so na začetku navedeni glavni sklepi dogajanja ali izjava, jim pogosto sledi kratka vestiška sporočanjška poteza. Obvezna sporočanjška poteza v

nadaljevanju je izjava, ki se pojavlja prav v vseh običajnih poročilih. Če gre za tiskovno konferenco, so lahko podane izjave samo ene osebe, sicer pa je vedno prisotno mnenje več oseb. Pri tem se mnenja več oseb lahko potrjujejo, dopolnjujejo ali si nasprotujejo. V enem od prispevkov (Jakopec 1995, 2) je denimo predstavljenih sedem mnenj s seje, od katerih jih pet podpira sprejetje zakona, dve pa mu nasprotujeta. Avtorji z izjavami podajajo informacije in skušajo dati jasnejšo sliko dogajanja. Z njimi se lahko odpirajo nove teme ali pa razširjajo že obstoječe. Lahko so povzete, citirane ali podane z delnimi navedki.

Vse ostale sporočanjejske poteze so neobvezne. Lahko gre za opis poteka dogajanja, kot je naslednji primer (Jakopec 1995, 2):

Mnenja o konceptu zakona so se v razpravi namreč diametralno razhajala in po daljših polemikah pripeljala tako daleč, da je poslanska skupina združene liste z zbranimi desetimi podpisi poslancev izsilila glasovanje o spremembi hitrega postopka v rednega. Zbor se je s takim predlogom strinjal.

Sporočanjejska poteza se lahko nanaša na dokumente, avtor pa se lahko naveže tudi na druge dogodke, ki so povezani z glavnim upovedenim dogodkom. Ti so se lahko že zgodili v preteklosti, lahko potekajo vzporedno z upovedenim dogodkom ali pa so napovedani za prihodnost. Opozarjanje na pretekle dogodke in nanašanje na dokumente, predvsem z namenom pojasniti ozadje dogajanja, je prisotno v običajnih poročilih, ki poročajo s sodnih obravnav. V takih poročilih sinopsisu pogosto sledi sporočanjejska poteza, ki podaja informacije, zakaj je določena oseba v obravnavi. Tak je denimo spodnji primer (Jakopec 2005, 8):

V obtožnici piše, da sta obdolžena avgusta 2003, nekaj pred sedmo zvečer, pred enim od lokalov v Domžalah prišla do osebnega avtomobila, v katerem je sedel R. V. Odprla sta okno in od njega zahtevala denar. Ko jima je odgovoril, da denarja nima, ga je Pograjc udaril za uho, nato pa mu vzel mobilni telefon, vreden približno 30 tisočakov. Še enkrat ga je udaril po nosu, trdi obtožnica, nato pa sta oba z Rajhartom odšla. Pri hišni preiskavi, ki jo je policija čez nekaj dni opravila pri Rajhartu doma, so našli bokser in 11 nabojev za strelno orožje.

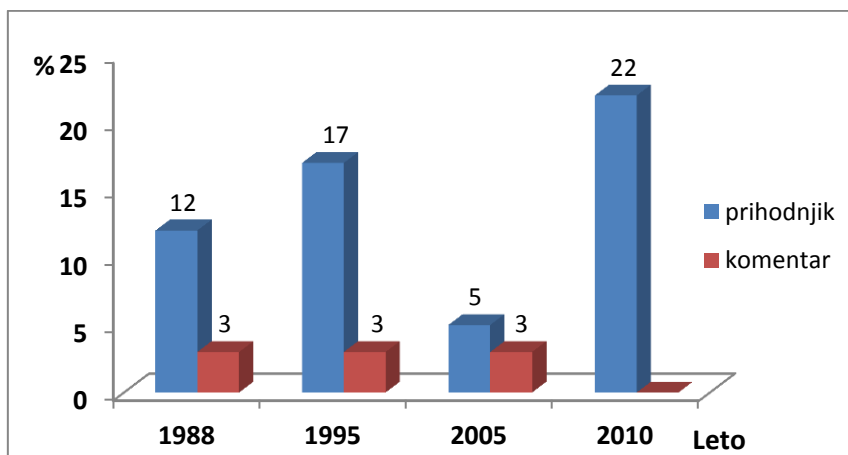
Sporočanjejska poteza lahko uvaja nove teme, na primer *Predsednika sta se dotaknila tudi obletnice osimskih sporazumov.* (Kajzer 2005, 3), ali statistične podatke, kot je *Mejni prehod Dobova prejme iz Hrvaške 640 vlakov na mesec, večina tovarnega prometa pa je tranzitnega* (Košir 2005, 7). Lahko se pojavi tudi komentiranje, ki pa ga glede na ločevalno

normo običajna poročila ne bi smela vsebovati. Na primer: *Javne tribune se je udeležilo kar precej obiskovalcev, saj je bila tema prav gotovo zelo zanimiva in aktualna za prebivalce ilirsko-bistriške občine, še zlasti pa za ljudi, ki živijo tik ob meji* (Triler 1995, 9).

Večina analiziranih običajnih poročil se zaključí različno, medtem ko se jih nekaj v vseh letih zaključuje s pogledom v prihodnost, zato je uporabljen prihodnjik, na primer *Sojenje se bo nadaljevalo prihodnji teden*. (Laterner 2010, 15). V običajnih poročilih je sicer prevladujoč preteklik, kar je glede na Koroščeve (1998, 182–183) ugotovitve pričakovano. Zelo redko pa se običajno poročilo zaključí s komentiranjem, kar glede na uvrstitev žanra v informativno zvrst ni ustrezno. Tak je spodnji primer (Stojanov 1995, 3):

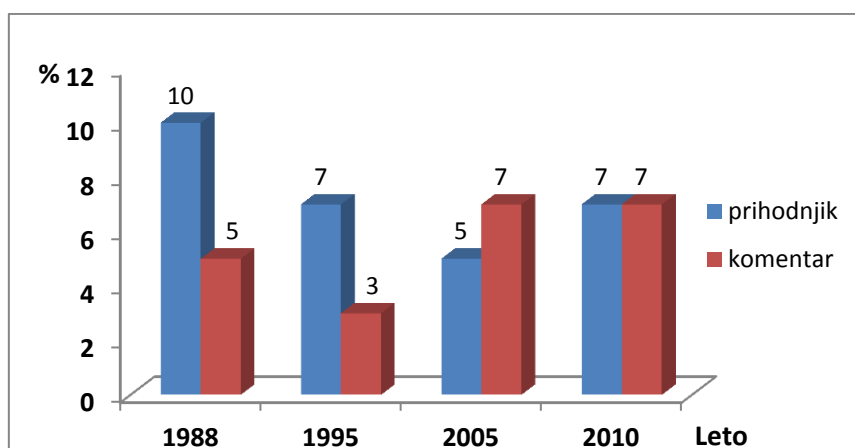
Rogaška je namreč edino slovensko podjetje v ZDA, ki ima tukaj maloprodajno trgovino. To je eden izmed načinov, kako se ločiti od vedno agresivnejše in cenejše konkurence iz Vzhodne Evrope in se s prodajo lastne blagovne znamke v lastni maloprodajni trgovini uvrstiti ob bok velikim in uglednim svetovnim proizvajalkam kristala.

Graf 5.25: Zaključki v običajnih poročil v *Delu*

Zaključevanje običajnih poročil s pogledom v prihodnost se je v *Delu* leta 1988 pojavilo v 12 odstotkih, leta 1995 v 17 odstotkih, leta 2005 v 5 odstotkih in leta 2010 v 22 odstotkih (glej Graf 5.25). V *Dnevniku* je bilo takih poročil leta 1988 za 10 odstotkov, leta 1995 za 7 odstotkov, leta 2005 za 5 odstotkov in leta 2010 spet za 7 odstotkov (glej Graf 5.26). Komentiranje pa običajna poročila v *Delu* končuje leta 1988, 1995 in 2005 v 3 odstotkih. V *Dnevniku* je leta 1988 zastopano v 5 odstotkih, leta 1995 v 3 odstotkih, leta 2005 in 2010 pa v 7 odstotkih.

Graf 5.26: Zaključki v običajnih poročil v *Dnevniku*

6 SKLEP

Analiza 480 naključnih običajnih poročil, objavljenih v štirih različnih letih in v dveh različnih časnikih, je pokazala, da imajo poročila glede na vir in leto objave nekatere specifične lastnosti, toda v splošnem obstajajo značilnosti, tako oblikovne kot tudi vsebinske, ki jih lahko pripišemo vsem običajnim poročilom. Nekatere od njih sta v svojih knjigah že popisala Manca Košir (1988) in Tomo Korošec (1998), nekatere pa so prepoznali tudi drugi raziskovalci žanra (Kalin Golob 2004; Laban 2005; Červ 2008; Premrl 2009).

Vsa običajna poročila imajo prepoznavno zunanjo zgradbo, sestavljeno iz naslovov in jedrnega dela, ter posebno označevanje, če je poročilo napisal dopisnik. Vedno so naslovljena z velikim naslovom, ki mu je lahko dodan še nadnaslov, podnaslov in/ali sinopsis. Vsi ti deli na kratko predstavljajo dogodek, ki ga poročilo upoveduje, in služijo bralcu kot orientacija, o čem govori celotno besedilo. Naslovi lahko prinašajo dele povzetih ali citiranih izjav z dogodka, lahko pa izpuščajo besede, ki bi glede na stavčni vzorec morale biti prisotne, pri čemer gre največkrat za glagol *biti* in glagole rekanja.

Uvodni odstavek, največkrat sinopsis v pravem pomenu besede, tj. začetni odstavek, ki je natisnjen krepko in je grafično ločen od ostalega besedila, začenjata bodisi časoprostorski vhod bodisi samo prostorski vhod. Kadar gre za sinopsis, ta lahko podaja najpomembnejše informacije, ki povzemajo celotno besedilo, redkeje pa je informacijsko šibkejši in samo vodi v nadaljevanje besedila. V prvem primeru gre za pravi, v drugem za nepravi sinopsis. Uvodni odstavek se velikokrat začenja vestiško, lahko podaja ključne teze in sklepe z dogodka ali pa podaja povzeto ali citirano izjavo.

V jedru je predstavljen potek dogodka, in sicer po kronološkem ali pomembnostnem redu, ki je podkrepljen z izjavami udeležencev dogodka. Te so lahko citirane, povzete ali pa izražene z delnimi navedki, pri vseh oblikah pa je opazna citatna sklicevalnost. Pri pisanju se avtor lahko nanaša na dokumente, statistiko in druge dogodke, lahko pa podaja subjektivna mnenja. V običajnih poročilih avtor informacije lahko podaja po temah ali govorcih, njegovo besedilo pa je lahko organizirano tudi s pomočjo metabesedilnih elementov. Najpomembnejše informacije ali omembo drugega dogodka, ki je povezan z upovedenim, lahko izpostavi v posebnih okvirčkih ali kako drugače grafično ločenih delih. Lahko se zaključuje s pogledom v prihodnost ali komentiranjem.

Pojavljata se dva vzorca običajnih poročil: taka, ki ustrezajo ugotovitvam žanrske norme in v vsakega od delov besedila, naslov, sinopsis in jedro, ne vključujejo aktualizmov in subjektivnih mnenj, in taka, ki jih vsebujejo. Med aktualizmi prednjačijo metafore, frazemi in ekspresivni izrazi, v naslovih še interpunkcijski naslovi, med prvinami vrednotenja pa

dimenzije odnosa, pričakovanosti in pomembnosti po Moniki Bednarek ter načinovna, časovna in količinska zaznamovanost. Subjektivna mnenja so podana predvsem s pridevniki, prislovi, členki ali pa stavčno. Značilni so še knjižni, strokovni in publicistični izrazi, ki sicer veljajo kot pričakovani v poročevalskih besedilih. Posebno mesto zasedajo razaktualizirane metafore, ki se približujejo avtomatizmu. Kohezija se v običajnih poročilih dosega s številnimi oblikami, medtem ko koherenca predvsem z vezalnimi, protivnimi in pojasnjevalnimi priredji ter predmetnimi in prilastkovimi odvisniki. Prvi odvisniki so pogosti zaradi navajanja izjav, drugi pa zaradi natančnejše opredelitve predmeta upovedovanja. Od stavčnih struktur so tipični vrinjeni stavki in pristavki, ki se uporabljajo pri navajanju virov informacij. Lahko se pojavljata tudi trpni glagolski način in izražanje nezanesljivosti, predvsem s kombinacijo *naj bi* in deležnikom na *-l*.

V vseh običajnih poročilih je torej mogoče opaziti nekatere prepoznavne žanrotvorne prvine. Te, kot navaja Monika Kalin Golob (2003, 216; 2005, 90), nastanejo zaradi vsakodnevnega izhajanja, poročanja o podobnih in ponavljajočih se okoliščinah ter zaradi časovnih omejitev. Na podlagi rezultatov raziskave, ob upoštevanju teoretičnih postavk drugih raziskovalcev običajnega poročila, zato lahko zaključimo, da je odgovor na prvo zastavljeno raziskovalno vprašanje, ali je mogoče na gradivnem korpusu običajnih poročil zaradi večje frekvence ponavljanja izluščiti tipična jezikovna sredstva, značilna za to besedilno vrsto in jih šteti za žanrotvorna, pritrdilen.

Ker je od izida dognanj Mance Košir (1988) in Toma Korošca (1998) minilo kar nekaj časa, so se pri nekaterih prvinah, ki sta jih označevala kot žanrotvorne za običajna poročila, pojavile spremembe. Na to opozarjajo nekateri drugi raziskovalci žanrov (Kalin Golob 2004; Červ 2008; Premrl 2009), potrdilo pa se je tudi v ugotovitvah raziskave za magistrsko delo. Kako se je izbira jezikovnih sredstev v običajnih poročilih spreminjala glede na zapisani model, kar je bil prvi del drugega raziskovalnega vprašanja, je navedeno v nadaljevanju.

Manca Košir (1988, 77) je zapisala, da imajo običajna poročila enostavno shemo, sestavljeno iz naslovov, sinopsisa¹⁰ in jedra, toda raziskava je pokazala, da se v *Dnevniku* v letih 2005 in 2010 sinopsis v pravem pomenu besede sploh ne pojavi. Uvodni odstavek nima nobene od značilnosti sinopsisa (prim. Korošec 1998, 103). Oblikovno in vsebinsko se ne loči od preostalega besedila, po dolžini je predolg in podaja preveč informacij. Take značilnosti tudi ne ustrezajo nepravemu sinopsisu, edina skupna točka je njegova funkcija, da vodi v

¹⁰ Koširjeva sinopsis sicer imenuje vodilo, toda po značilnostih, ki jih navaja, to ustreza Koroščevemu pravemu sinopsisu.

nadaljevanje besedila. Ker sinopsisa nimajo samo običajna poročila v *Dnevniku*, o splošni spremembi pri definiranju zgradbe običajnih poročil ne moremo govoriti. Vzroka za te spremembe torej ni mogoče iskati v razvojni dinamiki žanra, ampak je izbira pogojena z uredniško odločitvijo časopisa. Za nadaljnje raziskovanje bi bilo zanimivo izvedeti, zakaj so se v časopisni hiši odločili, da sinopsisa ne bodo več pisali.

Poleg pravega sinopsisa, ki ga kot tipičnega za običajna poročila definira Korošec (1998, 103), je v analiziranih običajnih poročilih prisoten tudi nepravi sinopsis, kar je v svoji raziskavi ugotovila tudi Monika Kalin Golob (2004a, 707). Zapisala je, da se v njenem gradivu nepravi sinopsis pojavlja pogosto. Analiza našega gradiva je v nasprotju s tem pokazala, da je pravih sinopsisov v običajnih poročilih največ, njihovo število pa se je v obeh časnikih skozi leta postopoma povečalo. Avtorji torej v večini sledijo Koroščevim načelom in v sinopsisih podajajo najpomembnejše informacije. Po nepravih sinopsisih pa verjetno posegajo v težnji, da bi bralca prepričali, da bi besedilo prebral v celoti. Nepravi sinopsisi namreč ne podajajo dovolj informacij, da bi bralec dobil celotno sliko dogajanja, zato ga s takim načinom pisanja samo privabljajo, da bi bral naprej. Za določitev natančnih vzrokov, zakaj se avtorji odločajo za take izbire, bi bilo treba izvesti še dodatno raziskavo, ki bi vključevala intervjuje s pisci (analiziranih) običajnih poročil.

Korošec (1998, 185) je zapisal tudi, da se v običajnih poročilih pojavlja časo-prostorski vhod, ki se postopoma opušča. Kot se je pokazalo z analizo, sta od leta 2005 oba časnika res opustila časo-prostorski vhod, toda zamenjal ga je prostorski vhod. Korošec (prav tam) je izginjanje časo-prostorskega vhoda pripisal težnji po drugačnosti in individualnosti časopisa, toda naša raziskava je pokazala, da se prostorski vhod, ki zamenjuje časo-prostorskega, pojavlja tako v *Delu* kot tudi *Dnevniku*. Verjetneje je, da se je časovni vhod umaknil zaradi nenapisane konvencije, da se, če ni posebej omenjeno, v dnevnikih časopisih poroča o dogodkih, ki so se zgodili prejšnjega dne.

Korošec (prav tam, 209) prav tako navaja, da se premi govor v pisnem poročevalstvu pojavlja razmeroma redko. Rezultati raziskave so pokazali, da je v prvih dveh analiziranih letih res prevladovalo število običajnih poročil, ki so imela samo povzete izjave, toda povzetim izjavam so se s časom postopoma začeli pridruževati še citati, ki pa so še vedno v primerjavi s povzetimi izjavami manj zastopani. Srpova (v Kalin Golob 2004a, 706) ugotavlja, da avtorji s premim govorom želijo zadostiti zahtevi po natančnosti, hkrati pa so za nekatere avtorje preubeseditve subjektivne in manj verodostojne. To je verjetno eden od razlogov, da se je z leti število običajnih poročil, ki vključujejo dobesečne navedke, povečalo.

Tudi tu bi bilo koristno narediti še dodatne raziskave, s katerimi bi skušali ugotoviti, po kakšnem ključu se avtorji odločajo, ali bodo izjave citirali ali povzeli.

Po teoretičnih opredelitvah Korošca (1998, 12) je za običajna poročila značilna le avtomatizacija, medtem ko se avtomatizmi in komentiranje v njem ne bi smeli pojaviti. Tudi Koširjeva (1988, 77) z uvrstitvijo običajnega poročila v informativno zvrst določi, da gre za besedilo, ki se kaže kot objektivno, zato avtorji v njem s svojimi mnenji ne smejo biti prisotni. Toda to ne drži povsem. Rezultati analize namreč kažejo, da so avtomatizmi v večini običajnih poročil res prisotni, vendar jih po pogostosti presegajo aktualizmi, prav tako veliko je subjektivnih mnenj avtorja.

Prisotnost aktualizmov v običajnem poročilu sta prepoznala tudi Monika Kalin Golob (2004a, 707) in Marko Premrl (2009, 54), metafore, ki jih Korošec (1998, 18–26) šteje k aktualizmom, je kot pogosto jezikovno sredstvo identificirala tudi Gaja Červ (2008, 139). Število aktualizmov v naslovih, sinopsisu in jedru običajnih poročil je od leta 1988 do 2010, s kakšnim vmesnim padcem leta 1995 ali 2005, narastlo. Tudi Marko Premrl (2009, 54) je opazil porast stilno zaznamovanih sredstev v običajnih poročilih od leta 1985 do leta 2005. Kljub temu pa se v vseh letih pojavljajo tudi taka običajna poročila, katerih avtorji sledijo načelu, da aktualizmi ne sodijo vanje. Taka poročila so sicer redkejša, a vedno prisotna v razponu 14–43 odstotkov. Ti dve vrsti običajnih poročil je prepoznala tudi Kalin Golobova (2004a, 707), ki je opredelila še tretjo vrsto, kjer je bilo aktualizirano le naslovje, toda takih primerov je bilo v naključno izbranih običajnih poročilih zelo malo.

V primerjavi s Koroščevo teorijo, se je spremenil tudi status metafore. Korošec (1998, 18–26) jo je v *Stilistiki slovenskega poročevalstva* uvrščal med aktualizme, zato se v običajnih poročilih ne bi smela pojavljati. Toda kot so pokazali rezultati raziskave, je metafora izmed aktualiziranih sredstev, ki jih je navedel Korošec, najpogostejše rabljeno jezikovno sredstvo v običajnih poročilih. Njeno prisotnost v informativnih besedilih je prepoznala tudi Gaja Červ (2008, 139), ki je zapisala da so novinarji metaforo začeli rabiti avtomatizirano. To še posebej velja za enega od tipov metafore, in sicer za metafore, ki so tipični publicizmi, po izvoru frazemske ali kognitivne metafore (prav tam, 140).

Za frazeme sicer velja, da so ekspresivna jezikovna sredstva, ki kot taka služijo predvsem izražanju razmerij do predmetnosti in pojavnosti (Kržišnik 1996, 176). Tudi Korošec (1998, 20) piše, da je njihova funkcija vrednotiti in izraziti avtorjevo stališče in/ali besedilo poživiti. Červova (2008, 139; 141) pa ugotavlja, da gre pri metaforah, ki so kot publicizmi prisotne v informativnih besedilih, za funkcionalno poimenovalno sredstvo z enournim in vnaprej znanim pomenom, medtem ko stilni učinek pri tem ostaja v ozadju. Kot

smo ugotovili v raziskavi, se tovrstna metafore res pojavljajo v običajnih poročilih, avtorji pa jih verjetno rabijo predvsem z namenom, da bi pojavnost poimenovali z ustaljenim in varčnim izrazom. To je v nasprotju s Koroščevo (1998, 15–16) definicijo aktualizmov, da so to nova jezikovna sredstva, namenjena le za enkratno uporabo, da bi avtorji z njimi dosegli posebni učinek. Za omenjene metafore, ki delujejo kot publicizmi, velja, da so stalne po obliki in pomenu, zato so rabljene pogosto in brez namena, da bi delovale stilno zaznamovano. Červova (2008, 141) zato zaključi, da se tovrstne metafore približujejo avtomatizmom, a se nikoli povsem ne razaktualizirajo. S tem pa o jasni meji med avtomatizacijo in aktualizacijo ni mogoče več govoriti.

Poleg običajnih poročil z aktualizmi se pogosto pojavljajo tudi taka s subjektivnimi mnenji. Število običajnih poročil, ki bi vrednotila v naslovih, sinopsisu in/ali jedru, je v obeh časnikih v vseh štirih letih različno. Najmanj subjektivnih mnenj se pojavlja v naslovih, takih poročil je 17–33 odstotkov, največ pa v jedru, in sicer 47–80 odstotkov. Z raziskavami sta prisotnost subjektivnega mnenja v običajnih poročilih zaznala tudi Monika Kalin Golob (2004a, 708) in Marko Premrl (2009, 51–54). Prva je ugotovila, da obstajajo besedila, ki so navzven videti kot poročila, a gre v resnici za komentar, drugi pa je dokazal, da je naraslo število izrecnega vrednotenja, prvoosebnega vključevanja novinarjev in uporabe presojevalnih prislovov.

Pogosta raba aktualizmov in vrednotenja kažeta na to, da so avtorji običajno poročilo, ki vedno poroča o istih tipih dogodkov na enak način, skušali s tovrstnimi jezikovnimi sredstvi popestriti. Aktualizmi so besedilo poživili, vrednotenje pa je upovedeni dogodek osvetlilo iz avtorjeve perspektive. Oboje je mogoče pripisati težnji avtorjev, da bi bralci njihovo besedilo prebrali. Strinjamo se torej lahko z ugotovitvami Monike Kalin Golob (2004a, 707), da so se aktualizmi začeli pojavljati zaradi vedno bolj tržno naravnane logike časopisov, po kateri že z naslovi skušajo pridobiti bralce, da bi časopis kupili in besedila prebrali.

Enako po njenem mnenju (prav tam, 708) velja za vrednotenje, ki se je začelo pojavljati tudi zaradi demokratizacije medijev. Podobno za porast komentiranja meni Marko Premrl (2009, 95), ki ugotavlja, da je prisotno kot posledica spremembe slovenskega političnega sistema, demokratizacije, nove medijske zakonodaje in posledične tabloidizacije. Ker pa v vseh letih obstajajo običajna poročila, v katere avtorji ne vključujejo aktualizmov, lahko ugotovimo, da pri njih želja upoštevati ločevalno normo in postavljene teoretične postavke prevlada nad sledenjem zakonom tržne naravnosti. Z izvedbo dodatne raziskave, ki bi vključevala intervjuje z avtorji, bi lahko izbire pojasnili natančneje.

Poleg odstopanja od teoretičnih postavk je analiza pokazala še na nekatere druge spremembe, ki jih je bilo mogoče spremljati v zastavljenem časovnem okviru. Skozi leta so se spreminjali tipi naslovov, toda v vsakem časniku po svoje, zato lahko zaključimo, da so te spremembe odvisne predvsem od časopisne hiše, ne pa časovnega dejavnika. Z leti se je povečevalo tudi število običajnih poročil, ki so imela ob besedilu objavljeno fotografijo, narastlo pa je tudi število običajnih poročil, ki so imela del besedila napisanega v okvirčku ali drugem grafično izpostavljenem delu. Razloge za takšno odločitev je treba spet pripisati tržni naravnosti časnikov, ki skušajo s fotografijami in grafično izpostavljenimi deli spodbuditi bralca k nakupu časopisa in branju prispevka.

Te ugotovitve bi bilo koristno nadgraditi še z dodatnimi raziskavami. Podrobnejši vpogled v razloge, zakaj avtorji posegajo po določenih jezikovnih izbirah, bi lahko dobili z izvedbami intervjujev med pisci običajnih poročil. Dobro bi bilo izvedeti, ali so izbire popolnoma prepuščene avtorjem ali pa v časopisnih hišah obstajajo uredniška navodila, ki avtorje obvezujejo ali jim priporočajo, kako pisati običajno poročilo. Na drugi strani pa bi bilo zanimivo preveriti tudi pri bralcih, kako so oni dojemali spremembe, ki so se zgodile skozi čas, ali sploh prepoznajo avtorjevo zaznamovano pisanje in kakšen odnos imajo do njega.

Vse navedene spremembe se v poročilih pojavljajo konstantno, kar pomeni, da so značilne vsaj za običajna poročila enega leta v enem od časnikov, zato jih je mogoče dojemati kot žanrotvorne. S tem pa lahko pritrdimo še drugemu delu drugega raziskovalnega vprašanja, ali je mogoče ugotoviti spremembe žanrotvornih prvin jezikovnega stila. Ker gre za jasne rezultate, ki so jih potrdili tudi drugi raziskovalci žanra običajno poročilo, lahko poskusimo dopolniti obstoječi teoretični opredelitvi po Tomo Korošcu (1998) in Manci Košir (1988).

V definiciji Mance Košir (1988, 77) bi bilo glede na ugotovitve iz raziskave treba popraviti del, ki govori o tem, da je shema običajnih poročil sestavljena iz naslovja, vodila, kjer so predstavljeni identifikacijski podatki in najpomembnejši sklepi z dogodka, ter jedra. Ta opredelitev ne upošteva, da so v običajnih poročilih prisotni nepravi sinopsisi ali pa sinopsisov v pravem pomenu besede sploh ni. Popravljen definicija bi se torej glasila, da je shema običajnih poročil sestavljena iz naslovov in jedra, lahko pa vsebuje tudi sinopsis, in sicer pravi sinopsis, kjer so predstavljeni identifikacijski podatki in najpomembnejši sklepi z dogodka, ali nepravi sinopsis, ki podaja manj informacij, ima pritegovalno funkcijo in podaljšuje branje v preostalo besedilo.¹¹

¹¹ Značilnosti nepravlega sinopsisa so povzete po definiciji Toma Korošca (1998, 103).

Umestitev običajnega poročila v informativno zvrst po Koširjevi (1988, 77) in med poročevalna besedila po Kalin Golobovi (2005, 96) je kljub vključevanju vrednotenja, ki je bolj značilno za interpretativno zvrst, ustrezna. Dominantna funkcija običajnega poročila namreč ostaja informiranje, kar Koširjeva (1988, 77) dojema kot tipično značilnost informativne zvrsti. V skladu s to delitvijo bi bilo treba dopolniti Koroščevo teorijo o avtomatizaciji in aktualizaciji. Metaforo, ki nastopa kot publicizem, bi bilo treba izvzeti iz seznama aktualizmov (Korošec 1998, 18–26) in jo uvrstiti na vmesno raven med avtomatizacijo in aktualizacijo, saj zanjo velja, da se je približala avtomatizmu, povsem razaktualizira pa se nikoli ne bo. Hkrati pa bi bilo treba navesti, da se morajo pisci pri pisanju običajnih poročil odločiti za eno od dveh možnosti: ali bodo upoštevali postavljeno ločevalno normo in v običajna poročila ne bodo vključevali aktualizmov in subjektivnih mnenj, s čimer bodo interpretacijo dogodka prepustili bralcu, ali pa se bodo kljub postavljeni ločevalni normi pri pisanju zatekli tudi k aktualizmom in subjektivnim mnenjem, s čimer bodo dogodek interpretirali že namesto bralca. Če bi ob tem upoštevali še profesionalna načela in načela novinarske etike, pa bi bilo treba k definiciji dodati, da je s stališča novinarske etike primernejša prva možnost.

Navedeni so samo predlogi popravkov obstoječih teoretičnih opredelitev. Za natančnejše definiranje, kaj so tipične značilnosti običajnih poročil, pa bi bilo potrebno te definicije nadgraditi še z opisom žanrotvornih prvin, ki so našteje na začetku sklepa. Ob vsem tem pa se je treba zavedati, da je vsaka nova ugotovitev glede značilnosti kateregakoli žanra lahko le začasna, kar se je pokazalo na primeru teoretičnih opredelitev Koširjeve in Korošca. Že v času od leta 2010, ko so bila analizirana najmlajša običajna poročila za raziskavo, do danes so se morda zgodile spremembe, ki pod vprašaj postavljajo zapisane ugotovitve. Predvsem zato, kot navaja Bhatia (2004, 112; 115), ker so žanri dinamični in se razvijajo v času, hkrati pa zato, ker si znotraj njihovih standardiziranih pravil pisci radi vzamejo nekaj svobode.

7 LITERATURA

- Akhmanova, Olga. 1976. *Linguostylistics: theory and method*. The Hague, Pariz: Mouton.
- Albreht, Matjaž. 2005. Varuh in poslanec SDS povzdignila glas. *Delo*, 2 (3. februar).
- Alič, Jani. 2005. Preprodajalci gospodarji garaž. *Dnevnik*, 8 (31. avgust).
- — — 2010. Kraševci niso naklonjeni velikemu projektu. *Dnevnik*, 10 (30. marec).
- Bednarek, Monika. 2006. *Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus*. London, New York: Continuum.
- Bhatia, Viay K. 2004. *Worlds of Written Discourse*. London, New York: Continuum.
- Biber, Douglas, Ulla Connor in Thomas A. Upton. 2007. Discourse on the Move: Using Corpus Analysis to Describe Discourse Structure. V *Studies in corpus linguistics* 28, ur. Elena Tugnini-Bonelli. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Borko, Manca 2005. Otroški avtobus sreče. *Delo*, 5 (20. avgust).
- Brezovnik, Alenka. 1995. Kislo pokojninsko jabolko. *Dnevnik*, 4 (6. julij).
- Brstovšek, Andrej. 2010. Toyoda: Opravičujem se Američanom. *Dnevnik*, 22 (25. februar).
- Cappon, Rene Jacques. 2003. *The Associated Press guide to news writing*. Lawrenceville: Thomson/Arco.
- Cirman, Primož. 2010. Meh bo ugotavljal, ali je Rotnik projekt bloka 6 vodil skrbno. *Dnevnik*, 19 (17. junij).
- Cvetek, Olga. 1995a. Obrambno ministrstvo RS je ostalo povsem praznih rok. *Delo*, 7 (24. avgust).
- — — 1995b. Ponarejevalcem so sledili od Nürnberga do Trojan. *Delo*, 7 (24. avgust).
- Červ, Gaja. 2008. Poročevalske metafore, ujete v metaforo ogledala realnosti. V *Jezikovna prepletanja*, ur. Monika Kalin Golob, Nataša Logar in Anton Grizold, 133–148. Ljubljana: FDV.
- — — 2009. Žanrski korpus novinarskih besedil. V *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*, ur. Marko Stabej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Čibej, Boris. 2010. Razviti svet bo moral zategniti pasove. *Delo*, 1 (26. april).
- De Beaugrande, Robert Alain in Wolfgang Ulrich Dressler. 1992. *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.
- Delo*. 1988a. Pomoč dvanajsterice za izhod iz krize, 1 (21. januar).
- — — 1988b. Sirske enote ustavile streljanje v Bejrutu, zadnja stran (30. maj).

- — — 1988c. Premier Radživ Gandhi prispel v Jugoslavijo, 1 (14. julij).
- — — 2010. Nezlomljivo prijateljstvo, 6 (7. avgust).
- Dernovšek, Igor. 2005. Referenduma o dohodnini ne bo. *Dnevnik*, 2 (16. december).
- Dnevnik*. 1988a. Svečan prejem Gorbačova, 8 (15. marec).
- — — 1988b. Kavčič in njegov čas, 2 (7. april).
- — — 1988c. SZ: Zdaj se začenja preverjanje v praksi, 7 (5. julij).
- — — 1988č. Netočne obtožbe na račun vodstva Srbije, 3 (31. avgust).
- — — 1988d. Jadran skupni problem, 6 (23. september).
- — — 1988e. Brez žolča na pelin, 1 (13. oktober).
- — — 1988f. Nujne spremembe zakona o javnem obveščanju, 17 (13. oktober).
- — — 1988g. Ustaviti padec OD, 1 (13. oktober).
- — — 1988h. Emisija prerazporeja dohodek, 3 (5. november).
- — — 1995a. Tudi mimo Ženeve, 11 (12. januar).
- — — 1995b. Obetavno ogrevanje ob Krki, 8 (7. junij).
- — — 1995c. Navidezni kupci – zakoniti, 16 (10. avgust).
- — — 1995č. Delitev je še daleč, 9 (17. november).
- — — 2005. Busheva blaga graja Šarona, 7 (13. april).
- — — 2010. Vladika Artemije zaradi poneverb v pokoj, 7 (6. maj).
- Dukić, Slobodan. 1988. Brezmejne razprave. *Delo*, 1 (24. november).
- Erjavec, Karmen. 1999. *Novinarska kakovost*. Ljubljana: FDV.
- Fox, Walter. 1993. *Writing the news: a guide for print journalists*. Ames: Iowa State University Press.
- Frow, John. 2005. *Genre*. London, New York: Routledge.
- Furlan - Rus, Fojca. 1995. Goljufovi prazni izgovori. *Dnevnik*, 21 (13. september).
- — — 2005. Gladovna stavka domnevnega morilca. *Dnevnik*, 24 (13. april).
- Gaćeša, Jelena. 1995. Novi dogovor šele jeseni. *Delo*, 2 (22. julij).
- Galun, Robert. 2010. Višje sodišče odloča o pritožbi Ninamedije. *Delo*, 8 (30. september).
- Gorjanc, Vojko. 2006. Korpusno jezikoslovje in leksikalni opisi slovenskega jezika. *Slavistična revija* 54 (pos. št.): 138–149.
- Grah, Matija. 2010. Podpora konferenci o Zahodnem Balkanu. *Delo*, 1 (16. februar).
- Grgič, Maja. 2005. Dvom o pristojnosti parlamentarnih nadzornikov. *Delo*, 1 (22. september).
- Gruden, Igor. 1995. Slovenija država brez tveganja. *Dnevnik*, 13 (13. september).

- Guček, Barbara. 1995. J. Kocijančič oproščen kot pred dvema letoma. *Delo*, 14 (3. november).
- Guerke, Lani in Martin Hirst. 1996. Across the Genres: How journalism is changing in the 1990s. *Australian Journalism Review* 18 (1): 117-133. Dostopno prek: http://espace.library.uq.edu.au/eserv/UQ:10720/mh_ajr_181_96.pdf (22. februar 2011).
- Hanc, Marjana. 2005. »Država se bo umikala iz podjetij«. *Delo*, 7 (19. januar).
- Harcup, Tony. 2005. *Journalism: principles and practice*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Hostnik - Šetinc, Majda. 1988. Zdravi pluralizem. *Dnevnik*, 11 (14. december).
- Hribar, Jožica. 1995. Deset proračunskih milijard. *Dnevnik*, 4 (7. junij).
- Iorio, Sharon Hartin. 2004. *Qualitative Research in Journalism: Taking it to the Streets*. Mahwah, London: L. Erlbaum.
- Izgoršek, Urša. 1995. Srečanje Drnovšek – Menem. *Delo*, 1 (14 junij).
- Jakopec, Marko. 1995. Po rednem postopku in ne po bližnjicah. *Delo*, 2 (4. oktober).
- — — 2005. Namesto denarja vzel mobilni. *Delo*, 8 (12. oktober).
- — — 2010. »Politična likvidacija Erjavca«. *Delo*, 2 (27. januar).
- Jakopec, Marko in Matjaž Albreht. 1995. Z novim letom dva zakona: o carini in vojaški dolžnosti. *Delo*, 2 (19. december).
- Jokič, Branko. 1988a. Opozorilo, da s frazami ni mogoče urejati razmer. *Delo*, 1 (15. oktober).
- — — 1988b. Razmere v Jugoslaviji na rešetih komunistov. *Delo*, 1 (15. oktober).
- Kajzer, Rok. 2005. Predsednika nočeta obremenjevati EU. *Delo*, 3 (11. november).
- Kalin Golob, Monika. 2003. *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.
- — — 2004a. Moč jezika – izbor dejstev in besed. *Teorija in praksa* 41(3–4): 703–711.
- — — 2004b. Moderno in modno v publicističnem spletu vplivanja ter stilu slovenskih novinarskih besedil. *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Marko Stabej, 48–57. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- — — 2004c. Novinarski jezik in stil: Kaj vemo in česa ne. V *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri: Znanstveni zbornik ob 40. letnici študija novinarstva na slovenskem*, ur. Melita Poler Kovačič in Monika Kalin Golob, 69–83. Ljubljana: FDV.
- — — 2005. Novinarstvo in jezik(oslovje). V *Uvod v novinarske študije*, ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec, 73–107. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Kalin Golob, Monika in Gaja Červ. 2012. Sporočanje vloge in raba dvodelnega članka *naj bi z deležnikom na -l* v sodobnem tiskanem poročevalstvu. *Slavistična revija* 60 (2): 131–149.
- Kante, Lojze. 1988. Evropa jutrišnjega dne bo Evropa ljudstev in regij. *Delo*, 4 (24. november).
- Kavalar, Peter. 1995. Ko je Celje burilo Evropo. *Dnevnik*, 6 (21. april).
- Klipšteter, Otmar. 1988. Trg se tesneje zapira. *Dnevnik*, 6 (5. november).
- Knez, Primož. 2005. Sin ubil nasilnega očeta. *Dnevnik*, 18 (26. maj).
- Kodeks novinarjev Slovenije*. 2010. Dostopno prek:
<http://www.novinar.com/dokumenti/kodeks.php> (31. marec 2011).
- Korošec, Tomo. 1998. *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- — — 2005. *Jezik in stil oglaševanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- — — 2005. K stilu športnega poročevalstva. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec, 257–272. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- — — 2006. O besediloslovnih prvinah v slovenskem jezikoslovju. *Slavistična revija*, 54 (posebna številka): 239–258.
- Košir, Manca. 1988. *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS.
- — — 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Košir, Matej. 2005. Slovenija je pripravljena na odpravo notranjih meja. *Delo*, 7 (7. december).
- Kramžar, Barbara. 2005. Kako zmanjšati onesnaževanje. *Delo*, 1 (5. julij).
- Krapež, Milka. 1988. Stavkovna pravila – čarobna formula? *Dnevnik*, 4 (24. februar).
- — — 1995. Razcvet skoraj zatrtih bolezni. *Dnevnik*, 4 (9. maj).
- Krasnik, Svato. 1988. Sindikat ni dežurni krivec. *Dnevnik*, 7 (15. marec).
- Kržišnik, Erika. 1996. Frazeologija v slovenskem časopisju štiri leta po osamosvojitvi. *Jezik in čas*, ur. Ada Vidovič Muha, 175–189. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Laban, Vesna. 2005. Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Melita Poler Kovačič in Karmen Erjavec, 32–67. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- — — 2007. *Televizijsko novinarstvo: hibridizacija žanrov in stilov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lacić, Marjan. 1995. Drugi polčas za proračun. *Dnevnik*, 4 (6. maj).

- Lampret, Tadeja. 2005a. ZZZS za zdaj brez podatkov o doplačilih bolnikov. *Dnevnik*, 3 (25. januar).
- — — 2005b. Presežek v zdravstveni blagajni. *Dnevnik*, 4 (22. marec).
- Laterner, Blaž. 2010. Obremenilno SMS-sporočilo plod domišljije policistov. *Dnevnik*, 15 (25. februar).
- Lipušček, Uroš. 1988. Odprava izrednega stanja prvi korak k spravi. *Delo*, 16 (21. januar).
- Lovec, Suzana. 2005. Slovenija sanja in čaka na zagon. *Dnevnik*, 3 (26. maj).
- Marinković, Ilija. 1995. Parlament opozarja Walenso/Razprava o zaupnici vladi. *Delo*, zadnja stran (6. februar).
- Mašanović, Božo. 2005a. Dvojna merila finančnikov unije. *Delo*, 1 (19. januar).
- — — 2005b. Brez agencije in morda tudi denarja. *Delo*, 1 (15. april).
- Mavrič, Nada. 1988. Krize je že brez amandmajev dovolj. *Dnevnik*, 2 (24. februar).
- Megla, Maja. 2010. Od izbire do krize posameznika. *Delo*, 20 (30. junij).
- Mencher, Melvin. 2000. *News Reporting and Writing*. Boston: McGraw-Hill.
- Metz, William. 1991. *News writing: from lead to »30«*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Mihovilović, Maroje. 2005. Zasebna tajna služba predsednika Chiraca. *Dnevnik*, 6 (7. oktober).
- Milosavljević, Marko. 2003. *Novinarska zgodba*. Ljubljana: FDV.
- Milošič, Franc. 2010. Boxmark: Ne kupujemo Preventa. *Delo*, 3 (7. avgust).
- Mohar, Andrej. 1988. Spominska slovesnost ob obletnici smrti Vinka Poljanca. *Delo*, 3 (27. avgust).
- Pape, Susan in Sue Featherston. 2005. *Newspaper journalism: a practical introduction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Petkovšek, Janez. 1995. Na vnovično zaslišanje je prišel le Miklavž Kržan. *Delo*, 2 (19. december).
- Pihlar, Tatjana. 2005. Črn podnebni scenarij nam še ni segel do živega. *Dnevnik*, 4 (13. april).
- — — 2010. Bi poslanci razprodali državno srebrnino? *Dnevnik*, 4 (21. januar).
- Poglajen, Jože. 1995a. EMŠO začasno ostane. *Dnevnik*, 4 (19. oktober).
- — — 1995b. Civilno služenje ne bo daljše. *Dnevnik*, 4 (17. november).
- — — 2005a. Glasovali o zakonu, ki ga ni (več). *Delo*, 2 (11. november).
- — — 2005b. Nekoliko znižana visoka ovira. *Delo*, 2 (7. december).
- Potočnik, Peter. 1988. Iskanje rešitve iz krize zunaj nacionalnih meja. *Delo*, 3 (12. december).
- Praprotnik, Tanja. 2005. Zoran Jankovič ima nove nadzornike. *Dnevnik*, 17 (31. avgust).

- Premrl, Marko. 2009. *Prisotnost izventekstualne subjektivitete v poročilih časopisa Delo*. Diplomaska naloga, Univerza v Ljubljani, FDV.
- Reah, Danuta. 1998. *The Language of Newspapers*. London, New York: Routledge.
- Roglič, Meta. 2005. Slovenija bo zaznamovala zmago in poveljne poboje. *Dnevnik*, 3 (22. marec).
- Roš, Katja. 1995. Ljubljanski in tolminski ribiči začenjajo spopad. *Delo*, 4 (19. december).
- Rudin, Richard in Trevor Ibbotson. 2005. *An introduction to journalism: essential techniques and background knowledge*. Oxford: Focal.
- Rupnik, Anton. 1988a. Niti zagotvila Gorbačova niso mogla umiriti Armencev. *Delo*, 3 (1. marec).
- — — 1988b. Gorbačov in Reagan v delovnem ozračju. *Delo*, 1 (30. maj).
- — — 1988c. Najvažnejše je, da se dialog nadaljuje. *Delo*, 1 (2. junij).
- Sečen, Ernest. 2005. Imajo v Brežicah zdaj dva županova pooblaščenca? *Dnevnik*, 10 (25. januar).
- Senković, Zoran. 2005. O težavah med državama pa kdaj drugič. *Dnevnik*, 2 (11. junij).
- Slabe, Damijan. 1995. Precejšnja razlika mnenj na münchenski konferenci. *Delo*, 1 (6. februar).
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. CD-ROM. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Slovenski pravopis: spletna izdaja*. 2010. Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/c/SP/index.html> (10. avgust 2012).
- Soban, Branko. 1988b. Antifašistična izkušnja – pogoj demokratičnega sveta. *Delo*, 3 (12. december).
- Stanković, Dragana. 2010. Trebanjci na obljube ne dajo nič, prepričajo jih le rezultati. *Dnevnik*, 8 (6. maj).
- Stojanov, Veso. 1995. ZDA nas gledajo drugače. *Delo*, 3 (4. oktober).
- Swales, John M. 1990. A Working definition of genre. V *Genre Analysis. English in academic and research settings*, John M. Swales, 45–58. Cambridge: University Press.
- Škrinjar, Klara. 2010. Družina jih je družila pet ur in pol. *Delo*, 2 (30. junij).
- Špende, Romana. 1988. V dopolnila ne na vrat na nos. *Dnevnik*, 5 (24. februar).
- Taškar, Jana. 1988. Vloga predsedstva v kriznih časih še večja. *Delo*, 2 (13. april).
- — — 1995a. Župani zahtevajo jasno razmejitev pristojnosti. *Delo*, 2 (31. januar).
- — — 1995b. Poslanci Petru Tancigu niso priznali imunitete. *Delo*, 1 (14. junij).
- Toporišič, Jože. 1992. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- – – 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Triler, Marjana. 1995. Kdaj bo na Bistriškem več maloobmejnih prehodov? *Delo*, 9 (7. april).
- Venturini, Vasja. 1988. Pri zatiranju političnega kriminala enotna merila. *Delo*, 12 (14. julij).
- Vidic, Ivo. 1988. »Sestavili lobi proti Fikretu.« *Delo*, 11 (2. junij).
- Vidić, Marija. 2010. Tudi Turčija prepričuje Srbijo. *Dnevnik*, 7 (22. april).
- Vidmajer, Saša. 2005. Evropska unija potrebuje zaupanje. *Delo*, 1 (12. oktober).
- Vipotnik, Miča. 1995. V vrsti za ustavno pravico. *Dnevnik*, 17 (19. oktober).
- Vodušek, Vladimir. 1995. Namesto ribarjenja v kalnem pogovori o najširšem krogu. *Delo*, 2 (25. maj).
- Vošnjak, Anita. 2005. Ljubljčan porabi na dan 150 litrov vode. *Dnevnik*, 11 (22. september).
- Vukelič, Majda. 1988. Družbenopolitični zbori do nadaljnjega ostanejo. *Delo*, 2 (15. oktober).
- Zupanič, Milena. 2005. Proti zasebni praksi v patoanatomiji. *Delo*, 2 (3. februar).
- – – 2010a. Izžemanje že izžete zdravstvene pomaranče. *Delo*, 1 (16. februar).
- – – 2010b. Vegetarijanska hrana v šole? *Delo*, 4 (5. maj).
- Žagar, France. 1984. Tvornik in trpnik. *Jezik in slovstvo* 29 (4): 135–139.
- Žerjavič, Peter. 2005. Zgodovinski obisk sinagoge. *Delo*, 1 (20. avgust).